

«Енергоефективність в Україні: на шляху до реформ»

giz Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

On behalf of:

Federal Ministry
for the Environment, Nature Conservation,
Building and Nuclear Safety

of the Federal Republic of Germany

Видавець

Deutsche Gesellschaft für
Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Зареєстровані офіси в Німеччині:
Бонн і Ешборн

Проект “Створення енергетичних агентств в Україні”

За дорученням Федерального міністерства довкілля, охорони
природи, будівництва та безпеки ядерних реакторів Німеччини
(BMUB)

вул. Антоновича, 16-Б
01004, Київ, Україна
Т +38 044 594 07 63
Ф +38 044 594 07 64
Е info@eeau.org.ua
І <http://eeau.org.ua>
І <http://www.giz.de/ukraine-ua>

Підготовлено

ТОВ «айСі консулентен» (iC consulenten)

вул. Рейтарська, 37, 3-й поверх,
04053, Київ, Україна
Т +38 044 384 43 37
Е e.rybak@ic-group.org
Е v.shapovalenko@ic-group.org
І <http://www.ic-consulenten.com.ua>

Авторський колектив

Віталій Шаповаленко, ТОВ «айСі консулентен», Україна
Олена Рибак, ТОВ «айСі консулентен», Україна
Славчо Нейков, Болгарія

GIZ не обов'язково розділяє погляди авторів даної публікації

Фотографія

GIZ/Ivan Smuk

Дизайн та макетування

Тетяна Єршова

Станом на листопад 2015

Перелік скорочень.....	8
1. Резюме.....	9
2. Передумови	12
3. Методологія.....	13
4. Енергоефективність на місцевому рівні - чи існує вона?	14
4.1. Впровадження енергоефективних заходів споживачами: де заховано «Айсберг»?.....	15
4.2. Вплив енергоефективних заходів на економіку територіальних громад.....	18
5. Вузькі місця реформи енергетичної ефективності: фокус на рішеннях	19
5.1. Законодавчі бар'єри	19
5.2. Організаційно-інституціональні бар'єри.....	21
5.2.1. Оцінка функцій та повноважень органів влади на національному та місцевому рівнях	21
5.2.2. Оцінка стану енергоменеджменту на рівні територіальної громади.....	22
5.3. Економічні бар'єри	24
5.4. Фінансові бар'єри.....	25
5.5. Регуляторні бар'єри.....	27
5.6. Технічні бар'єри.....	29
5.7. Інформаційні та навчально-освітні бар'єри.....	30
6. Політичні рекомендації міжнародних фінансових організацій та донорів з питань енергетичної ефективності: status quo.....	32
7. Оцінка потенціалу для проведення реформ у сфері енергоефективності	35
7.1. Оцінка впливу центральних органів влади в сфері енергоефективності.....	35
7.2. Оцінка готовності та спроможності до реформ у сфері енергоефективності.....	36
7.3. Оцінка кадрового потенціалу реформ.....	37
8. Роль муніципальних і регіональних енергетичних агентств: завдання, обов'язки та повноваження.....	39
9. Результати онлайн опитування.....	41
10. Міжнародний досвід впровадження системи енергоменеджменту.....	44
10.1. Співвідношення європейських та національних вимог.....	44
10.2. Про статус державних органів: деякі ілюстративні приклади.....	44
10.3. Створені та існуючі організаційні структури, які забезпечують функціонування енергетичного менеджменту на національному, регіональному та місцевому рівнях	45
10.3.1. Деякі необхідні попередні роз'яснення по темі.....	45
10.3.2. Про інституційні засади на національному рівні: деякі загальні аспекти	46

10.3.3. Про формування національної інституціональної структури – конкретні підходи	46
10.3.4. Організаційна структура на регіональному та муніципальному рівнях	47
10.4. Виконані завдання та функції	48
10.5. Типова організаційно-штатна структура установ з питань енергетичного менеджменту	48
10.6. Критерії оцінки результативності та ефективності	49
10.7. Фінансування інституційних установ, які займаються енергоменеджментом	50
10.8. Проблеми та виклики, які слід вирішити – як досягти успіху в сфері енергоменеджменту	51
10.9. Функціональні аспекти системи енергоменеджменту: застосування міжнародного досвіду в Україні	51
10.9.1. Про ефективність інституційного статусу	52
10.9.2. Більша прозорість	52
10.9.3. Більш активні кроки щодо створення Фонду енергоефективності	52
11. Висновки: перелік пріоритетів	53
12. Додаток 1. Дані опитування	57
12.1. Оцінка чинників, які мотивують споживачів до енергозбереження	57
12.2. Оцінка достатності законодавства	57
12.3. Оцінка організаційно-інституціональних бар'єрів	57
12.4. Оцінка економічних бар'єрів	58
12.5. Оцінка фінансових бар'єрів	59
12.6. Оцінка регуляторних бар'єрів	59
12.7. Оцінка технічних бар'єрів	59
12.8. Оцінка інформаційних та навчально-освітніх бар'єрів	60
12.9. Оцінка діяльності міжнародних донорських проєктів та фінансових організацій	60
12.10. Оцінка впливу центральних органів влади в сфері енергоефективності	62
12.11. Оцінка заходів щодо створення муніципальних енергетичних агентств	64
12.12. Оцінка пріоритетності заходів реформ в сфері енергоефективності	64
13. Додаток 2. Державні пріоритети з підвищення енергоефективності за секторами національної економіки	66
14. Додаток 3. Форма анкети для особистого інтерв'ю і онлайн опитування	67

Таблиця 1. Розподіл середніх оцінок по фокус-групах чинників, які мотивують споживачів впроваджувати енергоефективні заходи.....	57
Таблиця 2. Розподіл відповідей фокус-груп на питання щодо достатності законодавчих умов для впровадження енергоефективних заходів.....	57
Таблиця 3. Розподіл відповідей фокус-груп на питання щодо відповідності потребам сьогодення завдань та функцій центральних органів виконавчої влади в сфері енергоефективності та енергозбереження	57
Таблиця 4. Розподіл відповідей фокус-груп на питання щодо достатності компетенції місцевих органів влади для реалізації енергоефективних заходів.....	58
Таблиця 5. Розподіл середніх оцінок по фокус-групах чинників, які стимулюють або перешкоджають впровадженню енергетичного менеджменту на місцевому рівні.....	58
Таблиця 6. Розподіл середніх оцінок по фокус-групах механізмів, які мають пріоритетне значення та потребують впровадження для стимулювання енергоефективних заходів	58
Таблиця 7. Розподіл середніх оцінок по фокус-групах шляхів підвищення доступності до фінансових ресурсів	59
Таблиця 8. Розподіл відповідей за фокус-групами на питання, чи виконує чинна тарифна політика стимулюючу функцію щодо впровадження енергоефективних заходів	59
Таблиця 9. Розподіл відповідей за фокус-групами на питання, чи існують технічні бар'єри, які перешкоджають впровадженню енергоефективних заходів	59
Таблиця 10. Розподіл середніх оцінок по фокус-групах щодо способів впливу на формування свідомого ставлення громадян до енергозбереження	60
Таблиця 11. Оцінка діяльності міжнародних донорів та фінансових організацій на окремих напрямках діяльності в сфері енергоефективності.....	60
Таблиця 12. Оцінка міжнародного досвіду в сфері енергоефективності, який доцільно запровадити в Україні.....	61
Таблиця 13. Визначення пріоритетних напрямків діяльності міжнародного співтовариства щодо реформування в сфері енергоефективності	61
Таблиця 14. Розподіл середніх оцінок по фокус-групах діяльності центральних органів влади в сфері енергоефективності.....	62
Таблиця 15. Розподіл середніх оцінок по фокус-групах потенціалу реформування в сфері енергоефективності.....	63
Таблиця 16. Розподіл середніх оцінок по фокус-групах рівня кваліфікації фахівців в сфері енергоефективності.....	63
Таблиця 17. Розподіл оцінок по фокус-групах можливих заходів щодо стимулювання створення та ефективної діяльності муніципальних енергетичних агентств.....	64
Таблиця 18. Розподіл оцінок по фокус-групах щодо пріоритетності заходів реформи в сфері енергоефективності.....	64
Таблиця 19. Розподіл оцінок по фокус-групах щодо державних пріоритетів діяльності з підвищення енергоефективності за секторами національної економіки.....	65

Малюнок 1. Динаміка зростання ціни на природний газ для промисловості, бюджетної сфери, інших суб'єктів господарювання та побутових споживачів протягом 01.01.2010 – 01.07.2015 (з ПДВ).....	14
Малюнок 2. Динаміка тарифів на електроенергію для промисловості, бюджетної сфери, інших суб'єктів господарювання та населення в період 01.01.2010 – 01.07.2015 (з ПДВ).....	14
Малюнок 3. Оцінка чинників, що мотивують споживачів до впровадження енергоефективних заходів за групами респондентів.....	15
Малюнок 4. Структура системи законодавства України у сфері енергоефективності.....	19
Малюнок 5. Розподіл відповідей респондентів на питання щодо достатності законодавчих умов для впровадження енергоефективних заходів.....	19
Малюнок 6. Розподіл відповідей респондентів на питання щодо відповідності потребам сьогодення завдань та функцій центральних органів виконавчої влади в сфері енергоефективності та енергозбереження.....	21
Малюнок 7. Розподіл відповідей респондентів на питання щодо достатності компетенції місцевих органів влади для реалізації енергоефективних заходів.....	22
Малюнок 8. Оцінка чинників, які перешкоджають впровадженню енергоменеджменту на рівні територіальної громади.....	22
Малюнок 9. Оцінка впливу механізмів стимулювання щодо впровадження енергоефективних заходів.....	24
Малюнок 10. Оцінка варіантів полегшення споживачам доступу до фінансових ресурсів.....	26
Малюнок 11. Розподіл відповідей на питання, чи виконує чинна тарифна політика стимулюючу функцію щодо впровадження енергоефективних заходів.....	27
Малюнок 12. Розподіл відповідей на питання чи існують технічні бар'єри, які перешкоджають впровадженню енергоефективних заходів.....	29
Малюнок 13. Оцінка варіантів засобів впливу для формування у споживачів свідомого ставлення до енергозбереження.....	30
Малюнок 14. Оцінка фокус-групами діяльності міжнародних донорів та фінансових організацій на окремих напрямках у сфері енергоефективності.....	32
Малюнок 15. Оцінка міжнародного досвіду в сфері енергоефективності, який доцільно запровадити в Україні.....	33
Малюнок 16. Пріоритетні напрямки діяльності міжнародного співтовариства щодо реформування сфери енергоефективності.....	33
Малюнок 17. Оцінка діяльності центральних органів влади в сфері енергоефективності.....	35
Малюнок 18. Оцінка потенціалу реформування в сфері енергоефективності.....	37
Малюнок 19. Оцінка рівня кваліфікації фахівців у сфері енергоефективності.....	38
Малюнок 20. Оцінка можливих заходів щодо створення та ефективної діяльності муніципальних енергетичних агентств.....	40
Малюнок 21. Порівняння оцінки чинників, які мотивують споживачів до енергозбереження....	41

Малюнок 22. Порівняння оцінок респондентами достатності законодавчих умов для впровадження енергоефективних заходів	41
Малюнок 23. Порівняння оцінок відповідності вимогам сьогодення функцій та повноважень центральних органів влади в сфері енергоефективності	42
Малюнок 24. Порівняння оцінок достатності повноважень місцевих органів влади в сфері енергоефективності.....	42
Малюнок 25. Порівняння оцінок діяльності органів влади в сфері енергоефективності	43
Малюнок 26. Порівняння оцінок пріоритетності напрямків реформування в сфері енергоефективності.....	43
Малюнок 27. Оцінка державних пріоритетів з підвищення енергоефективності за секторами національної економіки	66

Перелік скорочень

ВДЕ	відновлювані джерела енергії
ВРУ	Верховна Рада України
Держенергоефективності	Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України
ЕЕ заходи	енергоефективні заходи
ЄБРР	Європейський банк реконструкції та розвитку
ЄС	Європейський союз
ЄК	Європейська комісія
ІПВ	середній індикативний показник вибірки
КМУ	Кабінет Міністрів України
МЕА	муниципальні енергетичні агентства
Мінекономрозвитку	Міністерство економічного розвитку і торгівлі України
Міненерговугілля	Міністерство енергетики та вугільної промисловості України
Мінприроди	Міністерство екології та природних ресурсів України
Мінрегіон	Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України
Мінфін	Міністерство фінансів України
МОВ	місцеві органи влади
МФО/МП	міжнародні фінансові організації, проекти міжнародної технічної допомоги
НГО	неурядові громадські організації
НКРЕКП	Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг
ОСББ	Об'єднання співвласників багатоквартирних будинків
ТКЕ	підприємства теплокомуненерго
ЦОВ	центральні органи влади
GIZ	Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (Німецьке товариство міжнародного співробітництва)
USAID	Агентство США з міжнародного розвитку

Тривалий час державна політика в сфері енергоефективності та енергозбереження в Україні не отримувала належної уваги та практичної реалізації, внаслідок чого енергосмість економіки країни досі залишається надзвичайно високою. Незважаючи на великий об'єм проведеної роботи в сфері енергозбереження у попередні роки, відчутних результатів підвищення енергоефективності досі, на жаль, не досягнуто у порівнянні з наявним «потенціалом».

На прохання Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, GIZ, що впроваджує за дорученням Федерального міністерства довкілля, охорони природи, будівництва та безпеки ядерних реакторів Німеччини проєкт «Створення енергетичних агентств в Україні», доручило компанії «айСі консулентен Україна» (iC consulenten) проаналізувати основні бар'єри, які перешкоджають реформам у сфері енергоефективності, а також надати пропозиції щодо пріоритетних напрямків їх подолання. Метою підготовленого дослідження було дати відповідь на наступне запитання: **«Які основні кроки необхідно зробити аби подолати бар'єри на шляху до проведення реформ в сфері енергоефективності та зробити можливим масштабне енергозбереження?»**.

Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України бачило потребу дослідження у тому, щоб отримати комплексний аналіз, який міг стати основою для визначення необхідних подальших кроків та рішень у запровадженні енергоефективних реформ, а також їх опрацювання в майбутньому з усіма зацікавленими сторонами.

Дослідження та аналіз, що були проведені, визначили наступні пріоритети та важливі кроки, які необхідно здійснити для того, щоб подолати існуючі бар'єри на шляху проведення реформ у сфері енергоефективності та досягнення масштабної економії енергії (усі пріоритетні заходи описано та пояснено в дослідженні, а також у висновках (див. Розділ 11):

Фінансові бар'єри

- ✓ Створити Державний фонд енергоефективності за підтримки міжнародних фінансових організацій для впровадження довгострокового співфінансування (тривалістю 15-20 років) енергоефективних проєктів в житловому секторі;
- ✓ Опрацювати та впровадити механізми максимально можливого у сучасних економічних умовах **зниження відсоткових ставок за кредитами** на енергоефективні проєкти. Це повинно бути завданням Національного банку України та Міністерства фінансів України, яке може бути вирішено, у тому числі шляхом впровадження інструментів, що гарантують комерційним банкам мінімальну ризикованість енергоефективних проєктів;

Економічні бар'єри

- ✓ Впровадити заходи щодо **створення сприятливих рамкових економічних умов** для стимулювання енергоефективних заходів (тобто, забезпечити економічну обґрунтованість цін/тарифів на енергоресурси та прозорість їх формування; вдосконалити та розвинути механізми та інструменти державної підтримки ініціатив споживачів скорочувати споживання енергії; прозорість та доступність фіскальних інструментів стимулювання тощо);

Законодавчі бар'єри

- ✓ Затвердити Енергетичну стратегію України до 2035 року та Національний план дій з енергоефективності до 2020 року;
- ✓ Імплементувати **Директиву ЄС 2012/27/ЄС** про енергоефективність, яка, окрім всього іншого, забезпечить скорочення споживання енергії на 1,5% в рік для постачальників та роздрібних продавців енергоресурсів; зобов'яже бюджетну сферу впроваджувати енергоефективне обладнання та модернізувати принаймні 3% своїх площ; забезпечити облік енергоресурсів, що споживаються, та енергетичне маркування;
- ✓ Розробити та прийняти **новий базовий закон про енергозбереження та енергоефективність**, який визначатиме зрозумілі, прозорі та доступні правові та економічні механізми стимулювання енергозбереження;
- ✓ Прийняти **закон про енергетичну ефективність будівель**, який поряд з відповідними підзаконними актами має створити законодавчі рамкові умови для суттєвого скорочення споживання енергії в громадських та житлових будівлях;
- ✓ Розробити та прийняти закони та методологію щодо розбудови **загальнодержавної системи енергетичного менеджменту**, включаючи прийняття стандартизованих рекомендацій з впровадження енергоменеджменту в місцевих

громадах за стандартами EN 16001 та ISO 50001: 2011. Також додатково необхідно розробити закони та методологію проведення енергетичного аудиту та моніторингу споживання енергоресурсів;

- ✓ **Закон про надлишкове тепло** для стимулювання промислових підприємств спрямовувати надлишкову енергію на потреби опалення (закон повинен мотивувати компанії оптимізувати їх процеси таким чином, щоб заохочувати їх продавати надлишкове тепло в мережу);
- ✓ Нормативні акти, які дадуть змогу використовувати **механізми ЕСКО-контрактів** в бюджетній сфері;
- ✓ Повністю гармонізувати державні **будівельні норми, технічні стандарти** та регламенти України з відповідними нормами ЄС.

Інформаційні та навчально-освітні бар'єри

- ✓ Поширювати **досвід успішно реалізованих проектів** з підвищення енергоефективності, передусім в житловому секторі, з висвітленням досягнутих економічних переваг та підвищення комфортності умов проживання;
- ✓ Надавати практичні **поради побутовим споживачам** щодо способів збереження енергії та мінімізації зростання рахунків за використані енергоресурси;
- ✓ Формувати у суспільстві усвідомлення **переваг енергозбереження** та позитивного впливу скорочення споживання енергоресурсів **на довкілля** та майбутні покоління. Створення більш глобального стратегічного бачення для майбутніх поколінь є вкрай важливим, особливо у важкі часи, коли хвилює тільки «сьогодні»;

Регуляторні бар'єри

- ✓ Забезпечити прозорість та зрозумілість **механізмів тарифного регулювання**, припинити практику перехресного субсидування, зробити доступною інформацію щодо реальних витрат на виробництво та постачання енергоресурсів, всі розрахунки щодо інвестиційної складової, та надати чіткі початкові ввідні дані. Особливо у секторі теплопостачання процедура тарифоутворення повинна базуватися на RAB-регулюванні¹. Також, необхідно застосувати методологію ЄС щодо енергопланування та сучасні показники замість застарілих радянських для оцінки споживання енергоресурсів;

Організаційно-інституціональні бар'єри

- ✓ Вирішити питання щодо **визначення Держенергоефективності центральним органом виконавчої влади** зі спеціальним статусом (з прямим підпорядкуванням Кабінету Міністрів України і додатковими повноваженнями для більш ефективного виконання поставлених завдань);
- ✓ **Реалізувати план стимулювання енергоменеджменту** в бюджетних установах, розробленого Робочою групою Держенергоефективності, який передбачає комплекс заходів з моніторингу споживання енергоресурсів в бюджетних установах, навчальних тренінгів відповідальних працівників з енергоменеджменту, їх матеріального стимулювання та інше;
- ✓ Поширити на всі територіальні громади досвід розроблення **Муніципальних енергетичних планів/Планів сталого енергетичного розвитку**, які визначають потенціал енергозбереження та проблемні/вузькі питання, а також стратегічні та тактичні цілі щодо раціонального використання енергоресурсів та шляхи їх досягнення;

Технічні бар'єри

- ✓ **Гармонізувати національні стандарти, технічні норми та правила** в сфері енергоефективності відповідно до законодавства ЄС згідно з планами Кабінету Міністрів України;
- ✓ Оновити існуючі застарілі **норми та технічні умови** з метою впровадження сучасних технологій та обладнання (санітарні вимоги, вимоги з пожежної безпеки тощо);

¹RAB (Регуляторна база активів) – система довгострокового формування тарифів, головною метою якої є залучення інвестицій в модернізацію інфраструктури

Зрозуміло, що реформи в сфері енергоефективності вимагають системного підходу, що потребує впровадження скоординованих та узгоджених, у тому числі за часом, відповідних законодавчих та організаційних заходів. Також очевидно, що успішність цих реформ пов'язана з ефективністю реформування економіки держави в цілому, а саме поліпшенням інвестиційного клімату і створенням довіри до уряду з боку інвесторів.

Дослідження було зроблено на основі особистих інтерв'ю майже 30 респондентів, а також онлайн опитування, яке було відкритим для всіх бажаючих. Відповіді респондентів було систематизовано за кількісними показниками (статистичні дані представлені в таблицях і графіках) та за тематикою (розгорнуті відповіді узагальнено та проаналізовано). Результати дослідження віддзеркалюють думки респондентів щодо найбільш актуальних проблем у сфері енергоефективності та пропозиції щодо їх вирішення в коротко- і середньостроковій перспективі. Безумовно, матеріали дослідження не охоплюють усі існуючі проблеми та можливі заходи щодо реформування зазначеної сфери, однак вони містять достатньо відомостей для того, щоб побачити та зрозуміти найбільш важливі питання. Слід також мати на увазі, що дослідження не є репрезентативним опитуванням, але є достатньо аргументованим та суттєвим аби припустити, що жодне з суперечливих чи важливих питань не залишилось поза увагою.

Для зручності обговорення та структуризації, всі бар'єри було поділено на 7 категорій. Респондентам було запропоновано, при можливості, визначити їхню пріоритетність за власними переконаннями. Розуміючи, що більшість бар'єрів необхідно опрацьовувати одночасно, наступне ранжування було обрано з метою відобразити важливість певних бар'єрів: фінансових, економічних, законодавчих, інформаційних, навчально-освітніх, регуляторних, організаційно-інституціональних та технічних.

Одним з ключових підходів для подолання даних бар'єрів на шляху до впровадження енергоефективності є використання енергетичних агентств як мультиплікатора та надавача послуг для різних груп споживачів. Поряд з цим, в рамках дослідження проаналізовано потенціал держави в запровадженні енергоефективних реформ, діяльність МФО і міжнародних донорів, міжнародні практики запровадження енергоменеджменту на національному, регіональному та місцевому рівнях, а також досліджено проблемні аспекти створення та організації діяльності муніципальних енергетичних агентств, як одного з інструментів подолання деяких бар'єрів на шляху реалізації реформ в сфері енергоефективності. Результати дослідження висвітлено у відповідних розділах звіту.

Високий рівень енергоємності української економіки вимагав від урядів України за усі часи незалежності шукати шляхи скорочення та раціонального використання енергетичних ресурсів. За минулий період були створені законодавчі та інституціональні засади для реалізації державної політики енергоефективності: прийнято понад 250 законодавчих актів різного рівня, у тому числі відповідні державні, галузеві та відомчі програми та відбувався процес розбудови системи державного управління в сфері енергозбереження. З середини 90-х років з боку власників промислових підприємств, передусім найбільш енергоємних, почав формуватися попит на послуги енергетичного сервісу. Висока енергоємність виробництва негативно впливала на економічні показники підприємств та конкурентоспроможність їх продукції, що стимулювало інтерес до енергетичного менеджменту та реалізації заходів з підвищення енергоефективності виробничих процесів. За підтримки проектів міжнародної технічної допомоги було впроваджено низку проектів щодо розбудови муніципального енергоменеджменту та скорочення споживання енергоресурсів в деяких територіальних громадах. Однак обсяг реалізованих успішних енергоефективних проектів є настільки малим, що він не співвідноситься з масштабами нераціонального споживання енергоресурсів в Україні та не впливає на якісні показники економіки держави в цілому.

Кризова ситуація в сфері енергоефективності постійно була предметом фахових дискусій та досліджень, за результатами яких неодноразово розроблялися відповідні рекомендації та пропозиції щодо її покращення. Однак відповідні урядові рішення реалізовувалися на практиці незадовільно. Лише нещодавно, переважно в 2014-2015 роках, почали з'являтися ознаки певних позитивних зрушень, що обумовлено прийняттям низки законодавчих актів щодо покращення рамкових умов для запровадження енергоефективних заходів, у тому числі за державної підтримки, а також впровадження більш прагматичної тарифної політики. Водночас, темпи реформування відносин у сфері споживання енергетичних ресурсів залишаються досі повільними, що не відповідає інтересам національної безпеки та потребам економіки країни.

Досі залишається питання: «Які основні кроки необхідно зробити аби подолати бар'єри на шляху до проведення реформ в сфері енергоефективності та зробити можливим масштабне енергозбереження?». Не намагаючись вирішити всі існуючі в сфері енергоефективності проблеми, це дослідження спрямоване на визначення першочергових кроків, які стануть основою для подальших системних реформ на національному рівні. Під час опитування основних зацікавлених сторін, ініціатори та автори цього документу поставили за мету структурувати та систематизувати те, що в різній мірі було обговорено протягом десятиліть, та визначити найважливіші завдання та пріоритетні напрямки для того, щоб зосередити на них зусилля в коротко- та середньостроковій перспективі.

На прохання Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, GIZ, що впроваджує за дорученням Федерального міністерства довкілля, охорони природи, будівництва та безпеки ядерних реакторів проект «Створення енергетичних агентств в Україні», доручило компанії «айСі консулентен Україна» (iC consultant) проаналізувати основні бар'єри, які перешкоджають реформам у сфері енергоефективності, а також надати пропозиції щодо пріоритетних напрямів їх подолання.

Звичайно, що в одному документі не можна запропонувати вирішення всіх системних та структурних проблем, так як кожен визначений бар'єр вимагає індивідуального плану дій. Незважаючи на це, доречно зазначити, що кожен бар'єр має один або кілька наріжних каменів, без яких не можна здійснити жодну з подальших реформ і ринок не зможе розвиватися.

З цією метою було проведено експертно-аналітичне дослідження, в рамках якого здійснено особисте опитування 29 респондентів (з 43 запрошених, що виявили бажання), з яких було сформовано 6 фокус-груп. Серед респондентів були представники центральних та місцевих органів влади, наукових установ та підприємств, неурядових громадських організацій, міжнародних фінансових установ та проектів технічної допомоги. Анкета, яка використовувалась під час особистих інтерв'ю, представлена в Додатку 3.

Запитання опитувальних листів частково склалися з «простих» питань (відповіді так/ні) та частково передбачали відповіді оціночного характеру за шкалою від 5 – «вища оцінка/найбільш важливо» до 1 – «нижча оцінка/найменш важливо». На підставі таких відповідей було розраховано середній індикативний показник вибірки, як суму оцінок по кожному питанню поділену на чисельність респондентів. За цією методологією були розраховані ППВ відповідей по кожному окремому питанню, у тому числі по фокус-групах. Інша група питань передбачала відповіді респондентів у формі розгорнутих коментарів та думок, які було проаналізовано та викладено в узагальненій формі.

Крім того, було проведено онлайн опитування (див. Додаток 3), у якому прийняло участь 40 респондентів (але для аналізу було відібрано 36 опитувальних листів, оскільки інші були заповнені з порушенням запропонованого формату). Для того, щоб забезпечити коректність оцінок, було вирішено відокремити статистичні відповіді, отримані в результаті онлайн-опитування, та використати їх як додаткову статистику для порівняння з результатами особистих інтерв'ю. В той же час, розгорнуті відповіді онлайн-респондентів проаналізовано та враховано в процесі підготовки висновків.

Частина питань були «простими» (потребували відповіді так/ні), частина оцінювались за шкалою від 5 (найвища оцінка/найбільш важливо) до 1 (найнижча оцінка/найменш важливо). На основі цих відповідей рахувався ППВ. Відповідно до цієї методології ППВ всіх відповідей на кожне питання було прораховано, включаючи ППВ по всіх фокус-групах. В іншій групі питань респондентам пропонувалось дати розгорнуті відповіді-пояснення та своє бачення, які були проаналізовані та представлені в узагальненому вигляді.

Такий підхід дозволив в процесі дослідження отримати від фокус-груп необхідні оціночні показники, а також думки респондентів щодо проблем у сфері енергоефективності та бачення пріоритетних напрямів подальшого реформування цієї сфери. Результати опитувань викладено в даному звіті. Додатково, в десятому розділі викладено огляд міжнародного досвіду впровадження енергетичного менеджменту в контексті можливого використання в Україні, який підготовлено міжнародним експертом.

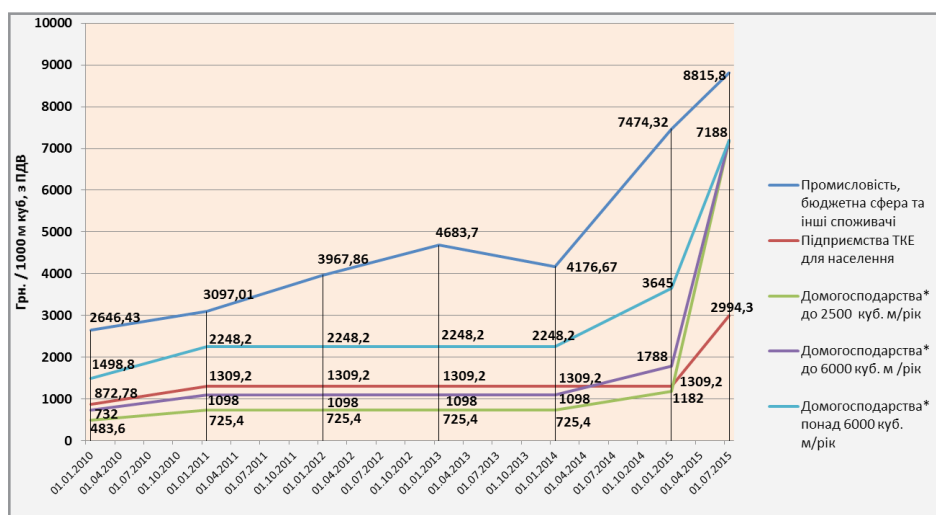
4. Енергоефективність на місцевому рівні - чи існує вона?

Тривалий час політика керівництва України була спрямована на підтримку відносно невисоких цін на енергоресурси (природний газ, електрична та тепла енергія) для потреб населення. Реальні витрати виробників на постачання основних енергоресурсів (тарифів) населенню покривались через систему перехресного субсидування коштами споживачів інших категорій. На малюнках 1 та 2 показана динаміка цін на природний газ та електричну енергію для різних категорій споживачів з січня 2010 року до липня 2015 року, яка наочно віддзеркалює диспропорції у цій сфері. Звичайно, за умов, що існували тривалий час, населення мало турбуватися проблемами енергозбереження, а одиничні проекти з підвищення енергоефективності в житловому секторі не мали достатньої інвестиційної привабливості для їх

подальшого поширення.

Ситуація почала змінюватися, коли в березні 2014 року Урядом України було прийнято рішення про вдосконалення державної політики регулювання цін на природний газ і тарифів на теплову енергію, що призвело до різкого зростання цін на основні енергоресурси. Необхідно зазначити, що дії Уряду в цьому напрямку були також значною мірою мотивовані вимогами Міжнародного валютного фонду. Зокрема, у порівнянні з січнем 2010 року ціни на природний газ для населення в 2015 році зросли в 14,8 разів, а для не побутових споживачів в 3,3 рази. За той же період ціна електричної енергії зросла в середньому для населення в 2,6 рази, а для непобутових споживачів в 2,8 рази.

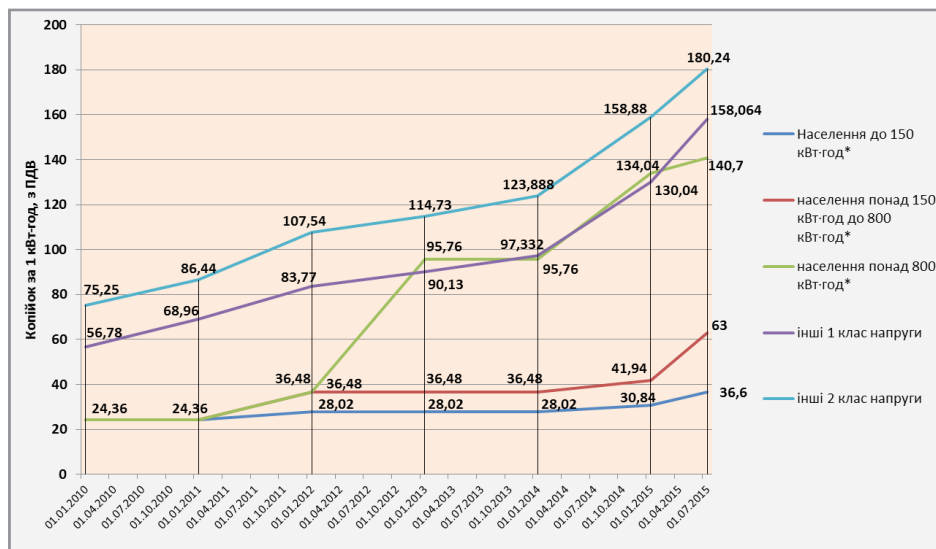
Згідно з даними енергетичного балансу України за 2013 рік частка побутового сектору у кінцевому споживанні енергоресурсів становить майже 34%.

Малюнок 1. Динаміка зростання ціни на природний газ для промисловості, бюджетної сфери, інших суб'єктів господарювання та побутових споживачів протягом 01.01.2010 – 01.07.2015 (з ПДВ)

*З 1 квітня 2015 року ціна на природний газ для побутових споживачів залежить від обсягів споживання:
до 200 м³ на місяць – 3600 грн.,
понад цього – 7188 грн.

До 1 квітня 2015 року ціна газу для побутових споживачів визначалася за трьома показниками обсягу споживання.

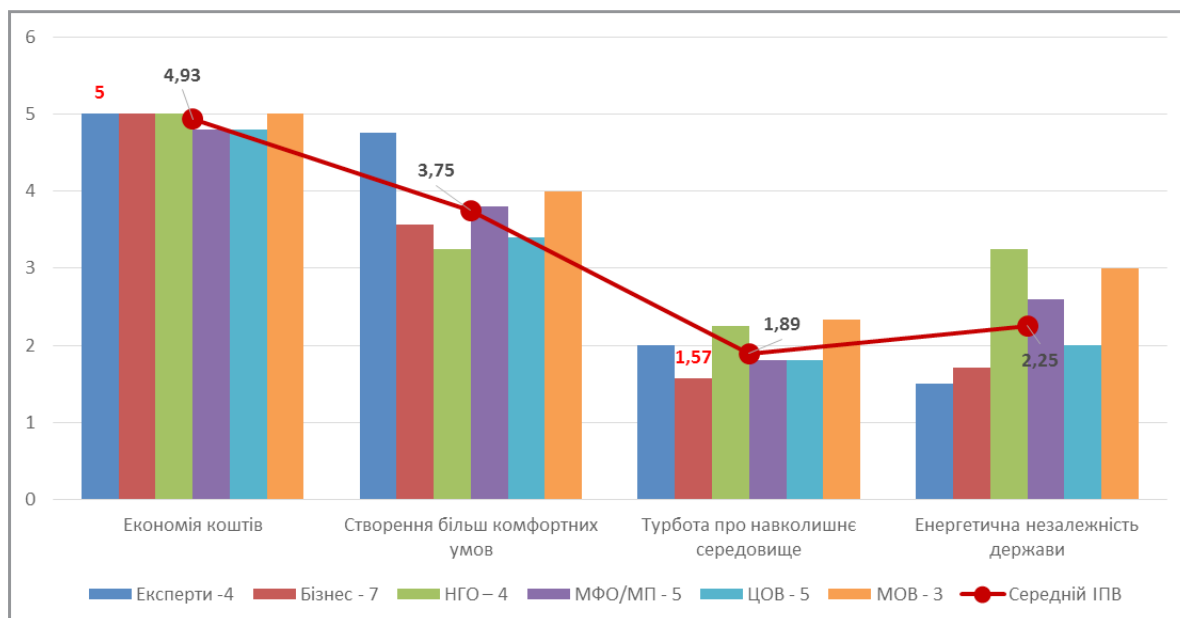

Малюнок 2. Динаміка тарифів на електроенергію для промисловості, бюджетної сфери, інших суб'єктів господарювання та населення в період 01.01.2010 – 01.07.2015 (з ПДВ)

* З 01 квітня 2015 диференціацію тарифу від обсягів споживання для населення змінено:
до 100 кВт·год;
від 100 до 600 кВт·год;
понад 600 кВт·год

Проведене опитування показало, що на думку 93% респондентів **саме необхідність економії коштів мотивує споживачів** в територіальних громадах, у тому числі домогосподарства, до запровадження енергоефективних заходів. У меншій ступені споживачів (за оцінкою 25% опитаних респондентів) мотивує фактор створення більш

комфортних умов для проживання або перебування у приміщеннях. При цьому надзвичайно слабо впливають на мотивацію споживачів такі чинники як енергетична незалежність держави та турбота про стан навколишнього середовища. Розподіл відповідей респондентів представлено в таблиці 1 Додатку та на малюнку 3 нижче.

Малюнок 3. Оцінка чинників, що мотивують споживачів до впровадження енергоефективних заходів за групами респондентів

Таким чином, різке зростання цін на основні енергоресурси (природний газ, електричну та теплову енергію), яке почалося з квітня 2014 року стало головним чинником, який на сьогодні починає спонукати споживачів усіх категорій, передусім населення, перетворювати абстрактні уявлення про енергетичну ефективність в практичну площину.

Більшість респондентів зазначає, що в територіальних громадах ступінь обізнаності споживачів щодо потенціалу енергозбереження на місцевому рівні, в питаннях переваг та вигід від впровадження енергоефективних заходів дуже відрізняється. Зокрема, достатньо високий рівень обізнаності мають відповідальні співробітники місцевих органів влади та зацікавлені особи. В той же час, на побутовому рівні більшість споживачів обізнані у цих питаннях недостатньо. Причина такої ситуації вбачається у фрагментарному, а подекуди й непрофесійному поширенні серед населення інформації про суть та зміст енергоефективних заходів. Звідси у значній частині громадян переважає примітивне уявлення про енергоефективні заходи лише як заміну вікон або ламп розжарювання, відключення квартир в багатоквартирних будинках від централізованого опалення та перехід на індивідуальні опалювальні системи та заміну газових опалювальних котлів на котли, які використовують інші види палива. При цьому відсутнє системне бачення можливих організаційних та технічних рішень, які забезпечують суттєву

економію коштів за рахунок скорочення та раціонального споживання енергоресурсів. У теперішній час ще надзвичайно мало громадян, передусім, що проживають в багатоквартирних будинках, які здатні мислити економічними категоріями окупності енергоефективних заходів.

4.1. Впровадження енергоефективних заходів споживачами: де заховано “Айсберг”?

На думку респондентів, у теперішній час споживачі енергоресурсів в українських територіальних громадах мають можливості без будь-яких перешкод отримувати необхідну інформацію про енергозберігаючі заходи, обладнання та матеріали. На ринку існує достатня кількість підприємств, що надають послуги з енергетичного аудиту, розробки проектно-кошторисної документації, монтажу обладнання та виконання будівельно-ремонтних робіт.

Водночас, для коректності аналізу проблем та потенціалу енергоефективності більшість респондентів вважає за доцільне сегментувати споживачів на рівні територіальної громади за окремими категоріями, які суттєво відрізняються за своєю спроможністю:

- бюджетні установи та комунальні підприємства;
- промисловість та сфера обслуговування;

- населення, що проживає в індивідуальних будинках;
- населення, що проживає в багатоквартирних будинках.

Кожна з зазначених категорій споживачів має різну ступінь можливостей для освоєння потенціалу енергоефективності, що пов'язано з різним рівнем фахових знань, особливостей процесів прийняття рішень та залучення фінансових ресурсів.

Місцеві органи влади, зокрема, мають на даний час практично усі необхідні можливості для організації та впровадження енергоефективних заходів у підпорядкованих бюджетних установах та комунальних підприємствах. Це визначається наданими їм законодавством повноваженнями, в тому числі щодо створення необхідних виконавчих ланок, а також відповідальністю за реалізацію в межах компетенції державних, галузевих, відомчих та місцевих програм з енергозбереження. На жаль, зазначені повноваження не реалізуються на практиці повною мірою.

В Україні є вже достатньо позитивних прикладів, коли за ініціативи місцевих органів влади створюється та впроваджується система муніципального енергетичного менеджменту (у цьому плані заслуговує поширення досвіду Львова, Чернігова, Запоріжжя, Вінниці, Долини, Новоград-Волинського, Жовкви та інших). Значну підтримку деякі міста отримали від проектів міжнародної технічної допомоги (наприклад, GIZ чи USAID), у тому числі в процесі розробки муніципальних енергетичних планів. Суттєвий поштовх ці процеси отримали в останні роки у зв'язку з приєднанням понад 100 міст України до Угоди мерів, згідно з якою вони взяли на себе зобов'язання розробити та впровадити Плани дій зі сталого енергетичного розвитку.

За ініціативи та підтримки місцевих органів влади ряд комунальних підприємств водопостачання та теплоенергетики взяли участь в проектах технічної модернізації основних фондів із залученням кредитних ресурсів міжнародних фінансових організацій. Однак процес підвищення енергоефективності комунальних підприємств ще не отримав необхідної позитивної динаміки та не став масовим, оскільки тарифи на послуги, які надаються ними, досі здебільшого затверджуються нижче економічно обґрунтованого рівня без врахування інвестиційної складової.

Завдяки змінам у законодавстві, з 2015 року місцеві органи влади отримали повноваження залучати кредитні ресурси для реалізації

ЕСКО контракти та розвиток ринку енергосервісу сприятимуть впровадженню енергоефективних проектів.

енергоефективних проектів під муніципальні гарантії та, в даний час, декілька територіальних громад вже скористалися такою можливістю (Івано-Франківськ, Чернівці тощо). Певним чином впровадженню енергоефективних заходів на муніципальному рівні також сприятимуть прийняті Верховною Радою України закони щодо можливості застосування в бюджетній сфері механізмів ЕСКО-контрактів. З огляду на

це, респонденти прогнозують в перспективі активізацію діяльності місцевих органів влади щодо впровадження інфраструктурних проектів.

Водночас, враховуючи оцінки респондентів, варто зробити наступні висновки:

- масштаби впровадження енергоефективних заходів в територіальних громадах є досі надзвичайно малими та не носять системний характер;
- більшість ініціатив місцевих органів влади ще не отримали практичного втілення через обмеженість місцевих бюджетів та відсутність досвіду роботи із залучення кредитних ресурсів міжнародних фінансових організацій;
- в багатьох випадках у керівників місцевих органів влади ще не вистачає необхідних фахових знань, а також, головне, ініціативи та бажання працювати над підвищенням енергоефективності;
- немаючи належної мотивації та економічних стимулів, місцеві органи влади іноді гальмують процеси реформування в сфері енергоефективності.

Промислові споживачі та сфера обслуговування, які переважно знаходяться у приватній власності, це споживачі, що є найбільш зацікавлені в економії коштів за користування енергетичними ресурсами та вільні у прийнятті рішень. За наявності необхідної мотивації та фінансових ресурсів підприємства здатні самостійно визначати та впроваджувати найбільш цікаві для бізнесу рішення і підвищувати енергоефективність виробництва з використанням сучасного обладнання та матеріалів. Саме найбільш енергоємні підприємства першими ще в середині 90-х років почали впроваджувати енергоефективні проекти з метою зниження собівартості продукції за рахунок зменшення споживання енергетичних ресурсів. Більшість енергоефективних проектів в минулий період була реалізована промисловими підприємствами, власними або кредитними коштами, у тому числі міжнародних фінансових організацій в рамках програм підтримки бізнесу (ЄБРР). Разом з тим, світова фінансова криза 2008-2010 років призвела до припинення реалізації багатьох проектів. В сучасній економічній ситуації більшість підприємств через нестачу обігових коштів та великі ризики, пов'язані із залученням кредитних ресурсів (в т.ч. валютних), утримуються від впровадження енергоефективних проектів.

Сьогодні підприємства не можуть дозволити собі впроваджувати енергоефективні проекти через недостатність обігових коштів, валютні ризики та небажання брати кредити під високі кредитні ставки.

Більшість респондентів визначає ключову роль **домогосподарств** у підвищенні енергоефективності на

рівні територіальної громади, оскільки вони є найбільшими споживачами енергетичних ресурсів, за винятком міст, в яких розташовані великі енергоємні промислові підприємства. При цьому громадяни, що проживають в індивідуальних будинках, найбільше мотивовані та розуміють економічну привабливість енергоефективних заходів. Зокрема, зазначена категорія громадян досить активно зреагувала на підвищення цін на природний газ та електроенергію. Про це свідчать показники виконання Державної програми кредитування населення для закупівлі негазових котлів та енергоефективних матеріалів: станом на 07.09.2015 р. (тобто за 10 місяців від початку впровадження) отримано 25 434 кредити на суму 428,8 мільйонів гривень. Водночас, споживачі потребують:

- створення з боку держави більш сприятливих умов для отримання фінансової підтримки ініціатив з підвищення енергоефективності будинків;
- доступу до кваліфікованої консультаційної допомоги щодо оцінки потенціалу енергозбереження, вибору найбільш раціональних та ефективних технічних рішень, а також визначення виконавців робіт.

В той же час, громадяни, що проживають в багатоквартирних будинках поки ще залишаються, на думку респондентів, найбільш інертними щодо впровадження енергоефективних заходів. Наприклад, станом на 07.09.2015 р. участь в Державній програмі кредитування (почалася у квітні 2015 р.) взяли тільки 44 ОСББ/ЖБК, які отримали кредити для впровадження швидкоокупних енергоефективних заходів на загальну суму майже 5,8 млн гривень. Основні причини такого явища респонденти вбачають в неусвідомленні значною частиною громадян, які є власниками квартир наступних факторів:

- право власності нерозривно пов'язано з відповідальністю за належне утримання спільного майна в багатоквартирному будинку;
- спільні з іншими співвласниками квартир рішення та дії є просто необхідними для скорочення споживання теплової енергії і підвищення комфортності умов проживання.

Через це більшість мешканців багатоквартирних будинків досі мотивована не на підвищення енергоефективності, а на покращення комфорту проживання у своїх квартирах шляхом заміни звичайних вікон на металопластикові, утеплення дверей, заміни застарілих опалювальних приладів на сучасні з підвищеною теплоізоляцією, заміни лампочок розжарювання на енергоефективні. Деякі громадяни під час придбання побутової техніки почали враховувати клас її енергетичної ефективності. Такі заходи мають певний позитивний результат в кожній окремій квартирі, але не впливають суттєво на скорочення споживання теплової енергії та на зниження рахунків за опалення, оскільки це можливо досягнути лише завдяки впровадженню комплексу енергоефективних заходів, які охоплюють багатоквартирний будинок в цілому. В той же час, в Україні є багато прикладів, коли деякі громадяни, які

зацікавлені в покращенні мікроклімату квартир в зимовий час, здійснюють утеплення зовнішніх стін (фасадів) тільки своїх квартир. Такі спроби вирішити проблему в індивідуальному порядку також не тільки не сприяють зниженню рахунків за опалення, але й погіршують в перспективі технічний стан багатоквартирних будинків і часто мікроклімат в квартирі.

Важливо

Вузький індивідуальний спосіб мислення громадян має бути змінено на мислення категоріями спільних інтересів співвласників будинку. Тільки тоді, за рахунок саме комплексних рішень, можна досягти максимального ефекту від енергоефективних заходів.

За оцінкою респондентів, підвищення енергетичної ефективності багатоквартирних будинків можливе лише за умови впровадження вваженої державної політики, яка підтримується відповідними законодавчими, організаційними, фінансово-економічними та інформаційно-роз'яснювальними заходами з боку центральних та місцевих органів влади. В цьому контексті респондентами в основному позитивно оцінюється прийняття Закону України «Про особливості здійснення права власності в багатоквартирному будинку», який поряд з Законом України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» створює організаційно-правові засади для більш активного залучення громадян до участі в енергоефективних проектах. При цьому подолання у громадян вузько індивідуального способу мислення в рамках окремої квартири та формування здатності мислити категоріями спільних інтересів співвласників багатоквартирного будинку є найбільш складною проблемою, яка потребує вирішення.

Необхідно зазначити, що в Україні є позитивні приклади, коли за організаційної та фінансової підтримки з боку місцевих органів влади мешканці багатоквартирних будинків створюють ОСББ та беруть участь в енергоефективних проектах (м. Луцьк, Львів, Рівне та інші). Найважливішим напрямком роботи з громадянами також є роз'яснення існуючого потенціалу енергоефективності багатоквартирних будинків побудованих в 60-х–80-х роках, а також економічних, санітарно-гігієнічних, екологічних та техніко-експлуатаційних переваг від його використання. З цією метою в деяких містах проводиться інформаційно-роз'яснювальна робота, створюються ресурсні та консультаційні центри для населення з питань енергоефективності. Однак вплив таких заходів на свідомість громадян ще незначний, тому на даний час також **вкрай потрібні реальні приклади реалізації енергоефективних проектів в багатоквартирних будинках**, які дозволять громадянам наочно оцінити їх переваги. Разом з тим, впровадження таких проектів в сучасних умовах стримується з причини надзвичайно високих ставок за кредитами (25% річних) та недовіри населення до банківського сектору в цілому. Тому, на думку респондентів, створення більш **сприятливих умов для кредитування**

та запровадження механізмів зниження фінансового навантаження шляхом часткового відшкодування процентних ставок або тіла кредитів є одним з найважливіших завдань сьогодення для органів влади. Крім того, потребує термінового вирішення вже давно назріла **проблема монетизації пільг та субсидій для громадян**, які мають право на їх отримання.

Висновки

Для сприяння впровадженню енергоефективних проєктів на муніципальному рівні важливо докладати зусилля в різних напрямках, зокрема:

1. Поширювати **найкращі практики** та досвід реалізованих проєктів. Особливо це важливо для підвищення обізнаності місцевих органів щодо можливих механізмів залучення зарубіжних фінансових ресурсів.
2. Опрацювати механізми **стимулювання місцевих органів влади** щодо досягнення на муніципальному рівні оптимальних показників енергозбереження. Такі стимули могли би мати, наприклад, фінансово-економічну основу та бути прямо пов'язаними зі збереженням енергії і грошей.
3. З огляду на те, що **промисловий сектор переважно знаходиться в сфері приватних інтересів**, деякі респонденти оцінюють його як менш важливий серед національних пріоритетів в сфері енергоефективності. Однак враховуючи величезний вплив промисловості на економіку України, вважається за доцільне, щоб Уряд також створював сприятливі умови промисловим підприємствам для отримання доступу до прийняттого фінансування та мінімізації валютних ризиків.
4. **Інформаційно-роз'яснювальна робота** з населенням повинна бути системною та знаходити рішення, які є зрозумілими різним споживачам. Тому дуже важливо, щоб позитивний досвід проєктів, які зараз реалізуються за підтримки державного та місцевого бюджетів, широко висвітлювався та обговорювався, особливо їх **вплив на сімейний бюджет**.

4.2. Вплив енергоефективних заходів на економіку територіальних громад

Більшість опитаних респондентів вважає, що збільшення масштабів впровадження енергоефективних заходів позитивно вплине на економічну ситуацію в територіальних громадах через зростання економічної активності підприємств, які працюють в цій сфері. Передусім, активізуються

підприємства, що надають послуги енергетичного сервісу, виконують ремонтно-будівельні роботи, а також роботи з монтажу та експлуатації енергоефективного обладнання. Все це матиме мультиплікаційний позитивний ефект у вигляді:

- створення нових робочих місць та підвищення зайнятості населення;
- зростання податкових надходжень до місцевих бюджетів;
- скорочення витрат місцевих бюджетів на енергоресурси для забезпечення діяльності бюджетних установ та комунальних підприємств;
- збільшення бюджетів розвитку територіальних громад;
- покращення екологічної ситуації.

Разом з тим, на думку респондентів, таке економічне зростання можливе за умови зміцнення фінансової спроможності територіальних громад впроваджувати енергоефективні заходи. Для цього доцільно в рамках проведення адміністративної реформи одночасно реформувати відносини в бюджетній сфері, а саме:

- надати територіальним громадам можливості не тільки запроваджувати місцеві податки, але й розпоряджатися істотною частиною загальнодержавних податків (наприклад, податок з прибутку підприємств, податок з доходів фізичних осіб, акциз і т.д.), що дозволить місцевим органам влади формувати реальні бюджети;
- просувати принцип німецьких міст - «гроші міста повинні залишатися в місті», шляхом встановлення порядку сплати підприємствами податків по місту фактичної діяльності, а не за містом реєстрації;
- спрямовувати в бюджет розвитку територіальних громад кошти, які отримані від економії енергоресурсів.

Для українських територіальних громад дуже важливим є використання досвіду європейських муніципалітетів в рамках Угоди мерів (започаткованої 2008 року). На сьогодні європейські територіальні громади, які приєдналися до цієї Угоди, є ключовими учасниками глобальних заходів щодо скорочення викидів парникових газів через підвищення енергетичної ефективності. В рамках цієї ініціативи, місцеві органи влади мають усі можливості для зміни поведінки громадян та включення завдань в сфері сталої енергетики в контекст місцевого розвитку. Учасники Угоди мерів отримують значну підтримку з боку Європейської Комісії та інших державних інституцій у мобілізації фінансових ресурсів для реалізації своїх Планів дій зі сталого енергетичного розвитку.

5. Вузькі місця реформи енергетичної ефективності: фокус на рішеннях

Щоб отримати відповіді на питання, чому Україна тривалий час не може досягнути якісних змін в сфері енергоефективності, в процесі експертно-аналітичного дослідження увага учасників фокус-груп була зосереджена на оцінці та аналізі існуючих законодавчих, організаційно-інституціональних, економічних, фінансових, регуляторних, технічних та інформаційно-освітніх бар'єрів, які стримують процес скорочення та раціонального споживання енергоресурсів. З цією метою респондентам було запропоновано оцінити зазначені бар'єри відповідно до застосованої методології та висловити думки щодо можливих рішень та шляхів їх подолання. Кінцева мета особистого інтерв'ю та онлайн-опитування – це відповідь на головне питання: **«Які основні кроки необхідно зробити, аби подолати бар'єри на шляху до проведення реформ в сфері енергоефективності та зробити можливим масштабне енергозбереження?»**.

5.1 Законодавчі бар'єри

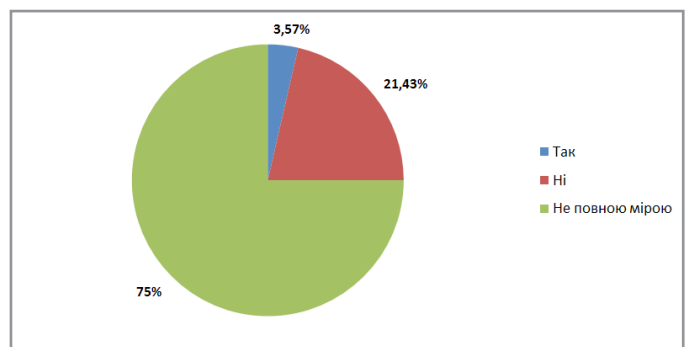
За понад 20 років в Україні в цілому закладено законодавчі основи діяльності в сфері енергетичної ефективності. Структура чинного законодавства (представлена на мал. 4) складається із понад 250 законодавчих актів різного рівня, на підставі яких також формуються законодавчі акти регіонального та муніципального рівнів.

Малюнок 4. Структура системи законодавства України в сфері енергоефективності

Водночас, 75% опитаних респондентів вважають, що чинне законодавство не повною мірою відповідає вимогам сьогодення для впровадження енергоефективних заходів. Розподіл відповідей за фокус-групами представлено в таблиці 2 Додатку та на малюнку 5.

Коментуючи це питання, респонденти зазначили, що протягом 2014-2015 років в Україні почали відбуватися певні позитивні зрушення в напрямку приведення законодавства до потреб сьогодення. Передусім це стосується прийняття законів щодо стимулювання енергоефективних заходів в бюджетній сфері та врегулювання відносин в багатоквартирних будинках. Позитивно респондентами оцінюється проведена робота щодо вдосконалення державних будівельних норм згідно з відповідними нормами ЄС, а також імплементації в Україні стандарту ISO 50001:2011 щодо системи енергетичного менеджменту.

Малюнок 5. Розподіл відповідей респондентів на питання щодо достатності законодавчих умов для впровадження енергоефективних заходів

При цьому респонденти визначили наступні найбільш суттєві проблеми, недоліки та прогалини чинного законодавства в сфері енергоефективності:

- досі не затверджено стратегічні документи, які визначають державну політику в сфері енергоефективності, а саме оновлену Енергетичну стратегію та Національний план дій з енергетичної ефективності;
- чинне законодавство переважно декларативне та не має прямої дії. Визначені механізми щодо практичної реалізації законодавчих норм не завжди спрацьовують через недосконалість відповідних підзаконних актів. Наприклад, Закон України «Про державно-приватне партнерство» практично не працює, оскільки його реалізація регулюється підзаконними актами, які передбачають складні та довготривалі процедури. Практика реалізації фіскальних законодавчих норм щодо стимулювання енергетичної ефективності мала вибіркового характеру в інтересах бізнес-груп, наближених до вищих чиновників держави, та були фактично не доступні іншим господарюючим суб'єктам. З огляду на це, зокрема, звертається увага

на можливу марність законів про ЕСКО, якщо не будуть запроваджені адекватні підзаконні акти, які створюють прозорі, зрозумілі та доступні механізми для їх реалізації;

- базовий Закон України «Про енергозбереження» є застарілим, а намагання з 2003 року вдосконалити його не мали успіху;
- багато років не врегульовані на законодавчому рівні питання впровадження:
  - енергетичного менеджменту;
  - енергетичного аудиту;
  - моніторингу за споживанням енергетичних ресурсів;
  - енергетичної ефективності в будівлях;
  - комерційного обліку споживання газу, тепла та води;
- надзвичайно повільно здійснюється процес імплементації директив Європейського Союзу з питань енергоефективності, зокрема, взятих зобов'язань в рамках приєднання до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства.

Крім того, чинні законодавчі норми не завжди виконуються через відсутність належного організаційно-інституціонального та фінансового забезпечення або контролю за їх додержанням. Наприклад, із Закону України «Про енергозбереження» протягом часу були вилучені норми про створення Державного фонду енергозбереження та джерела його формування. Державні, галузеві та відомчі програми з енергозбереження через відсутність необхідного фінансування виконуються лише на 7-10%. Навіть оновлена Державна цільова економічна програма енергоефективності забезпечується фінансовими ресурсами нестабільно. Зокрема, мала місце затримка майже на 7 місяців у виплаті громадянам компенсації за кредитами на придбання негазових котлів, а по кредитах для ОСББ такі виплати також здійснюються із затримкою до 3-х місяців. За таких умов у споживачів виникає недовіра до участі в програмах, оскільки вони не впевнені, що держава виконає свої зобов'язання.

Разом з тим, деякі респонденти вважають, що процеси підвищення енергоефективності гальмуються не стільки через недосконалість законодавства, а більшою мірою внаслідок небажання посадовців, особливо в комунальній сфері, впроваджувати енергоефективні заходи через обов'язковий облік енергоресурсів (це призводить до більш прозорого обліку енергоресурсів та обмежує можливості нецільового використання коштів).

З урахуванням викладеного, респонденти вважають за доцільне зосередитися на наступних напрямках вдосконалення законодавчого забезпечення сфери енергоефективності:

- доопрацюванні та затвердженні Енергетичної стратегії України до 2035 року та Національного плану дій з енергоефективності до 2020;
- імплементації ключових Директив ЄС, передусім 2012/27/ЄС, та приведення у відповідність до них чинних законів;
- законодавчому визначенні та обов'язковості планування сталого енергетичного розвитку із закріпленням ключової ролі територіальних громад в цьому процесі;
- підтриманні системного підходу до модернізації та розвитку систем централізованого теплопостачання;
- в умовах високої корумпованості потребують законодавчого вдосконалення механізми реального захисту інтересів бізнесу в судовому порядку.

Цікаво

- Найбільш критично до оцінки стану законодавства ставляться експерти, які одностайно вказали на його невідповідність вимогам сьогодення.
- Представники бізнесу менш критичні в цьому питанні та мають єдину думку, що законодавство «не повною мірою» відповідає потребам.

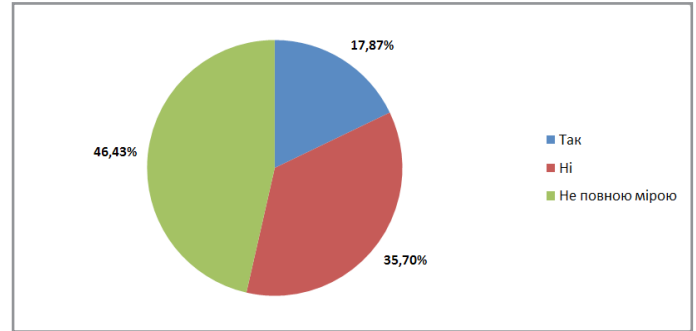
Висновки

Рішення для подолання законодавчих бар'єрів повинні бути системними та націленими не лише на базове законодавство, але й на підзаконні акти. Пріоритетом повинна бути якість законів та розпоряджень, а не їхня кількість, а застаріле законодавство необхідно переглянути та оновити відповідно до вимог сьогодення. Декларативні законодавчі норми мають бути трансформовані в норми прямої дії. При цьому в коротко- та середньостроковій перспективі мають бути пріоритетними:

1. Затвердження Енергетичної стратегії України до 2035 року та Національного плану дій з енергоефективності до 2020.
2. Імплементація Директиви ЄС 2012/27/ЄС про енергоефективність.
3. Розроблення нового базового закону про енергозбереження та енергоефективність, який визначить зрозумілі, прозорі та доступні правові та економічні механізми стимулювання енергозбереження.
4. Прийняття закону «Про енергетичну ефективність будівель».
5. Розробити та прийняти закони та методологію щодо розбудови загальнодержавної системи енергетичного менеджменту, проведення енергетичного аудиту та моніторингу споживання енергоресурсів.

6. Закон про енергоефективність будівель повинен вирішити всі відкриті питання та забезпечити розробку вторинного законодавства.
7. Закон про надлишкове тепло для стимулювання промислових підприємств спрямовувати надлишкову енергію на потреби опалення.
8. Нормативні акти для створення та подальшої роботи Національного фонду з енергоефективності.
9. Нормативні акти, які дадуть змогу використовувати механізми ЕСКО-контрактів в бюджетній сфері.
10. Повністю гармонізувати державні будівельні норми з відповідними нормами ЄС.

Особливої уваги потребує законодавче визначення механізмів стимулювання (мотивації) населення брати участь в енергоефективних заходах, зокрема монетизацію пільг і субсидій для малозабезпечених верств населення, та спрощення для домогосподарств умов доступу до фінансових ресурсів (щляхом зниження відсоткової ставки чи часткової її компенсації).

Малюнок 6. Розподіл відповідей респондентів на питання щодо відповідності потребам сьогодення завдань та функцій центральних органів виконавчої влади в сфері енергоефективності та енергозбереження

З іншого боку, деякими респондентами висловлено думки, що поєднання в Держенергоефективності завдань щодо реалізації державної політики у сфері ефективного використання паливно-енергетичних ресурсів та енергозбереження разом із завданнями щодо впровадження відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива призводить до того, що пріоритетні завдання енергоефективності певною мірою відходять на задній план.

5.2. Організаційно-інституціональні бар'єри

Система управління в сфері енергоефективності в Україні сформована на підставі статті 9 Закону України «Про енергозбереження» та інших законів і підзаконних актів, які визначають завдання, функції та повноваження центральних та місцевих органів влади. Державне управління в сфері енергозбереження здійснює Кабінет Міністрів України та уповноважений Президентом України орган – Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України (далі – Держенергоефективності).

5.2.1. Оцінка функцій та повноважень органів влади на національному та місцевому рівнях

Під час опитування понад 46% респондентів висловили думку, що завдання та функції центральних органів виконавчої влади в галузі енергоефективності та енергозбереження не відповідають потребам сьогодення. Розподіл відповідей за фокус-групами вказано в таблиці 3 Додатку та малюнку 6.

Коментуючи відповіді на це питання, респонденти зазначили, що на сьогодні Держенергоефективності не має необхідного статусу та повноважень, щоб забезпечувати на належному рівні реалізацію державної політики в сфері енергоефективності. Підпорядкування Держенергоефективності Віце-прем'єр-міністру – Міністру регіональної політики, будівництва та житлово-комунального господарства фактично на практиці понизило його статус до рівня Департаменту зазначеного Міністерства. Крім того, ліквідація територіальних органів Держенергоефективності призвела до втрати можливостей оперативного управління на регіональному рівні.

З огляду на це, більша частина респондентів висловлює думку, що Держенергоефективності повинно бути самостійним органом зі спеціальним статусом безпосередньо підпорядкованим Кабінету Міністрів України, який забезпечує формування та реалізацію державної політики в сфері енергоефективності. Одночасно з урахуванням досвіду діяльності Німецького енергетичного агентства (DNA) доцільно розглянути можливість створення окремої організаційної структури на принципах державно-приватного партнерства із залученням капіталу приватного бізнесу та комерційних банків, яка буде опікуватися розробкою та впровадженням конкретних енергоефективних проєктів на національному, регіональному та муніципальному рівнях. Крім того, необхідно більш чітко визначити завдання, повноваження та відповідальність інших центральних органів виконавчої влади в сфері енергоефективності.

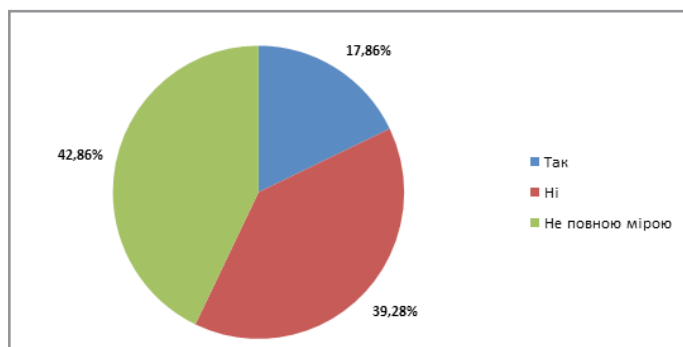
Крім того, майже 43% респондентів вважають, що компетенція та повноваження місцевих органів влади також не повною мірою надають можливості для реалізації енергоефективних заходів. Розподіл відповідей за фокус-групами вказано в таблиці 4 Додатку та на малюнку 7.

Водночас в коментарях до цього питання значна частина респондентів зазначила, що у теперішній час місцеві органи влади згідно з законодавством вже мають практично всі необхідні (законні) повноваження для впровадження енергоефективних

Важливо

- Повноважень у місцевих органах влади достатньо – потрібне тільки бажання.
- Необхідно запровадити механізми мотивації місцевої влади до енергозбереження.

заходів на рівні територіальної громади. Як свідчить багато позитивних прикладів, там, де місцева влада зацікавлена у скороченні споживання енергетичних ресурсів, відповідні енергоефективні заходи організуються та впроваджуються. При цьому місцеві органи влади звертаються за підтримкою до проектів міжнародної технічної допомоги, вишукують можливості фінансування проектів, у тому числі на умовах співфінансування із залученням коштів державного бюджету, грантових та кредитних ресурсів міжнародних фінансових організацій.

Малюнок 7. Розподіл відповідей респондентів на питання щодо достатності компетенції місцевих органів влади для реалізації енергоефективних заходів

Серед факторів, що ускладнюють практичну реалізацію місцевими органами влади повноважень в сфері енергоефективності, респонденти зазначають:

- відсутність достатніх економічних стимулів, внаслідок чого не вистачає ініціативи та системної роботи на перспективу;
- обмеженість можливостей щодо формування необхідних фінансових ресурсів для впровадження

проектів, у тому числі за рахунок зекономлених коштів від скорочення споживання енергії;

- недостатній рівень професіоналізму та компетенції відповідальних посадових осіб;
- плінність фахових кадрів у владних структурах.

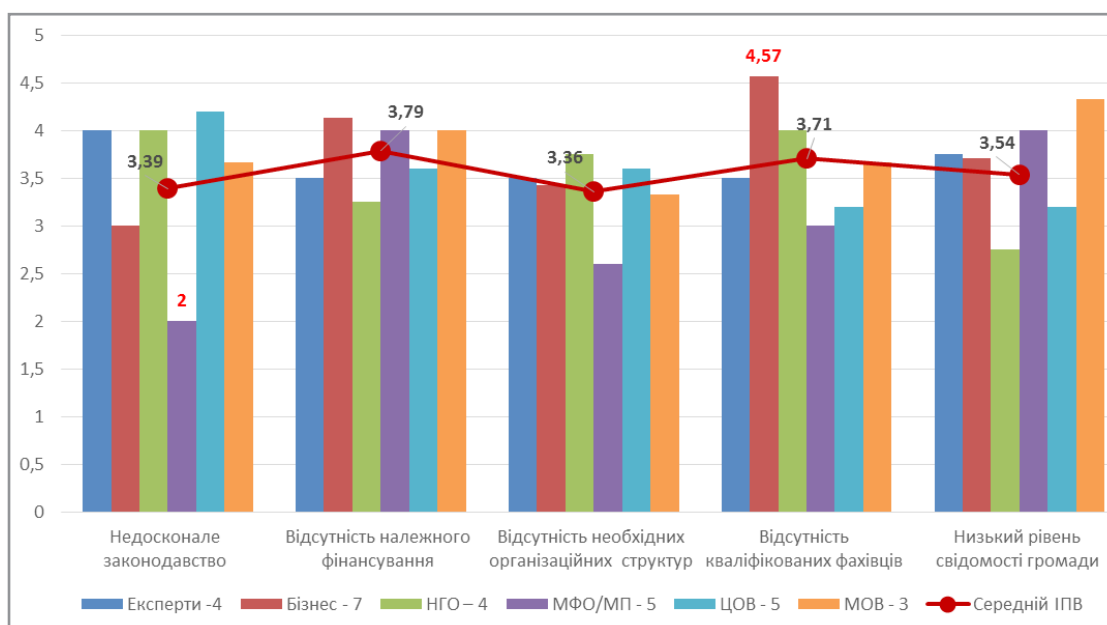
На думку деяких респондентів, для активізації діяльності в сфері енергоефективності на рівні територіальних громад доцільно в законодавчому порядку покласти на місцеві органи влади повноваження та відповідальність за енергетичне планування, виконання функцій з формування стратегії, завдань та планів сталого енергетичного розвитку. В той же час, до виконання функцій з енергетичного менеджменту, як свідчить зарубіжний та вітчизняний досвід, краще залучити місцеві професійні підприємства комунальної або приватної форми власності.

5.2.2. Оцінка стану енергоменеджменту на рівні територіальної громади

На рівні більшості територіальних громад не запроваджено системи енергетичного менеджменту. Серед причин, що перешкоджають створенню таких систем, респонденти зазначили за важливістю наступні чинники:

- відсутність належного фінансування (ІПВ – 3,79);
- відсутність кваліфікованих фахівців (ІПВ – 3,71);
- низький рівень свідомості громади (ІПВ – 3,54);
- недосконале законодавство (ІПВ – 3,39);
- відсутність необхідних організаційних структур (ІПВ – 3,36).

Розподіл відповідей респондентів по фокус-групам представлено в таблиці 5 Додатку та на малюнку 8.

Малюнок 8. Оцінка чинників, які перешкоджають впровадженню енергоменеджменту на рівні територіальної громади

За оцінкою респондентів, дійсно в структурі місцевих органів влади створено функціональні ланки з питань енергоефективності, але реально працюючі структури енергетичного менеджменту на даний час переважно є тільки в містах, в яких впроваджуються проекти міжнародної технічної допомоги. В більшості інших міст такі організаційні структури відсутні. Тому створення та запровадження системи муніципального енергетичного менеджменту є однією з важливих задач органів влади. Такі міста як Вінниця, Дніпропетровськ, Долина, Івано-Франківськ, Кам'янець-Подільський, Київ, Львів, Рівне, Черкаси та інші вже мають запроваджені системи енергоменеджменту, а їхній досвід можна поширити по всій Україні.

Цікаво

- Найбільш енергоефективні проекти стримують саме відсутність належного фінансування, кваліфікованих кадрів та розуміння тематики громадянами.
- «Низький рівень свідомості громадян» в питаннях ЕЕ найвище оцінюють саме місцеві органи влади.
- Бізнес вказує на відсутність кваліфікованих кадрів як на важливу проблему.

концентрувати необхідні фінансові ресурси для впровадження енергоефективних заходів;

- впливати на формування тарифів на енергоресурси, виходячи з інтересів територіальної громади та забезпечення інвестиційної привабливості енергоефективних проєктів в бюджетній сфері;
- більш активно застосовувати механізми державно-приватного партнерства для управління комунальними активами територіальних громад за участю банківського та приватного капіталу, що передбачає технічну модернізацію їх основних фондів з використанням енергоефективного обладнання.

Таким чином, переважна більшість думок респондентів стосовно найбільших очікуваних ефектів від адміністративної реформи пов'язана із зміцненням фінансової спроможності територіальних громад щодо впровадження енергоефективних заходів.

Існуюча система енергетичного менеджменту має бути реформована з урахуванням найкращих європейських практик.

Розглядаючи систему енергетичного менеджменту в Україні як цілісну систему управління енергетичною ефективністю, респонденти зазначають, що вона повинна будуватися на національному, регіональному та муніципальному рівнях. Однак при цьому необхідно забезпечити чітке розмежування функцій та повноважень:

- національний рівень – формування та забезпечення (законодавче та фінансове) реалізації державної політики в сфері енергоефективності;
- регіональний рівень – моніторинг та аналіз формування стратегії енергетичного розвитку регіону;
- муніципальний рівень – практична реалізація заходів з підвищення енергоефективності відповідно до місцевої енергетичної політики.

На сьогодні будь-яких бар'єрів у розробці та запровадженні такої системи енергоменеджменту респонденти не бачать; між всіма рівнями забезпечується необхідний рівень комунікації. Водночас респонденти, що представляють МОВ та бізнес, звертають увагу на те, що реалізація національних планів повинна забезпечуватися відповідною організаційною, фінансовою та інформаційно-роз'яснювальною підтримкою, а також механізмами стимулювання для досягнення конкретних позитивних результатів.

Більшість респондентів покладають позитивні сподівання на впровадження адміністративної реформи (децентралізації), яка на їх думку дозволить:

- розширити повноваження щодо можливості

Висновки

Заходи з подолання організаційно-інституціональних бар'єрів мають охоплювати національний, регіональний та місцевий рівні. В той же час, створення ефективної системи муніципального енергоменеджменту повинно стати пріоритетним завданням реформ в сфері енергоефективності. Враховуючи існуючі бар'єри, в коротко- та середньостроковій перспективі важливо здійснити наступні заходи:

1. Вирішити питання щодо визначення **Держенергоефективності центральним органом виконавчої влади** з особливим статусом (з прямим підпорядкуванням Кабінету Міністрів України і додатковими повноваженнями для більш ефективного виконання поставлених завдань).
2. Реалізувати **план стимулювання енергоменеджменту** в бюджетних установах, розробленого Робочою групою Держенергоефективності, який передбачає комплекс заходів з моніторингу споживання енергоресурсів в бюджетних установах, навчальних тренінгів відповідальних працівників з енергоменеджменту, їх матеріального стимулювання та інше.
3. Розробити **стандартизовані рекомендації** щодо запровадження енергоменеджменту в територіальних громадах з урахуванням принципів стандартів EN 16001 та ISO 50001:2011.
4. Поширити на всі територіальні громади досвід розроблення Муніципальних енергетичних

планів/Планів сталого енергетичного розвитку, які визначають потенціал енергозбереження та проблемні/вузькі питання, а також стратегічні та тактичні цілі щодо раціонального використання енергоресурсів та шляхи їх досягнення.

З стратегічної точки зору, важливо забезпечити професійне навчання та запровадження системи мотивації для місцевих чиновників, які займаються енергоменеджментом.

5.3. Економічні бар'єри

Наступним фактором, що перешкоджає впровадженню енергоефективних заходів, було визначено наявність економічних бар'єрів, які обмежують або знижують економічну привабливість інвестиційних проєктів. Їх існування обумовлено відсутністю сприятливого економічного середовища та умов, які б мотивували споживачів до інвестицій в енергоефективність.

З огляду на це, респондентам було запропоновано оцінити вплив податкових, митних та тарифних механізмів, а також інструментів фінансової підтримки з державного та місцевих бюджетів на стимулювання енергоефективних заходів. Розподіл відповідей респондентів представлено в таблиці 6 Додатку та на малюнку 9.

В процесі опитування понад 71% респондентів зазначили, що в сучасних реаліях української економіки найбільш вагомим та пріоритетним чинником для стимулювання енергоефективності є **запровадження економічно обґрунтованих тарифів** на енергоресурси (ППВ - 4,68).

Другим по вагомості чинником більш ніж 57% респондентів визначили **підтримку реалізації політики**

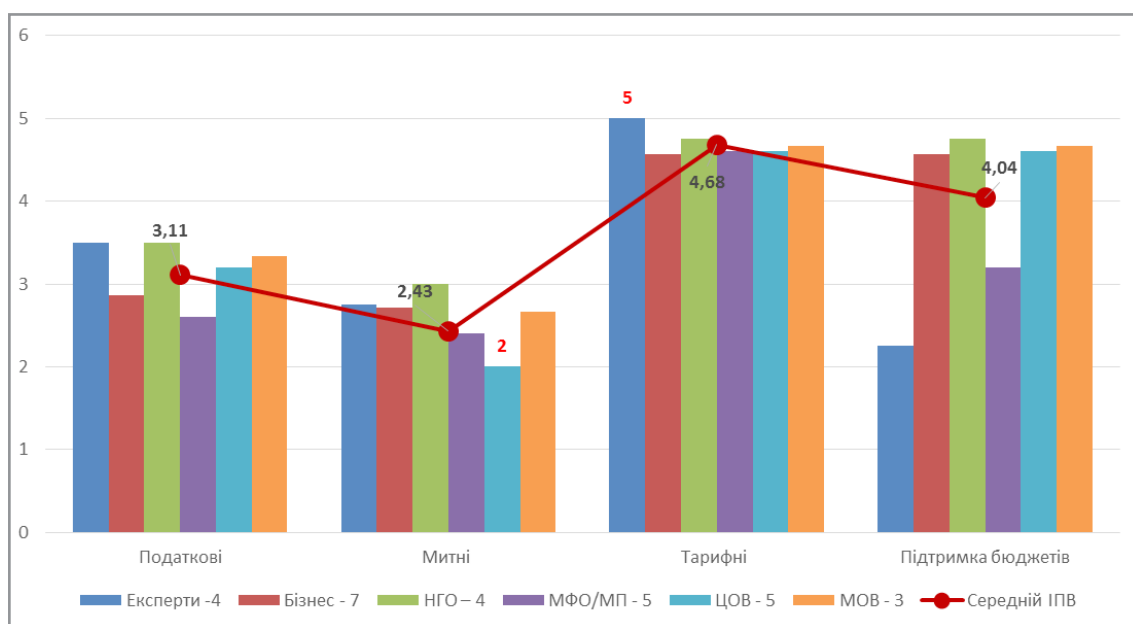
енергоефективності з боку державного та місцевого бюджетів (ППВ - 4,04). Водночас, відзначено значний розрив в оцінці вказаного чинника в різних фокус-групах. Зокрема, найбільш вагомим його оцінили представники НГО (4,75) та МОВ (4,67), а як найменш вагомим – група експертів (2,25). На думку респондентів останньої категорії, надання підтримки з державного та місцевих бюджетів в сучасних умовах обґрунтоване тільки в короткостроковій перспективі, коли є висока вартість кредитних ресурсів, але в довгостроковій перспективі перевага повинна надаватися ринковим механізмам.

Значно менш вагомими чинниками респонденти зазначили **фіскальні стимули**. Зокрема, середній ППВ оцінки **податкових стимулів** склав 3,11. При цьому найнижчу оцінку цей чинник отримав серед представників бізнесу (2,86), а також МФО (2,6). Найменш ефективним чинником респонденти вважають **митні стимули**, середній ППВ яких склав 2,43. Найбільш негативно до застосування зазначених чинників віднеслися представники ЦОВ (2,0) та МФО (2,4). Однак окремі представники бізнесу вважають митні стимули ефективними, оскільки вони сприяють зниженню вартості імпортованого енергозберігаючого обладнання.

Цікаво

На думку деяких експертів, не повинно взагалі бути будь-яких преференцій, оскільки вони створюють підґрунтя для зловживань та корупції. Всі підприємства мають працювати в рівних умовах.

Коментуючи фіскальні стимули, більшість респондентів зазначили невдалий досвід їх застосування в Україні у попередні роки. Це було пов'язано із процедурною складністю та непрозорістю їх механізмів, внаслідок чого такими перевагами користувалося дуже обмежене коло бізнес-структур, наближених до вищого керівництва держави.

Малюнок 9. Оцінка впливу механізмів стимулювання щодо впровадження енергоефективних заходів

На думку респондентів, найбільш результативне застосування економічних механізмів для стимулювання енергоефективних заходів можливе за наступних умов:

- **Ринкові тарифи** - якщо тарифи, з одного боку, будуть покривати реальні витрати на виробництво, транспортування та розподілення енергоресурсів, включати інвестиційну складову та бути диференційованими в залежності від обсягів споживання, а, з іншого – бути зрозумілими та прозорими у формуванні із гарантованою достовірністю усіх складових, які закладаються в розрахунок. На думку респондентів, тарифні механізми матимуть значно кращий ефект в разі монетизації пільг та субсидій;
- **Фіскальні інструменти** – в разі запровадження простих, прозорих та доступних для усіх суб'єктів господарювання процедур їх реалізації. В даному випадку респонденти вважають за можливе запровадження таких механізмів як «податкові премії» та «податкові канікули» за результатами енергоефективних заходів, надання «податкових кредитів» підприємствам, які інвестують в енергоефективність, а також застосування амортизаційних пільг для енергоефективного обладнання та інше;
- **Підтримка державного та місцевих бюджетів** шляхом відшкодування частини витрат на сплату процентів по кредитах або частини тіла кредиту, що в умовах надзвичайно високих кредитних ставок дозволить юридичним та фізичним особам, які впроваджують енергоефективні заходи, знизити фінансове навантаження.

Висновки

Для подолання економічних бар'єрів та збільшення економічної привабливості інвестиційних проєктів в сфері енергоефективності, вважається за доцільне:

1. Гарантувати ринковий рівень **цін/тарифів на енергоресурси**, які мають покривати витрати на виробництво, можуть бути диверсифіковані в залежності від типу споживання, та повинні бути прозоро сформованими, вказуючи з чого складається тариф та як він рахується.
2. Вдосконалити механізми та інструменти **державної підтримки** ініціатив споживачів з впровадження енергоефективних заходів.
3. Впровадити прозорі та доступні для усіх суб'єктів господарювання **фіскальні інструменти** стимулювання енергоефективних заходів (наприклад, податкові пільги компаніям, щоб підтримати їх інвестиції в енергоефективність, митні пільги для ЕЕ обладнання).

5.4. Фінансові бар'єри

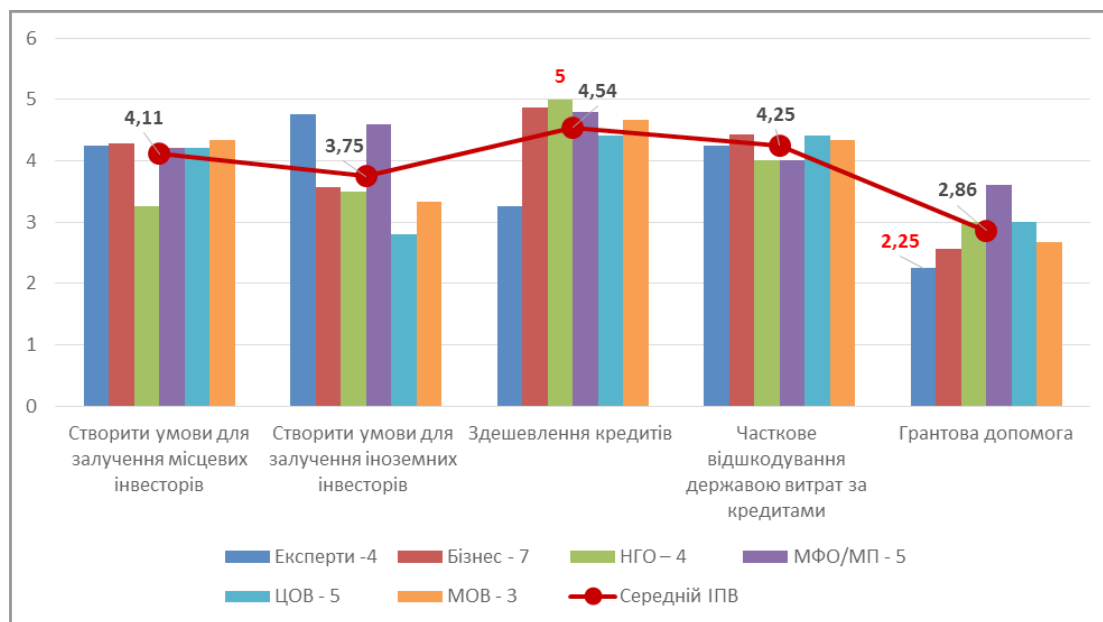
Фінансові бар'єри було визначено як один з основних чинників, що стримує впровадження енергоефективних заходів. Зазначені бар'єри обумовлені, на думку респондентів, передусім відсутністю у більшості споживачів вільних грошових коштів для інвестування в енергоефективні проєкти. В той же час, залучення фінансування ззовні також не завжди можливе, що пов'язано з:

- високою вартістю кредитних ресурсів;
- нестабільністю фінансово-економічної ситуації, коливанням валютного курсу;
- низьким рівнем обізнаності споживачів щодо джерел та умов фінансування;
- рамковими умовами/обмеженнями щодо отримання кредитів;
- складністю процедур щодо укладання кредитних угод для деяких категорій споживачів;
- недостатнім рівнем фахових знань та/або відсутністю у деяких споживачів практичного досвіду співробітництва з фінансовими установами;
- низьким рівнем доходів значної частини побутових споживачів;
- відсутністю простих та зрозумілих програм підтримки домогосподарств з центрального та місцевих бюджетів, а також недовіра громадян щодо здатності влади виконати взяті зобов'язання;
- побоюваннями, особливо серед побутових споживачів, брати кредити в банках.

Серед інших причин, що опосередковано обмежують доступ територіальних громад до фінансових ресурсів, респонденти також зазначили:

- відсутність належної ініціативи з боку відповідальних посадових осіб;
- неспроможність місцевих фахівців розробляти якісні інвестиційні проєкти;
- складність та забюрократизованість процедур бюджетного фінансування;
- значний адміністративний тиск через численні перевірки контролюючих органів.

З огляду на це, респондентам було запропоновано оцінити варіанти можливих шляхів подолання фінансових бар'єрів та полегшення споживачам доступу до фінансових ресурсів. Розподіл відповідей респондентів представлено в таблиці 7 Додатку та на малюнку 10.

Малюнок 10. Оцінка варіантів полегшення споживачам доступу до фінансових ресурсів

Для подолання фінансових бар'єрів та підвищення доступності зацікавлених осіб до фінансових ресурсів, на думку 75% респондентів, найбільш важливо передусім забезпечити **здешевлення вартості кредитів**. Серед фокус-груп зазначений чинник найвищу оцінку отримав серед представників НГО (5,0) та бізнесу (4,86), а найнижчу серед експертів (3,25), які вважають, що зниження вартості кредитів повинно відбуватися не за рахунок державного бюджету, а як наслідок перетворення та поживлення економіки країни в цілому.

Часткове відшкодування державою витрат за кредитами майже 54% респондентів визначили другим за важливістю заходом для подолання фінансових бар'єрів (ІПВ – 4,25).

Понад половина респондентів вважають дуже важливим **залучення місцевих інвесторів**, а саме створення умов для спрямування на енергоефективні проекти вільних коштів населення (ІПВ – 4,11). Менш важливим заходом респонденти зазначили **створення умов для залучення іноземних інвесторів** (ІПВ – 3,75).

Найменш важливим заходом для подолання фінансових бар'єрів респонденти визначили **грантову допомогу** (ІПВ – 2,86). Найбільш стримано до цього заходу поставилися фокус-групи експертів (2,25), представників бізнесу (2,57) та МОВ (2,67). На думку деяких респондентів, грантову допомогу виправдано застосовувати лише на початковому етапі запровадження енергоефективних проектів для зниження навантаження за кредитами, але в перспективі доцільно скорочувати її обсяг, щоб замість стимулювання не отримати зворотній ефект.

Реальне подолання фінансових бар'єрів, на думку респондентів, можливо за умови позитивних змін в економіці країни в цілому, передусім створення сприятливого інвестиційного клімату, що стимулюватиме приплив вітчизняного та іноземного капіталу. При цьому респонденти зазначили, що залученню інвестицій в сферу енергоефективності перешкоджають великі ризики для потенційних інвесторів, які обумовлені:

- на національному рівні:
  - нестабільністю політичної ситуації;
  - відсутністю економічних стимулів через встановлення не завжди обґрунтованих тарифів, які не враховують інвестиційну складову;
  - неврегульованістю в законодавчому порядку практичних аспектів застосування договорів енергосервісного під'яду;
  - можливим негативним впливом криміногенних та корупційних чинників на господарську діяльність;
  - відсутністю гарантій захисту інвестицій, у тому числі в судовому порядку, що не забезпечує прав та захист інтересів інвесторів;
- на місцевому рівні:
  - не завжди послідовною, прозорою та зрозумілою діяльністю місцевих органів влади;
  - недостатньою кваліфікацією відповідальних посадових осіб;
  - неспроможністю забезпечити виконання кредитних зобов'язань;
  - можливою протидією місцевих бізнес-груп на тлі конфлікту інтересів.

Таким чином, подолання фінансових бар'єрів потребує від органів влади комплексу взаємопов'язаних заходів спрямованих на вирішення політичних, економічних та правових проблем. При цьому особливу увагу доцільно приділити:

- створенню сприятливого інвестиційного клімату на основі прозорих та зрозумілих для інвесторів рамок умов, економічної привабливості енергоефективних проєктів та правової захищеності інвестицій;
- реформуванню фінансово-банківського сектору з метою приведення його діяльності у відповідність до інтересів забезпечення економічного розвитку країни, фінансового обслуговування реальних секторів економіки;
- створенню та організації діяльності Державного фонду енергоефективності як гарантованого джерела фінансування енергоефективних проєктів. Необхідно залучити до його діяльності міжнародні фінансові організації для співфінансування енергоефективних заходів в житловому секторі протягом 15-20 років;
- монетизації пільг та субсидій громадянам.

Важливо

Успішна діяльність Державного фонду енергоефективності може стати ефективним інструментом стимулювання розвитку реального сектору економіки України.

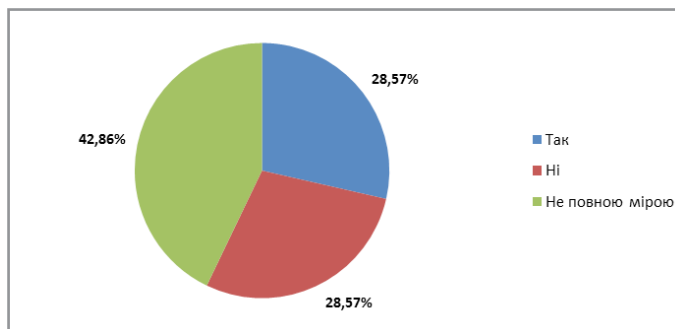
Висновки

Надання споживачам доступу до фінансових ресурсів за прийнятною ціною є найбільш пріоритетним завданням на національному рівні. Звичайно, подолати фінансові бар'єри можливо лише шляхом запровадження системних реформ з метою покращення інвестиційного клімату. Не зважаючи на це, якщо визначати першочергові заходи, то варто зосередитись на:

1. Створенні **Державного фонду енергоефективності** із залученням міжнародних фінансових організацій для співфінансування заходів з енергоефективності (особливо для підтримки довгострокового фінансування житлових проєктів з енергоефективності тривалістю 15-20 років).
2. Зниженні **відсоткових ставок** за кредитами на енергоефективні проєкти на стільки, на скільки це можливо в умовах сучасного стану економіки. Це повинно бути завданням Національного банку України та Мінфіну, яке може бути вирішено, у тому числі шляхом впровадження інструментів, що гарантують комерційним банкам мінімальну ризикованість енергоефективних проєктів.

5.5. Регуляторні бар'єри

В процесі оцінки впливу регуляторних бар'єрів на впровадження енергоефективних заходів майже 43% респондентів зазначили, що чинна тарифна політика «не повною мірою» виконує стимулюючу функцію. Розподіл відповідей за фокус-групами вказано в таблиці 8 Додатку та на малюнку 11.

Малюнок 11. Розподіл відповідей на питання, чи виконує чинна тарифна політика стимулюючу функцію щодо впровадження ЕЕ заходів

Коментуючи це питання, респонденти зазначили, що прийняті рішення уповноваженими державними органами протягом 2014-2015 років щодо приведення тарифів на енергоресурси до економічно обґрунтованого рівня вплинуло певною мірою на зміну поведінки передусім побутових споживачів, які почали шукати шляхи зниження енергетичних витрат за рахунок більш раціонального споживання енергії. Водночас, на думку більшості респондентів, сучасна тарифна політика залишається недосконалою оскільки:

- в діяльності НКРЕКП не вбачається послідовності; логіка встановлення тарифів не завжди зрозуміла для виробників/постачальників енергоресурсів та споживачів;
- процедура встановлення тарифів бюрократизована, не завжди забезпечує покриття виробничих затрат; процедура формування інвестиційної складової дає можливість для зловживання та корупції;
- не запроваджено стимулююче тарифоутворення (RAB-регулювання) щодо генерації та постачання теплової енергії, тарифи на теплову енергію продовжують формуватися за принципом «витрати плюс прибуток»;
- досі залишається перехресне субсидування;
- зростання тарифів не супроводжується підвищенням якості послуг (зокрема, опалення).

Значна частина респондентів вважає, що існуюча система формування тарифів не є прозорою, оскільки:

- відсутні відкриті (доступні) відомості про реальне

виробництво та споживання енергоресурсів, про витрати на виробництво та постачання енергоресурсів;

- термін «економічна обґрунтованість» не має чітких критеріїв, що дозволяє зацікавленим особам у разі необхідності дуже вільно його використовувати та маніпулювати громадською свідомістю;
- викликає сумніви достовірність вихідних даних, які закладаються в розрахунок тарифів, оскільки не відомо за якою методологією це робиться, внаслідок чого ризики впливу суб'єктивних факторів на цей процес дуже великі.

На думку респондентів, існуючі регуляторні механізми ще слабо впливають на стимулювання енергоефективних заходів з наступних причин:

- **підприємства-виробники/постачальники енергоресурсів** не завжди мають можливості підвищити енергоефективність виробничих процесів та скоротити втрати виробленої енергії, тому що низький рівень або відсутність інвестиційної складової у встановлених тарифах не дозволяє здійснювати технічну модернізацію. Крім того, нормування втрат відповідними законодавчими актами також не вирішує проблему, оскільки змушує підприємства шукати можливості перекадання вартості втрат на інші складові тарифів;
- **споживачі** переважно також не мають необхідних фінансових ресурсів для розробки та впровадження енергоефективних заходів, тому потребують залучення кредитів за прийнятною ціною та отримання відповідної підтримки з боку держави та місцевих органів влади.

Таким чином, запровадження регуляторних механізмів потребує від органів влади втілення комплексу взаємопов'язаних заходів, які надають необхідні можливості, передусім фінансові, усім зацікавленим сторонам впливати на скорочення споживання енергоресурсів.

Для подолання регуляторних бар'єрів та забезпечення позитивного впливу регуляторних механізмів на енергоефективність, респонденти вважають за необхідне зосередитися на наступному:

- перейти на методологію енергетичного планування ЄС та сучасні показники оцінки енергоефективності, замінити застарілу радянську статистичну базу на сучасну базу Євростату, що дозволить отримувати більш якісну інформацію щодо виробництва та постачання енергії;

- запровадити, передусім в сфері теплопостачання, процедури тарифоутворення за принципом RAB-регулювання;
- усунути перехресне субсидування шляхом вирівнювання цін для усіх категорій споживачів;
- в межах реалізації інших заходів з реформування економіки держави забезпечити підвищення фінансової спроможності споживачів щодо запровадження енергоефективних заходів;
- опрацювати можливість стимулювання споживачів через запровадження системи бенчмаркінгу для зниження тарифів (на 1-2% від встановленого) у разі досягнення скорочення споживання енергоресурсів внаслідок здійснення енергоефективних заходів;
- монетизувати пільги та субсидії для громадян;
- забезпечити участь громадськості в опрацюванні прозорих та зрозумілих механізмів тарифного регулювання, а також для врівноваження в цьому процесі інтересів природних монополістів-виробників/постачальників комунальних ресурсів;
- розробити та запровадити критерії визначення «економічної обґрунтованості» тарифів, створити для громадськості більше можливостей для отримання від підприємств-виробників комунальних ресурсів відомостей, пов'язаних з формуванням тарифів.

Важливо

Держава повинна запровадити механізми, які забезпечують баланс економічних інтересів між споживачами та виробниками енергоресурсів.

Крім того, деякі респонденти вважають за доцільне максимально знизити регуляторну функцію держави та передати усі повноваження щодо встановлення тарифів місцевим органам влади. В той же час, інші респонденти висловлюють думку щодо необхідності підвищення ролі НКРЕКП шляхом надання регулятору статусу самодостатнього, незалежного від держави та усіх учасників ринку.

Також деякими респондентами висловлено протилежні думки щодо механізмів контролю за формуванням тарифів. Зокрема, частина респондентів вважає за необхідне посилити державний та громадський контроль за встановленням тарифів, як на рівні НКРЕКП та й на рівні місцевих органів влади. При цьому інша частина респондентів наполягає на необхідності максимального вилучення у держави прямих функцій контролю за цим процесом.

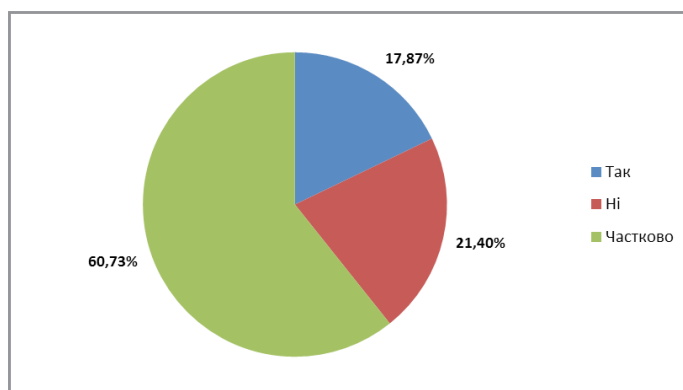
Висновки

Регуляторні бар'єри дуже схожі по своїй природі до економічних бар'єрів, тому окремі заходи щодо їх подолання також мають ефект в обох напрямках. Важливо, щоб механізм тарифоутворення став ефективним інструментом впливу на поведінку виробників та споживачів енергоресурсів. Серед першочергових заходів пропонується:

1. Припинити практику «перехресного субсидування». Забезпечити встановлення економічно обґрунтованих цін/тарифів, які враховують інвестиційну складову, для споживачів усіх категорій. Зокрема, в сфері опалення процедура встановлення тарифів повинна базуватися на принципах RAB-регулювання. Крім того, тарифи повинні відповідати якості послуг, що надаються.
2. Створити прозорі механізми тарифоутворення, у тому числі надати споживачам доступ до відомостей про реальні складові тарифів.
3. Застосувати методологію ЄС щодо енергопланування та сучасні показники замість застарілих радянських для оцінки споживання енергоресурсів.

5.6. Технічні бар'єри

В процесі опитування майже 61% респондентів зазначили, що технічні бар'єри «частково» впливають на впровадження енергоефективних заходів. Розподіл відповідей за фокус-групами наведено в таблиці 9 Додатку та малюнку 12.

Малюнок 12. Розподіл відповідей на питання чи існують технічні бар'єри, які перешкоджають впровадженню енергоефективних заходів

В коментарях на це питання респонденти вказали, що наявність технічних бар'єрів переважно пов'язана з:

- існуванням деяких вимог стандартів, технічних норм та регламентів, для належного виконання яких відсутні необхідні ресурси, передусім фінансові;
  - вимогами подвійної сертифікації імпортованих матеріалів та обладнання, що призводить до їх здорожчання;
  - процедурною складністю виконання деяких вимог нормативно-технічних документів; при цьому деякі процедури містять корупційні чинники, наприклад, щодо отримання технічних умов на приєднання до інженерних мереж, погодження умов відхилення від нормативів або проектних рішень, введення об'єктів в експлуатацію тощо;
  - неможливістю вільного доступу зацікавлених осіб до значної частини нормативно-технічних документів, оскільки вони поширюються на платній основі (обґрунтованість такого порядку викликає сумніви, оскільки такі документи розроблялися або за державні кошти, або за фінансової підтримки ЄС);
  - відсутність належного контролю за практичним виконанням нормативно-технічних вимог в будівництві.
- З іншого боку, на думку деяких респондентів, вітчизняні нормативно-технічні документи містять багато лазівок, що в умовах відсутності належного контролю призводить до ухилення від їх виконання.
- Порівнюючи вітчизняні та технічні вимоги ЄС в сфері енергоефективності, респонденти зазначили, що в останні роки в Україні проведено значний обсяг роботи щодо адаптації національних стандартів, технічних норм та регламентів щодо європейського законодавства. Разом з тим, ще велика частина українських нормативно-технічних документів потребує імплементації до норм ЄС відповідно до взятих Україною зобов'язань в рамках Протоколу про приєднання до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства та Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. На думку респондентів, це стосується:
- запровадження енергетичного менеджменту; нормування порядку та правил організації діяльності в галузі енергоефективності;
  - необхідності перегляду існуючих застарілих норм та технічних умов щодо впровадження сучасних технологій та обладнання (санітарні вимоги, протипожежні вимоги тощо); спрощення технічних умов, у тому числі щодо входження в ринок;
  - встановлення індикативних показників (перспективних та мінімальних) енергоспоживання;
  - подальшого вдосконалення державних будівельних норм;
  - вимог щодо обґрунтованості мінімальних економічних витрат на енергоефективні заходи;
  - стандартизації обладнання та матеріалів, енергетичного маркування обладнання;
  - запровадження комерційного обліку енергетичних ресурсів;
  - опрацювання ефективних механізмів контролю за додержанням вимог нормативно-технічних документів.

Висновки

Технічні бар'єри впливають на реалізацію проектів у сфері енергоефективності, тому заходи щодо їх подолання важливо розглядати в контексті вирішення інших стратегічних завдань в правовому та економічному напрямках реформ. Найважливішим завданнями в найближчому майбутньому є:

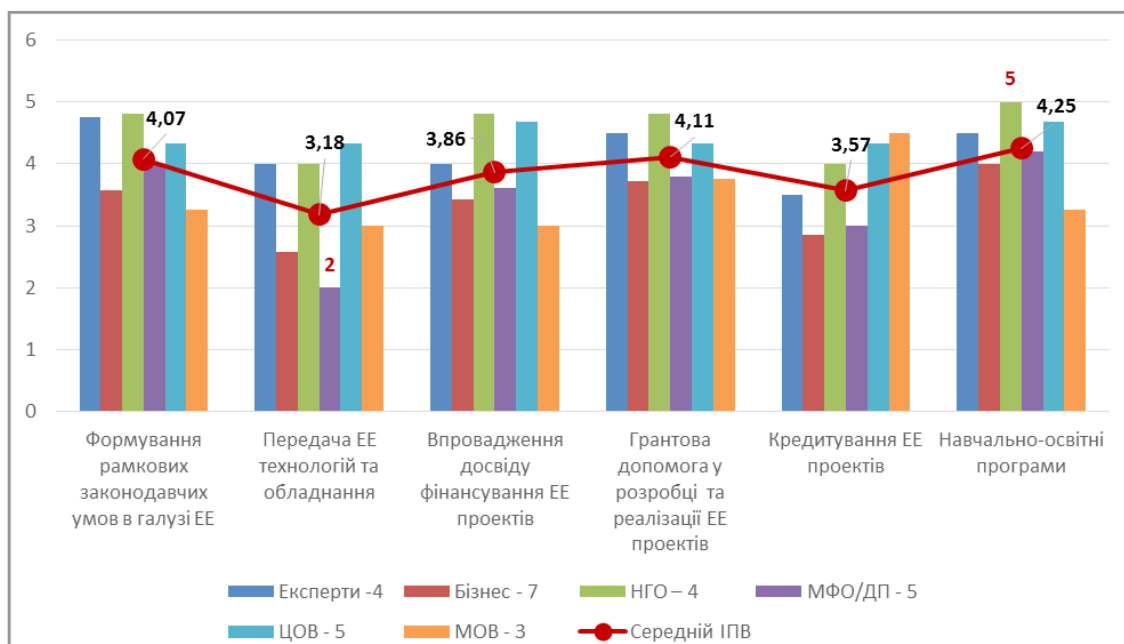
1. Гармонізація національних стандартів, технічних норм і правил у сфері енергоефективності відповідно до законодавства ЄС згідно з планами Кабінету Міністрів України.
2. Вдосконалення процедур застосування нормативно-технічних документів з метою усунення необґрунтованих обмежень діяльності виконавців енергоефективних проектів.
3. Посилення державного контролю за додержанням встановлених технічних норм та регламентів.

Очевидно, що подолання технічних бар'єрів вимагає, з одного боку, відповідного фінансування, а, з іншого боку, дозволяє забезпечити більшу економію енергії та грошових коштів. З огляду на це, впровадження в процесі реалізації проектів технічних вимог, що забезпечують вищі показники енергоефективності, доцільно винагороджувати (наприклад, для цього потрібно впроваджувати та популяризувати сертифікати енергетичної ефективності будівель).

5.7. Інформаційні та навчально-освітні бар'єри

Необхідність формування свідомого ставлення споживачів до впровадження енергоефективних заходів було визначено одним з пріоритетних завдань української влади. Оцінюючи засоби впливу на формування свідомого ставлення громадян до енергозбереження, понад 71% респондентів вказали як найбільш ефективний спосіб – запровадження **стимулюючих тарифів** (ІПВ – 4,5). Другим за важливістю понад 57% респондентів визначили **тематичні телевізійні та радіопередачі** (ІПВ – 4,18). Досить стримано респонденти оцінили вплив на свідомість громадян обладнання в територіальних громадах **демонстраційних стендів енергоефективних технологій та обладнання** (ІПВ 3,46) та проведення тематичних **лекцій та семінарів** (ІПВ 3,36). Найменший вплив, на думку респондентів, матиме поширення тематичних **друкованих матеріалів** (ІПВ 3,11). Розподіл відповідей у фокус-групах представлено в таблиці 10 Додатку та на малюнку 13.

Більша частина респондентів вважає, що в теперішній час за наявності бажання споживачі мають можливість отримати будь-які відомості з питань енергоефективності з інформаційних ресурсів **Інтернету**. Але такою можливістю користуються лише зацікавлені споживачі, які мають достатні навички роботи на комп'ютері.

Малюнок 13. Оцінка варіантів засобів впливу для формування у споживачів свідомого ставлення до енергозбереження

Водночас, значна частина побутових споживачів більше орієнтована на **телебачення**, однак обсяг та зміст інформації, що просувається телеканалами переважно незадовільної якості, подається у несистемному вигляді та не в прайм-тайм часи. В

телевізійному просторі в основному домінує інформація від виробників обладнання та матеріалів, яка має більш рекламний характер. З огляду на це, на думку респондентів, зараз потрібна інформація, яка дозволяє споживачам усвідомити

комплексність енергоефективних заходів, яка б допомагала приймати правильні рішення щодо найбільш раціональних шляхів скорочення споживання енергоресурсів.

Тематичні лекції мають належний ефект, але за умови, якщо вони проводяться для цільових аудиторій. В деяких містах, де впроваджувалися проекти за підтримки міжнародної допомоги, практикується проведення для громадян лекцій та семінарів з питань енергоефективності на базі ресурсних та консультативних центрів. Але в більшості населених пунктів така робота проводиться несистемно, що пояснюється відсутністю кваліфікованих фахівців та належного фінансування з боку місцевих органів влади.

Поширення **друкованих матеріалів**, на думку респондентів, має дуже обмежений вплив, оскільки значною частиною громадян сприймається як рекламні матеріали, які за статистикою привертають увагу не більше 3%.

Серед **інших засобів впливу** на свідомість споживачів респонденти зазначили необхідність:

- запровадження базового навчання з питань енергозбереження в навчальних закладах;
- більш активного поширення в соціальних мережах інформації, орієнтованої на певні фокус-групи, про зміст та переваги енергоефективних заходів;
- демонстрації на прикладах конкретних реалізованих проєктів ефекту від впроваджених енергоефективних заходів.

Таким чином, на сьогодні основні перешкоди формуванню свідомого ставлення до споживання енергоресурсів, на думку респондентів, пов'язані з:

- інерцією мислення та сподіваннями, що хтось з влади повинен вирішувати проблеми підвищення енергоефективності;
- обмеженістю можливостей громадян, які не мають фахових знань, отримати в доступному для сприйняття вигляді зрозумілу інформацію, передусім яким чином можна суттєво скоротити споживання енергії;
- із збільшенням обсягів субсидування малозабезпечених верств населення, що пом'якшує негативний вплив від підвищення вартості енергоресурсів;

Важливо

На думку деяких респондентів, програми фінансування або субсидування повинні поєднуватися з механізмами стимулювання населення до ощадливого споживання енергії.

- непрофесійним висвітленням актуальних проблем в сфері енергоефективності засобами масової інформації;
- низькою ефективністю державних та громадських інформаційних кампаній, відсутністю кваліфікованих спеціалістів на рівні територіальних громад, особливо в невеликих містах, здатних проводити інформаційно-роз'яснювальну роботу.

Висновки

Доступність інформації є одним з ключових факторів, що впливає на думку середньостатистичного споживача щодо застосування енергоефективних заходів. Недосконалі способи просування відомостей про переваги ефективного використання енергоресурсів не завжди сприяють формуванню необхідного розуміння, особливо побутовими споживачами, необхідності активної участі в ініціативах з енергозбереження. Тому заходи з подолання інформаційних та навчально-освітніх бар'єрів повинні враховувати особливості окремих груп споживачів, а також оптимальні можливості ЗМІ (набагато ширше, ніж зараз), інтернет-ресурсів, місцевих консультативних та ресурсних центрів. Акценти в роботі на цьому напрямку доцільно зробити на поширенні:

1. Досвіду успішно реалізованих проєктів з підвищення енергоефективності, передусім в житловому секторі, з висвітленням досягнутих економічних переваг та підвищення комфортності умов проживання.
2. Практичних порад побутовим споживачам, яким чином можна зберегти енергію та мінімізувати негативний вплив зростання тарифів на енергоресурси.
3. Інформації про існуючі державні та місцеві програми підтримки енергоефективних проєктів в житловому секторі, акцентуючи увагу на доступності зазначених програм та механізмів фінансування, відомостей щодо переваг енергозбереження та позитивного впливу скорочення споживання енергоресурсів на довкілля. Надзвичайно важливо сформувати більш глобальне стратегічне бачення громадськістю ролі раціонального використання енергії для майбутніх поколінь.

6. Політичні рекомендації міжнародних фінансових організацій та донорів з питань енергетичної ефективності: status quo

За роки незалежності України міжнародні донори та фінансові організації вклали багато ресурсів в технічну допомогу Україні, при цьому енергетичний сектор історично був для них одним з ключових пріоритетів. З 2006 року, коли ціни на газ в Україні різко зросли, донори почали приділяти більше уваги ініціативам з енергозбереження, а фінансові організації інвестиціям у модернізацію енергетичної інфраструктури та промисловості з використанням енергоефективного обладнання.

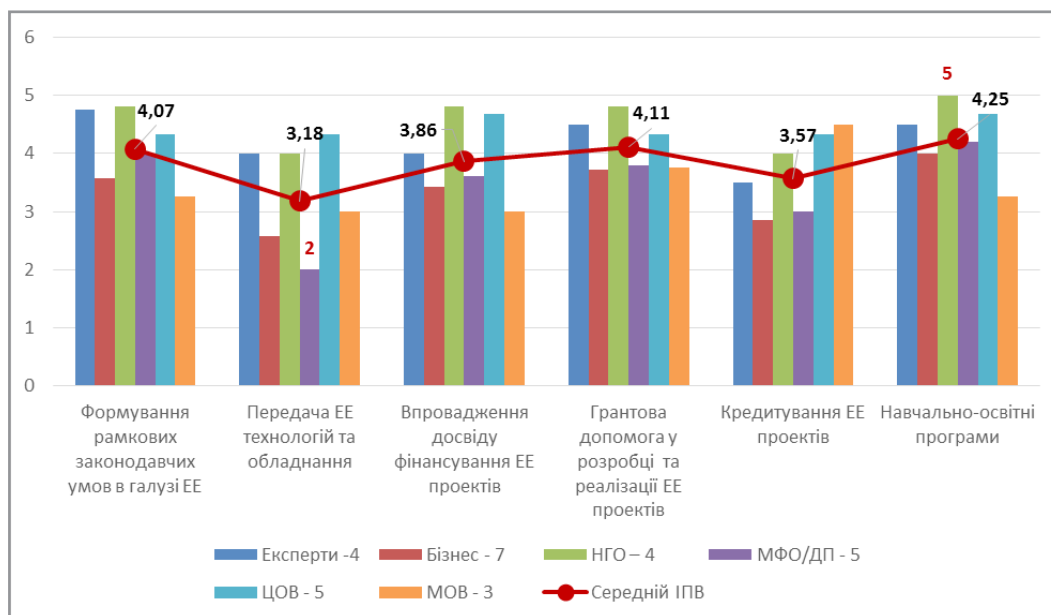
У 2009 році в умовах чергового україно-російського газового конфлікту політичний діалог, пов'язаний з енергетичною ефективністю, особливо активізувався. Донори підтримували вдосконалення рамкового законодавства, включаючи розробку Енергетичної стратегії, енергоефективність в будівлях, гармонізацію технічних стандартів та норм з відповідними нормами ЄС, розробку Національного плану дій з енергетичної ефективності та інших законів та нормативно-правових актів в рамках Договору про заснування

Енергетичного співтовариства.

На жаль, прогрес України на шляху до реформ залишається досить обмеженим і незадовільним у порівнянні із вкладеними зусиллями. Це пояснюється відсутністю у попередніх урядів реального бажання реалізовувати політику сталого енергетичного розвитку та підвищувати прозорість в енергетичному секторі. Крім того, деякі українські отримувачі технічної допомоги зазначають, що діяльність донорів не завжди скоординована, має місце дублювання напрямків діяльності різних проектів технічної допомоги.

Під час інтерв'ю респондентам було запропоновано оцінити діяльність міжнародних донорів та фінансових організацій по окремих напрямках в сфері енергоефективності. Результати представлено в таблиці 11 Додатку та малюнку 14.

Як свідчать результати опитування, респонденти в цілому позитивно оцінюють підтримку з боку міжнародних донорів та фінансових організацій. При цьому найбільш високу оцінку отримала діяльність щодо запровадження освітніх програм (ІПВ – 4,25), грантової підтримки у розробці та реалізації енергоефективних проектів (ІПВ – 4,11), а також створення рамкових законодавчих умов у сфері енергоефективності (ІПВ – 4,07).

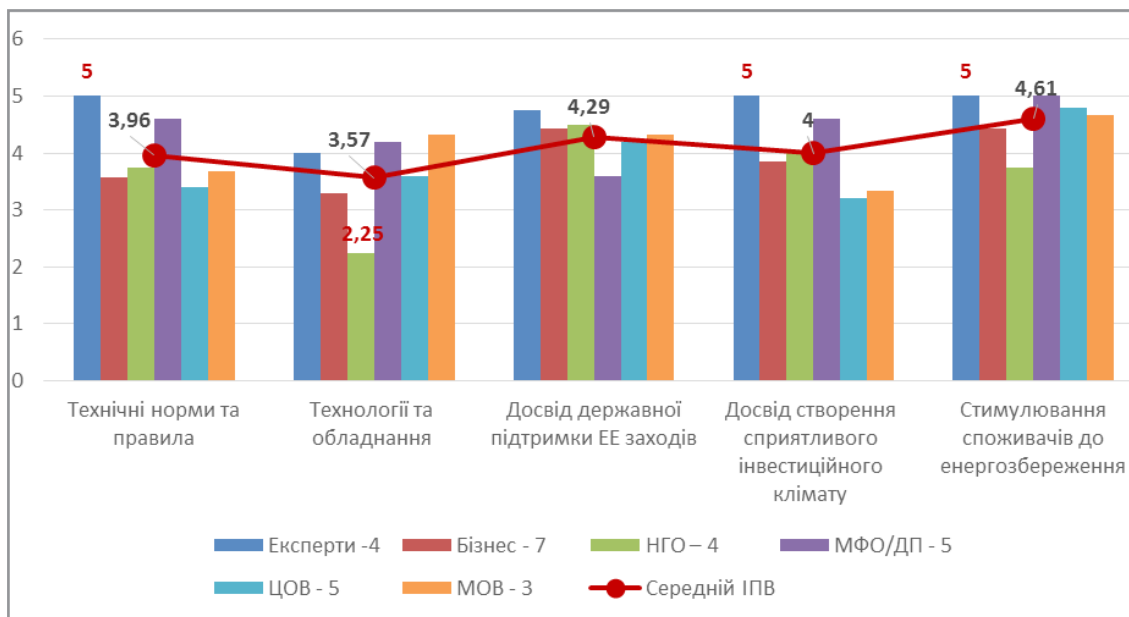

Малюнок 14. Оцінка фокус-групами діяльності міжнародних донорів та фінансових організацій на окремих напрямках у сфері енергоефективності

Крім того, респонденти висловили думки стосовного того, який міжнародний досвід в сфері енергоефективності доцільно запровадити в Україні. Результати представлені в таблиці 12 Додатку та на малюнку 15.

Найбільшої уваги, на думку респондентів, заслуговує вивчення та запровадження досвіду застосування механізмів стимулювання споживачів до енергозбереження (ІПВ – 4,61), державної підтримки енергоефективних заходів (ІПВ – 4,29)

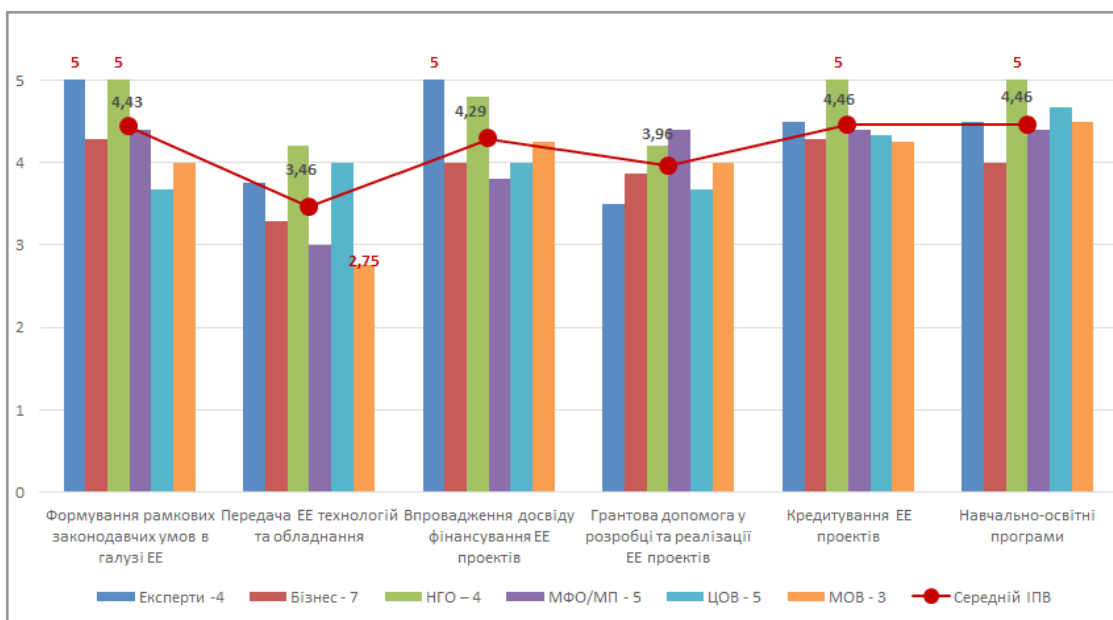

Малюнок 15. Оцінка міжнародного досвіду в сфері енергоефективності, який доцільно запровадити в Україні

та створення сприятливого інвестиційного клімату (ІПВ – 4,0). У ході обговорення, респонденти зазначили, що для ефективного запровадження відповідного міжнародного досвіду у сфері енергоефективності України важливо, щоб діяльність міжнародних фінансових організацій та донорських проектів була належним чином скоординована. З цією метою доцільно підвищити відповідальність за вказану

роботу Мінекономрозвитку та Держенергоефективності. Поряд з цим, респонденти визначили пріоритетні напрямки подальшого співробітництва з міжнародними донорами та фінансовими організаціями в сфері реформування енергоефективності. Результати представлено в таблиці 13 Додатку та на малюнку 16.

Малюнок 16. Пріоритетні напрямки діяльності міжнародного співтовариства щодо реформування сфери енергоефективності

На думку респондентів, міжнародному співтовариству доцільно зосередити зусилля передусім на запровадженні програм кредитування енергоефективних проектів (ІПВ – 4,46) та навчально-освітніх заходах (ІПВ – 4,46). Далі за пріоритетністю визначено діяльність з підтримки створення

рамкових законодавчих умов в сфері енергоефективності (ІПВ – 4,43) та запровадження механізмів фінансування енергоефективних проектів (ІПВ – 4,29). Менш важливими напрямками є грантова підтримка розробки та реалізації енергоефективних проектів (ІПВ – 3,96), а також передача

енергоефективних технологій та обладнання (ППВ – 3,46).

Під час інтерв'ю респонденти визначили **основні політичні рекомендації**, які надходили з боку міжнародного співтовариства, для підвищення енергоефективності на національному та місцевому рівнях:

- гармонізація законодавства відповідно до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства;
- створення державного уповноваженого органу з достатніми повноваженнями для реалізації державної політики в сфері енергоефективності;
- підтримка розробки та реалізації Планів дій зі сталого енергетичного розвитку;
- запровадження системи енергетичного менеджменту;
- забезпечення економічної обґрунтованості тарифів;
- необхідність розроблення та фінансування великих інфраструктурних проєктів;
- впровадження сучасних технологій;
- розробка механізмів та інструментів для реалізації проєктів енергоефективності;
- встановлення вимог з енергоефективності у проєктній документації.

Серед важливих **законодавчих ініціатив** міжнародного співтовариства були зазначені наступні закони, які наразі знаходяться на різних етапах реалізації:

- щодо підвищення незалежності Національного регулятора в енергетичному секторі;
- про ЕСКО та енергосервісні контракти;
- про ринок газу;
- про особливості здійснення права власності в багатоквартирних будинках.

Кілька фокус-груп зазначили, що на даний час немає систематизованого переліку таких рекомендацій в одному місці, тому було б дуже корисно, щоб така інформація збиралася на

інституціональному рівні, зокрема в Держенергоефективності або в Мінекономрозвитку. Це також могло б підтримати моніторинг різних проєктів та визначати їх успішність через розроблені Ключові індикатори.

Незважаючи на те, що не всі рекомендації були виконані в повному обсязі, прогрес і ряд важливих досягнень все ж було зроблено. Поправки до Бюджетного кодексу України

сприяли покращенню можливостей місцевих органів влади щодо реалізації енергоефективних проєктів та перші проєкти з відчутними результатами вже впроваджені й принесли практичний досвід.

Серед **нереалізованих рекомендацій** респонденти зазначили наступні:

- демонополізація ринку постачання енергії;
- забезпечення прозорості формування тарифів;
- запровадження повного комерційного обліку комунальних ресурсів;
- законодавче врегулювання заходів з енергоефективності в будівлях;
- затвердження примірного договору щодо ЕСКО-контрактів;
- імплементація Директив 2010/31/ЄС та 2012/27/ЄС (яка замінила Директиву 2006/32/ЄС, яка своєчасно не була прийнята в Україні).

Серед **причин**, які стримують прогрес у сфері енергоефективності, респонденти зазначили:

- відсутність політичної волі;
- корупцію, лобіювання інтересів бізнес-груп та поганий стан системи правосуддя;
- слабкий інституційний потенціал в Україні (особливо фінансовий та адміністративний), який часто не можна застосувати на практиці, не зважаючи на те, що він існує на папері.

Нарешті, респонденти запропонували **напрямки для майбутніх програм або проєктів**, які донори могли б розвивати в Україні, а саме:

- подальше покращення політики та законодавства в сфері енергоефективності;
- підтримка програми імплементації Директиви 2012/27/ЄС;
- створення револьверного фонду щодо фінансування енергоефективних проєктів;
- реформування фінансово-банківської системи для покращення умов фінансування енергоефективних проєктів;
- вдосконалення тарифної політики із застосуванням фінансових стимулів;
- створення ЕСКО-компаній із залученням іноземних інвестицій;
- впровадження системи енергетичного менеджменту;
- створення муніципальних енергетичних агентств;
- проєкти з підвищення енергоефективності в будівлях згідно з нормами ЄС, а також модернізації інфраструктури централізованого теплопостачання;

Цікаво

- Більшість фокус-груп зазначили рекомендації щодо формування тарифів серед найбільш важливих.
- Необхідність систематизації усіх рекомендацій для забезпечення моніторингу їх виконання надійшло від різних фокус-груп.

- розроблення навчальних модулів/ програм для освітніх установ;
- виготовлення інформаційних матеріалів/ демонстраційних стендів щодо енергоефективних технологій;
- просування просвітницьких програм по телебаченню з висвітленням позитивного досвіду діяльності ОСББ та підвищення енергоефективності в житловому секторі.

Висновки

Для підвищення результативності зусиль донорів та МФО щодо підтримки реформ в сфері енергоефективності пропонується:

1. Скоординувати діяльність міжнародних проектів технічної допомоги та донорських організацій, підвищити організуючу роль Мінекономрозвитку та/або Держенергоефективності з цього питання.
2. Систематизувати усі рекомендації донорів та МФО і впровадити моніторинг їх реалізації.
3. Підтримувати, де можливо, нарощування інституційного потенціалу української влади (у т.ч. адміністративного та фінансового) щодо впровадження реформ.
4. Зосередити зусилля на підтримці програм фінансування енергоефективності, освітніх програм та вдосконаленні законодавчої бази.

7. Оцінка потенціалу для проведення реформ у сфері енергоефективності

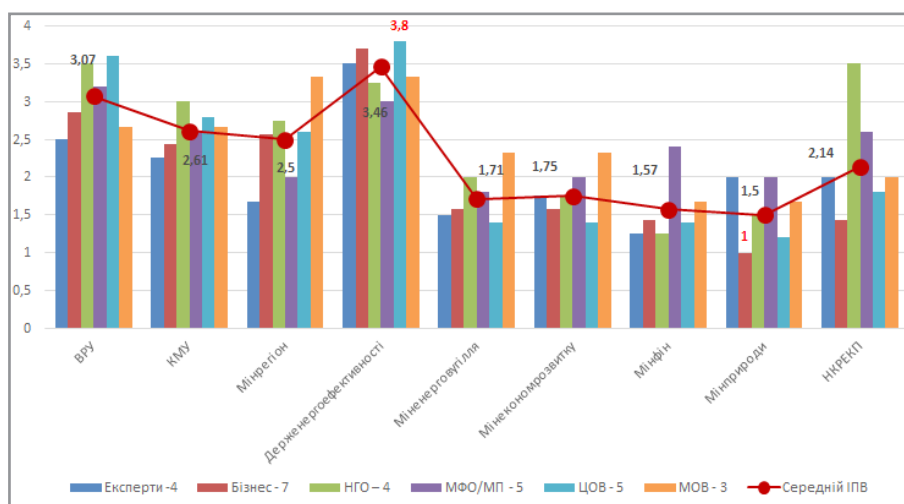
Проведення реформ у сфері енергоефективності, на думку респондентів, потребує:

- скоординованої та ефективної роботи всіх органів влади щодо впровадження комплексу заходів для подолання існуючих бар'єрів, які розглянуто вище;
- спроможності інших ключових учасників цього процесу забезпечити реалізацію реформаторських заходів;
- громадської підтримки реформ;
- необхідних фінансових ресурсів.

З огляду на це, в процесі опитування досліджено ступінь впливу центральних органів влади на сферу енергоефективності, а також здійснено оцінку інших чинників, що забезпечують втілення реформаторських заходів.

7.1. Оцінка впливу центральних органів влади в сфері енергоефективності

Незважаючи на певні позитивні зрушення в сфері енергоефективності протягом 2014-2015 років, загальна оцінка респондентами впливу діяльності центральних органів влади залишається низькою. Середні індикативні показники оцінки по кожній фокус-групі представлено в таблиці 14 Додатку та на малюнку 17.

Малюнок 17. Оцінка діяльності центральних органів влади в сфері енергоефективності

На думку респондентів, в сучасний період з усіх центральних органів влади найбільш ефективно працює **Держенергоефективності** (ІПВ – 3,46), оскільки співробітникам зазначеного органу вдалося придати певну позитивну динаміку процесам в сфері енергоефективності, а також забезпечити підготовку та запровадження ряду важливих рамкових законодавчих актів. Зокрема, «відмінно та добре»

оцінили діяльність цього органу майже 61% респондентів. Найбільш високу оцінку Держенергоефективності отримало від представників ЦОВ (3,8) та бізнесу (3,71), а найнижчу від представників НГО (3,25).

В цілому позитивну оцінку респондентів також отримала діяльність **Верховної Ради України** (ІПВ – 3,07), що

обумовлено активністю групи народних депутатів, які працюють над законопроектами в сфері енергоефективності. Зокрема, понад 64% респондентів надали діяльності ВРУ оцінку «задовільно». Найбільш високу оцінку ВРУ отримала від представників ЦОВ (3,6), а найнижчу від експертів (2,5).

Кабінет Міністрів України (середній ПІВ – 2,61) та **Мінрегіон** (середній ПІВ – 2,5) отримали в цілому задовільну оцінку. При цьому «добре та задовільно» діяльність КМУ оцінили понад 64% респондентів, а Мінрегіону – майже 54%. Найбільш позитивно діяльність КМУ оцінили представники НГО (3,0), а Мінрегіону – МОВ (3,33); найбільш негативно – експерти (КМУ - 2,25; Мінрегіон - 1,67). Однак, на думку респондентів, діяльність зазначених органів щодо формування та реалізації державної політики в сфері енергоефективності потребує значного покращення, особливо в частині більш активного залучення в цей процес інших центральних органів виконавчої влади, а також розбудови в країні сучасної системи енергетичного менеджменту, яка охоплює усі ланки управління на національному, регіональному та муніципальному рівнях.

НКРЕКП (ПІВ – 2,14) незадовільно оцінило понад 57% респондентів, найбільш негативно представники бізнесу (1,43), а більш позитивно представники НГО (3,5). В цілому, на думку значної частини респондентів, НКРЕКП ще не виконує належним чином функцію національного регулятора, оскільки не забезпечує встановлення прозорих та зрозумілих економічно обґрунтованих тарифів, внаслідок чого вплив Комісії на сферу енергоефективності ще залишається дуже слабким.

Міненерговугілля (середній ПІВ – 1,71) незадовільно оцінило майже 79% респондентів, при цьому найбільш негативно – представники ЦОВ (1,4). На думку респондентів, Міненерговугілля реально зосереджено виключно на проблемах видобутку, генерації та постачання енергоресурсів, а питання підвищення енергоефективності мають другорядне значення. Така позиція не є виправданою, оскільки втрати енергоресурсів на етапах їх видобутку, генерації та постачання безпосередньо впливають на величину тарифів для споживачів.

Мінекономрозвитку (ПІВ – 1,75) незадовільно оцінило майже 79% респондентів, найбільш негативно представники ЦОВ (1,4), що обумовлено, на думку респондентів, відсутністю реальних результатів в діяльності щодо створення сприятливих рамкових умов для розвитку національної економіки, у тому числі стимулювання

Цікаво
Раніше (2010-2012 рр.) експертне середовище (в т.ч. бізнес, МФО, та експерти) скаржилися, що реалізувати хоча б якісь ініціативи з енергоефективності було майже нереально саме тому, що кожне на той час з 9(!) міністерств та інших ЦОВ так чи інакше відповідали за питання енергозбереження. Але питання залишається не повністю вирішеним і сьогодні – як скоординувати їх діяльність для результативного реформування енергетичного сектору?

енергоефективних заходів.

Мінфін (ПІВ – 1,57) незадовільно оцінило понад 82% респондентів, найбільш негативно (1,25) експерти та представники НГО. На думку більшості респондентів, Мінфін наразі є гальмом багатьох ініціатив, які стосуються підтримки та стимулювання енергоефективних заходів. В той же час, представники МФО/МП оцінюють діяльність Мінфіну задовільно (2,4), оскільки в сучасних складних умовах йому вдається вирішувати питання із залученням кредитних ресурсів, у тому числі в сферу енергоефективності.

Мінприроди (ПІВ – 1,5) незадовільно оцінило понад 82% респондентів, найбільш негативно представники бізнесу (1,0). На думку респондентів, Мінприроди практично самоусунулося від вирішення завдань в сфері енергоефективності та не забезпечує необхідного впливу на скорочення споживання енергоресурсів через впровадження екологічних інструментів.

7.2. Оцінка готовності та спроможності до реформ у сфері енергоефективності

Як показали результати опитування, респонденти дуже стримано оцінили потенціал України щодо забезпечення реформування в сфері енергоефективності. Розподіл відповідей по фокус-групам представлено в таблиці 15 Додатку та на малюнку 18.

У розумінні респондентів для успішного впровадження реформ передусім потрібна висока мотивація представників вищої ланки керівництва держави. Разом з тим, на думку респондентів, рівень **політичної волі** української влади щодо реформування сфери енергоефективності досі, на жаль, невисокий (ПІВ – 2,71). Зокрема, понад 46% респондентів позначили цей чинник задовільною оцінкою «3». При цьому майже 36% респондентів позначили його незадовільними оцінками «2» та «1». Таким чином, серед значної частини респондентів (понад 82%) є сумніви щодо здатності існуючої української влади забезпечити якісні перетворення в сфері енергоефективності.

Цікаво

Ключові проблеми реформ в сфері енергоефективності в сучасний період:

- низька довіра до влади в суспільстві
- відсутність необхідних фінансових ресурсів
- незадовільний рівень кваліфікації значної частини співробітників центральних та місцевих органів влади
- відсутність ефективної системи управління та мотивації

На думку всіх респондентів, ще меншою є **готовність законодавчої та виконавчої влади до ефективного співпраці** в сфері енергоефективності. Середній ПІВ зазначеного чинника склав 2,43, а саме: понад 64% опитаних позначили його оцінкою «3», а майже 36% респондентів

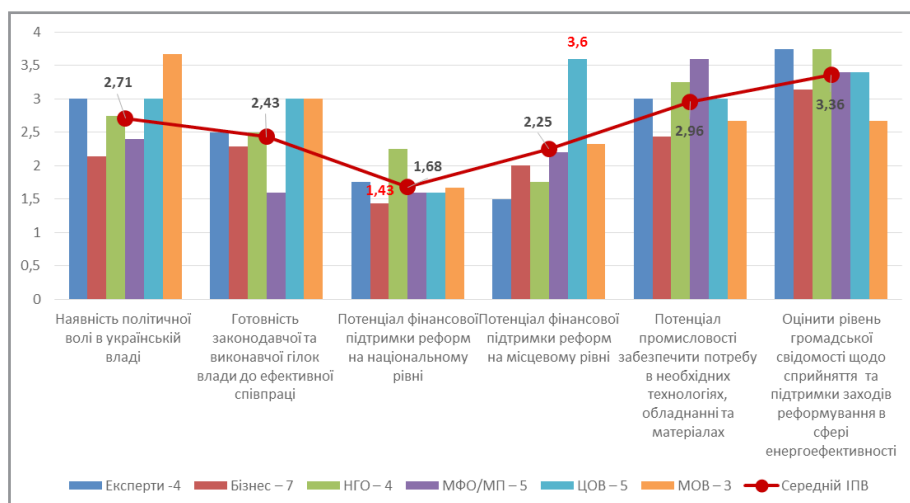
оцінками «2» та «1». Така позиція респондентів пояснюється політичними та бізнесовими суперечками, які існують у даний час на рівні верхнього ешелону керівництва держави.

Оцінюючи **потенціал фінансової підтримки** реформ, понад 82% респондентів зазначили вкрай **низькі можливості держави** на національному рівні забезпечити реформи необхідними фінансовими ресурсами (ІПВ – 1,68), у тому числі понад 32% респондентів позначили цей чинник оцінкою «2» та 50% - оцінкою «1». При цьому **фінансовий потенціал територіальних громад** респонденти оцінили дещо вище (ІПВ – 2,25), зокрема нижчими оцінками «2» та «1» його оцінили майже 61% респондентів. Слід зазначити, що майже 18% респондентів досить високо оцінюють місцевий потенціал та позначили його оцінкою «4», а понад 21% респондентів позначили оцінкою «3». Найбільш високо фінансовий потенціал територіальних громад оцінили представники ЦОВ (3,6), які вважають, що в межах адміністративної реформи на місця вже передано більше

повноважень щодо формування бюджетів.

Більшість респондентів (понад 64%) задовільно оцінили **потенціал промисловості** забезпечити потребу в необхідних технологіях, обладнанні та матеріалах (ІПВ – 2,96). При цьому, на думку деяких респондентів, за наявності інвестицій в модернізацію виробничих процесів такий потенціал промислових підприємств можна швидко підвищити.

На думку переважної більшості респондентів (75%), впровадження реформ у сфері енергоефективності наразі вже має досить високу підтримку з боку населення (ІПВ – 3,36). Зокрема, **рівень громадської свідомості** щодо сприйняття та підтримки заходів реформування наступний: майже 29% респондентів позначили оцінками «5» та «4», а понад 46% респондентів – оцінкою «3». Негативно цей чинник оцінили 25% респондентів.

Малюнок 18. Оцінка потенціалу реформування в сфері енергоефективності

7.3. Оцінка кадрового потенціалу реформ

Одним з найважливіших чинників, який впливає на результативність реформ, є рівень професійної підготовки фахівців у сфері енергоефективності та їх спроможність забезпечити виконання поставлених завдань. У зв'язку з цим респондентам було запропоновано оцінити, спираючись на власний досвід, рівень кваліфікації деяких категорій фахівців у сфері енергоефективності. Середні індикативні показники оцінки по кожній фокус-групі представлено в таблиці 16 Додатку та на малюнку 19.

Результати опитувань показали, що респонденти найнижче оцінили рівень кваліфікації співробітників місцевих (ІПВ – 2,32) та центральних (ІПВ – 2,64) органів влади. При цьому 50% респондентів як незадовільний оцінили оцінками «2» та «1»

рівень співробітників місцевих органів влади та майже 36% респондентів аналогічно оцінили – співробітників центральних органів влади. Основна причина такого стану, на думку респондентів, пояснюється передусім плінністю кадрів, яка обумовлена низьким рівнем заробітної плати співробітників, що спонукає фахівців, які набули певних професійних навичок у владних структурах, шукати більш високооплачувану роботу. Крім того, на плінність також впливають певною мірою політичні чинники, що пов'язано із частими змінами керівників органів

Цікаво

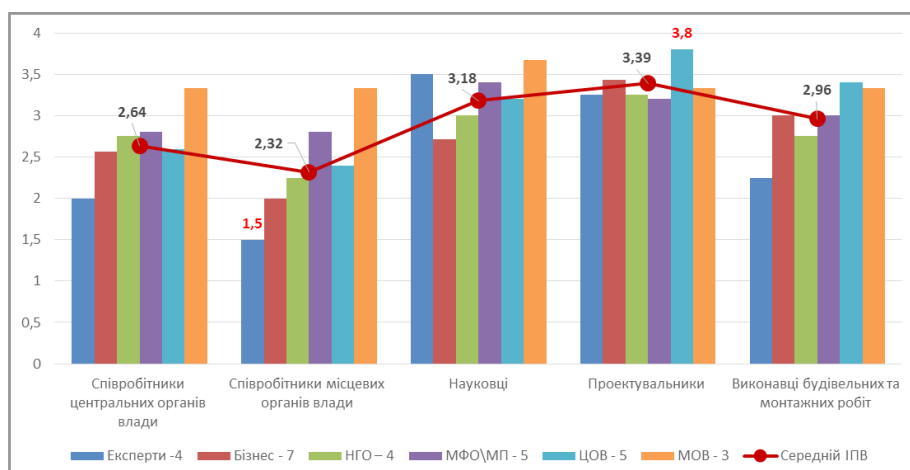
На думку деяких експертів, підвищення професіоналізму співробітників органів влади можливо за умови:

- забезпечення стабільності кадрового складу;
- практичної участі співробітників у запровадженні енергоефективних заходів

державної влади. З огляду на це, деякі респонденти вважають, що запровадження комплексу заходів щодо підвищення професіоналізму співробітників органів державної влади повинно бути одним з пріоритетів реформування державної служби в Україні.

Переважно задовільну оцінку респондентів отримав рівень кваліфікації таких категорій фахівців, як науковці (ІПВ – 3,18), проектувальники (ІПВ – 3,39), а також виконавці будівельних та монтажних робіт (ІПВ – 2,96). Зокрема, рівень кваліфікації

науковців понад 39% респондентів позначили оцінкою «4» та майже 43% – оцінкою «3»; проектувальників майже 43% респондентів – оцінкою «4» та майже 54% – оцінкою «3»; виконавців будівельних та монтажних робіт 25% респондентів – оцінкою «4» та майже 54% – оцінкою «3». На думку деяких респондентів, зазначені категорії фахівців мають достатньо високий потенціал для підвищення професіоналізму за умови поживлення попиту на впровадження реальних енергоефективних проектів.

Малюнок 19. Оцінка рівня кваліфікації фахівців у сфері енергоефективності

Аналіз результатів опитувань респондентів свідчить про те, що Україна має задовільні ресурси для запровадження реформ у сфері енергоефективності. Водночас, досягнення очікуваних позитивних результатів реформ, на думку респондентів, можливо передусім за умови:

- забезпечення результативної діяльності центральних органів державної влади, злагодженої роботи їх законодавчої та виконавчої гілок, підвищення організуючої ролі Мінрегіону та Держенергоефективності у вирішенні пріоритетних завдань реформи;
- формування ефективної системи управління в сфері енергоефективності;
- зміцнення спроможності держави забезпечити фінансову підтримку заходів реформування на національному, регіональному та муніципальному рівнях;
- здійснення комплексу заходів щодо підвищення професіоналізму співробітників органів центральної та місцевої влади;
- підвищення громадської підтримки реформ шляхом поширення доступу споживачів до інформації про енергоефективні заходи та їх довгострокові переваги, формування на них попиту.

Висновки

Впровадження реформ потребує не тільки розуміння що робити, але й відповідних людських, адміністративних і фінансових ресурсів. При цьому політична воля, а саме реальне прагнення влади досягти визначених цілей,

є необхідною умовою для здійснення будь-яких реформ. Безумовно, що вирішення зазначених проблем знаходиться поза сферою енергоефективності та потребує системних перетворень на загальнодержавному рівні, однак певні кроки доцільно зробити вже в найближчій перспективі:

1. Підвищити рівень обізнаності з питань енергоефективності серед населення (аби забезпечити громадську підтримку реформ) та серед державних установ (можна залучати працівників бюджетної сфери до участі в проєктах з підвищення енергоефективності чи посилати на відповідні освітні курси). В цьому сенсі розуміння економічного ефекту від енергозбереження відіграє величезну роль, як на рівні домогосподарств, так і на рівні всієї економіки країни.
2. Зміцнити стабільність серед працівників підприємств, намагаючись створити довгостроковий інтерес до їх роботи, яка оплачується відповідним чином та дає змогу розвиватися та навчатися. Реформа в HR секторі повинна дозволити співробітникам будувати довгострокові плани і брати на себе відповідальність, що є досі не типово.

Ефективна координація всіх органів державної влади та відповідних виконавчих органів завжди залишатиметься визначальною для будь-яких подальших реформ у галузі енергоефективності.

8. Роль муніципальних і регіональних енергетичних агентств: завдання, обов'язки та повноваження

Провідну роль у системі управління в сфері енергоефективності повинні виконувати організаційні структури з функціями енергетичного менеджменту на рівні територіальної громади. Такими структурами, як свідчить позитивний європейський досвід, можуть бути муніципальні енергетичні агентства (далі – МЕА). На сьогодні в деяких містах України такі муніципальні агентства вже створено (Київ, Дніпропетровськ, Рівне, Одеса тощо). Зазначені агентства беруть участь у розробленні пропозицій до формування місцевої енергетичної політики, впровадженні програм з підвищення енергоефективності об'єктів бюджетної сфери та комунальної інфраструктури. З огляду на те, що практика створення муніципальних агентств ще не отримала належного поширення в більшості інших міст України, вирішення зазначеного завдання є також одним з пріоритетів реформи в сфері енергоефективності.

На думку деяких респондентів, МЕА повинні бути, з одного боку, інструментами енергетичного менеджменту, а з іншого боку, професійними комунікаційними майданчиками для реалізації інтересів постачальників та споживачів енергоресурсів, а також територіальних громад в особі місцевих органів влади.

Цікаво

МЕА повинні стати ключовими провайдером енергоефективних заходів на рівні територіальної громади

Можливий спектр завдань для МЕА може сильно залежати від міри відповідальності та передбаченої ролі, однак основні завдання зводяться до наступних можливостей:

- запроваджувати моніторинг споживання енергоресурсів та на підставі отриманих даних розробляти пропозиції щодо пріоритетів енергетичної політики в територіальній громаді, а також рекомендації щодо скорочення та раціонального використання енергії;
- брати участь в розробленні Муніципальних енергетичних планів та Планів дій із сталого енергетичного розвитку територіальних громад, а також у створенні місцевих нормативно-правових актів з питань енергоефективності;
- сприяти формуванню в територіальній громаді привабливих умов для інвестування в енергоефективні проекти шляхом забезпечення доступу потенційних інвесторів до необхідної інформації, а також надання на їх замовлення інших послуг;
- проводити енергетичні аудити на об'єктах комунальної інфраструктури та на замовлення інших клієнтів/споживачів;

- розробляти та впроваджувати енергоефективні проекти на замовлення місцевих органів влади та інших клієнтів/споживачів;
- за дорученням місцевого органу влади здійснювати додаткову експертну оцінку ефективності проектів, які потребують підтримки місцевого бюджету;
- надавати інформаційно-консультативні послуги щодо змісту енергоефективних заходів, обґрунтування доцільності застосування тих чи інших технічних рішень та використання матеріалів/обладнання, визначення оптимальних умов фінансування проектів;
- організовувати інформаційно-освітні заходи, у тому числі з поширення позитивного досвіду реалізації енергоефективних проектів.

Разом з тим, деякі респонденти схиляються до того, що МЕА мають:

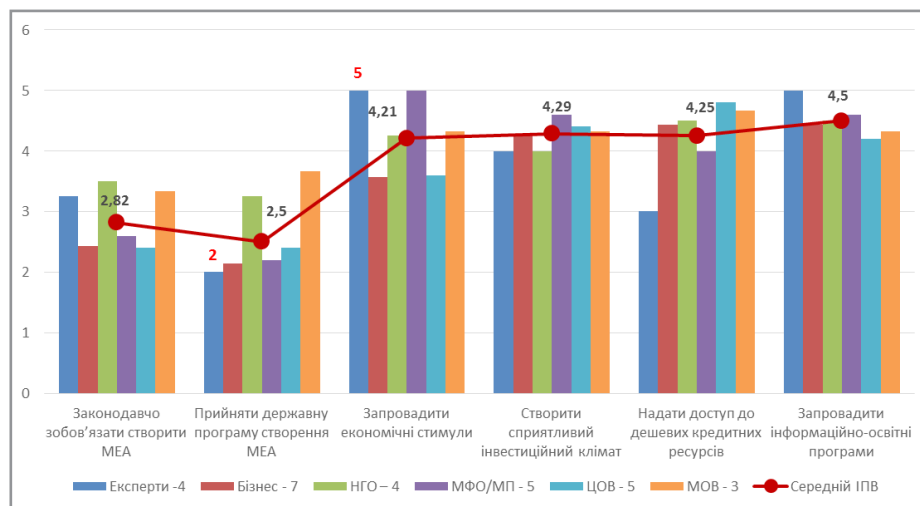
- виконувати функції ліквідованих регіональних підрозділів Держенергоефективності;
- здійснювати сертифікацію фахівців у сфері енергоефективності;
- контролювати додержання норм використання енергоресурсів;
- здійснювати функції архітектурно-будівельної інспекції.

При цьому, на думку респондентів, діяльність МЕА повинна бути сфокусована передусім на впровадженні заходів із підвищення енергоефективності об'єктів комунальної інфраструктури, бюджетного та житлового сектору.

Під час опитування респондентам було також запропоновано оцінити перелік можливих заходів з боку держави, які доцільно здійснити для створення МЕА. Середні індикативні показники оцінки по кожній фокус-групі представлено в таблиці 17 Додатку та на малюнку 20.

Найбільш важливим для стимулювання процесу створення МЕА, на думку респондентів, є запровадження **інформаційно-освітніх програм** (ІПВ – 4,5): понад 64% респондентів позначили цей захід оцінкою «5», 25% респондентів – оцінкою «4». Фокус-група експертів позначила цей захід найвищою оцінкою «5», що обумовлено передусім необхідністю подолання ментальних бар'єрів не тільки у споживачів, але й у чиновників місцевих органів влади.

Другим за важливістю респонденти позначили **створення сприятливого інвестиційного клімату** (ІПВ – 4,29): майже 61% респондентів позначили цей захід оцінкою «5», понад 21% респондентів – оцінкою «4». Найбільш висока оцінка цього заходу (4,6) виявилася в фокус-групі МФО/МП. Водночас серед респондентів є розуміння, що запровадження зазначеного заходу має відбуватися передусім на загальнонаціональному рівні шляхом створення необхідних

Малюнок 20. Оцінка можливих заходів щодо створення та ефективної діяльності МЕА

рамкових умов, а на їх основі на рівні територіальної громади повинні вживатися відповідні практичні заходи із залучення інвестицій.

Надання доступу до дешевих кредитних ресурсів посіло третє місце за важливістю (ІПВ – 4,25): понад 64% респондентів позначили цей захід оцінкою «5», майже 11% респондентів – оцінкою «4». Найвищу оцінку (4,8) цей захід отримав в фокус-групі ЦОВ, а найнижчу (3,0) у експертів. При цьому серед експертів переважає думка, що створення МЕА має базуватися виключно на **економічних стимулах**. В той же час в цілому по фокус-групах цей захід посів серед респондентів четверте місце за важливістю (ІПВ – 4,21): понад 57% респондентів відзначили його оцінкою «5», а 25% респондентів – оцінкою «4». Зокрема, фокус-група експертів позначила його найвищою оцінкою «5», однак у фокус-групі бізнесу він отримав найнижчу оцінку (3,57). Позиція експертів з цього приводу також пояснюється тим, що за сучасного стану економіки країни здешевлення кредитів можливо тільки за підтримки споживачів з державного та місцевого бюджетів, але бюджетні ресурси досить обмежені. З огляду на це, здешевлення кредитів відбуватиметься виключно в межах державного та місцевих бюджетів.

Найбільш скептично респонденти оцінили такі заходи, як **видання законодавчого акту** щодо обов'язковості створення МЕА (ІПВ - 2,82) та **прийняття державної програми** з підтримки МЕА (2,5). Позитивно оцінками «5» та «4» зазначені заходи оцінили відповідно тільки понад 32% та майже 29% респондентів. Найбільш високу підтримку доцільність видання законодавчого акту отримала у фокус-групі НГО (3,5), а найнижчу у фокус-групі ЦОВ (2,4). В той же час необхідність прийняття відповідної державної програми була найбільш підтримана у фокус-групі МОВ (3,67) та майже відхилена у фокус-групі експертів (2). На думку більшості респондентів, видання законодавчого акту вимагатиме одночасного створення умов щодо його реалізації, а фінансування програми підтримки МЕА практично не реально через обмежені можливості державного та місцевого бюджетів.

Висновки

Створення та організація діяльності муніципальних енергетичних агентств (МЕА) є безсумнівно найважливішим пріоритетом для впровадження енергетичного менеджменту та енергоефективних проєктів на рівні територіальної громади. Завдання та функції МЕА можуть бути предметом дискусій, але остаточні рішення з цього приводу мають приймати місцеві органи влади з огляду на існуючі проблеми, які потребують вирішення. Для надання позитивної динаміки процесу створення МЕА пропонується:

1. Зосередити зусилля на формуванні у керівників місцевих органів влади свідомого ставлення щодо цілей, змісту та потенційних можливостей МЕА у підвищенні результативності заходів соціально-економічного розвитку регіонів та окремих територіальних громад.
2. Організувати розроблення та видання методичних рекомендацій щодо створення МЕА, а також поширення вже набутого позитивного досвіду їх діяльності в окремих регіонах України.
3. Опрацювати та впровадити механізми економічної мотивації місцевих органів влади щодо покращення показників раціонального та ефективного використання енергоресурсів.

Стратегічно необхідно пам'ятати, що ефективна робота МЕА буде залежати від стабільності місцевого та національного економічного клімату. Чим більший горизонт довгострокового планування, тим кращих результатів можна буде досягнути від функціонування МЕА.

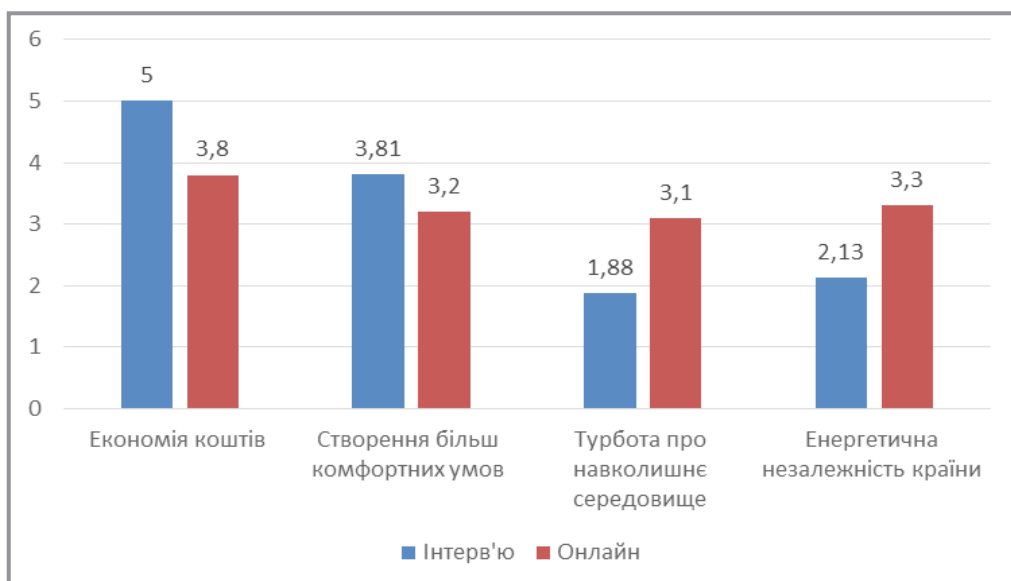

9. Результати онлайн опитування

Оціночні показники онлайн-опитування корелюються з даними, які отримано під час особистого інтерв'ю респондентів (далі – інтерв'ю-респонденти), а думки респондентів в цілому віддзеркалюють основні проблеми та тенденції в сфері енергоефективності. Водночас по деяким питанням оціночні показники у зазначених групах респондентів мають певні розбіжності. Це може пояснюватися різним рівнем кваліфікації учасників онлайн-опитування, оскільки будь-яких вимог з цього приводу до них не висувалося на відміну від учасників особистих інтерв'ю, а також можливо різним ступенем сприйняття поставлених питань (під час особистого

інтерв'ю респонденти мали можливість уточнити питання та попередньо обговорити своє розуміння). Окремі, найбільш цікаві, результати порівняння оціночних показників вказаних груп респондентів представлено нижче.

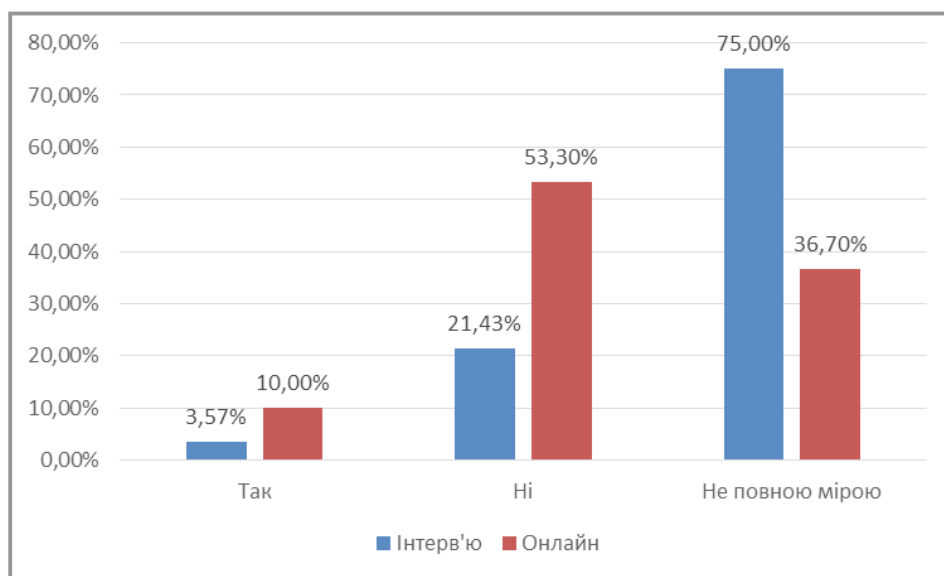
Зокрема, під час оцінки чинників, які мотивують споживачів до енергозбереження, онлайн-респонденти також найбільш важливим чинником визначили **економію коштів** (ІПВ – 3,8). Однак вони при цьому більш оптимістичні в оцінці таких чинників як турбота про навколишнє середовище (ІПВ – 3,1) та енергетична незалежність держави (ІПВ – 3,3). Порівняння оцінок представлено на малюнку 21.

Малюнок 21. Порівняння оцінки чинників, які мотивують споживачів до енергозбереження

Онлайн-респонденти виявилися більш категоричними в оцінці **законодавчих умов** для впровадження енергоефективних заходів, а саме понад 53% з них заявили,

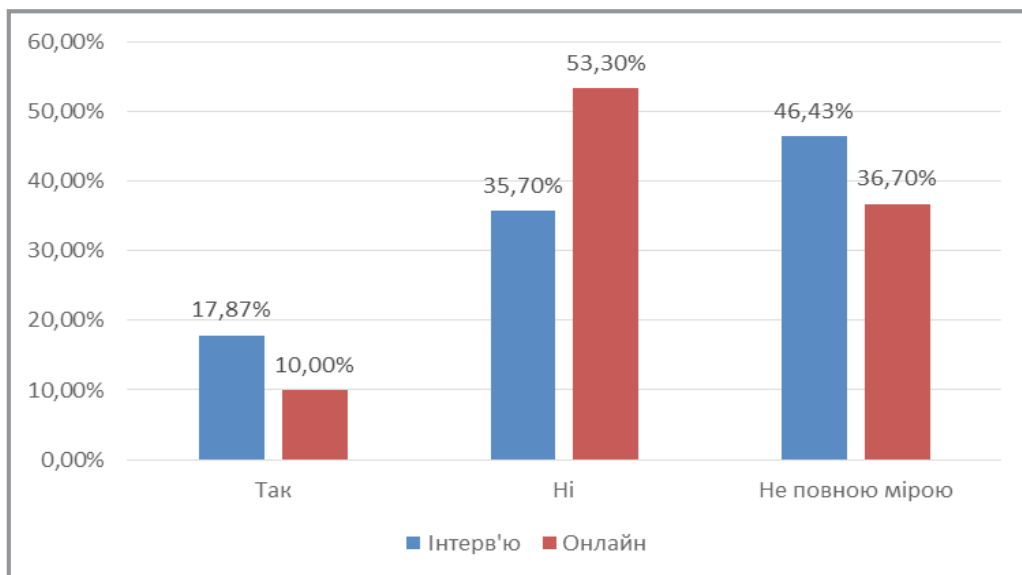
що чинне законодавство не відповідає вимогам сьогодення, в той час як серед інтерв'ю-респондентів така оцінка становить понад 21%. Порівняння оцінок представлено на малюнку 22.

Малюнок 22. Порівняння оцінок респондентами достатності законодавчих умов для впровадження енергоефективних заходів

Поряд з цим, більшість онлайн-респондентів (понад 53%) зазначили, що функції та **повноваження центральних органів влади** в сфері енергоефективності не відповідають вимогам сьогодення, в той час як інтерв'ю-респонденти (понад

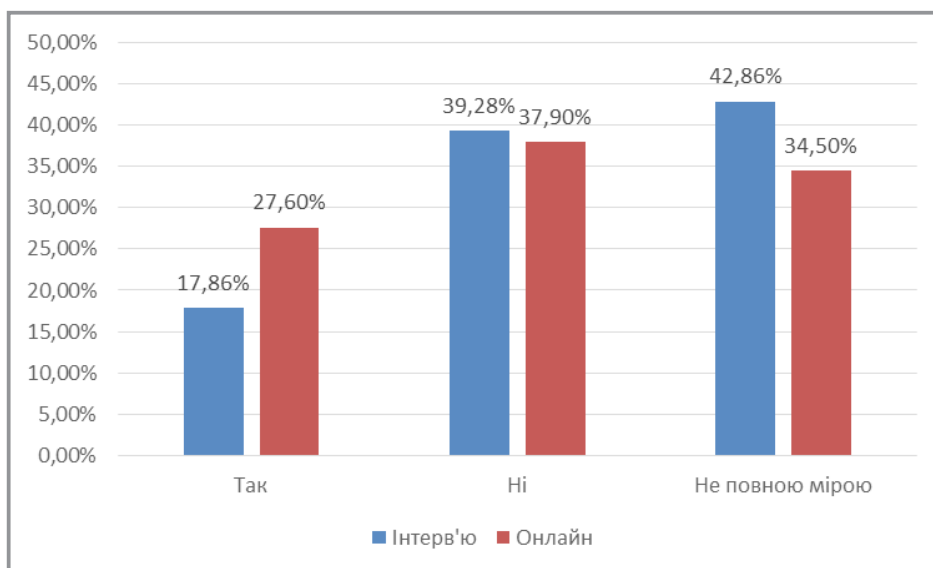
46%) більш схильні вважати, що їх функції не повною мірою відповідають таким вимогам. Порівняння оцінок представлено на малюнку 23.

Малюнок 23. Порівняння оцінок відповідності вимогам сьогодення функцій та повноважень центральних органів влади в сфері енергоефективності

Цікаво також, що онлайн-респонденти в більшому ступені (майже 28%), ніж інтерв'ю-респонденти (майже 18%) вважають, що **місцеві органи влади** мають достатні повноваження для

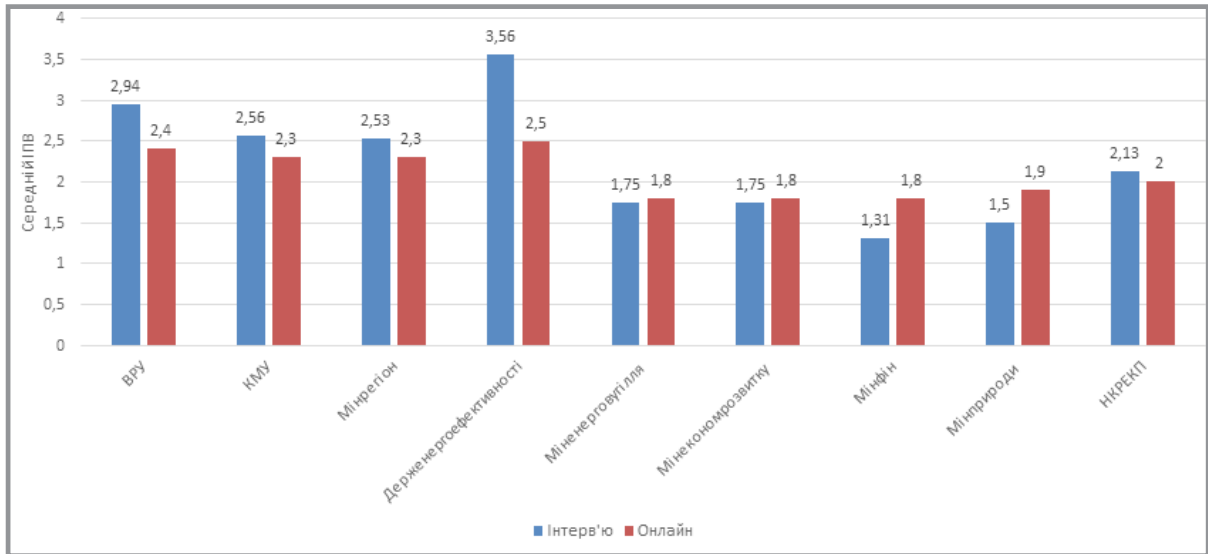
впровадження енергоефективних заходів. Порівняння оцінок представлено на малюнку 24.

Малюнок 24. Порівняння оцінок достатності повноважень місцевих органів влади в сфері енергоефективності

Привертає увагу, що онлайн-респонденти більш негативно оцінюють діяльність Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Мінрегіону та Держенергоефективності.

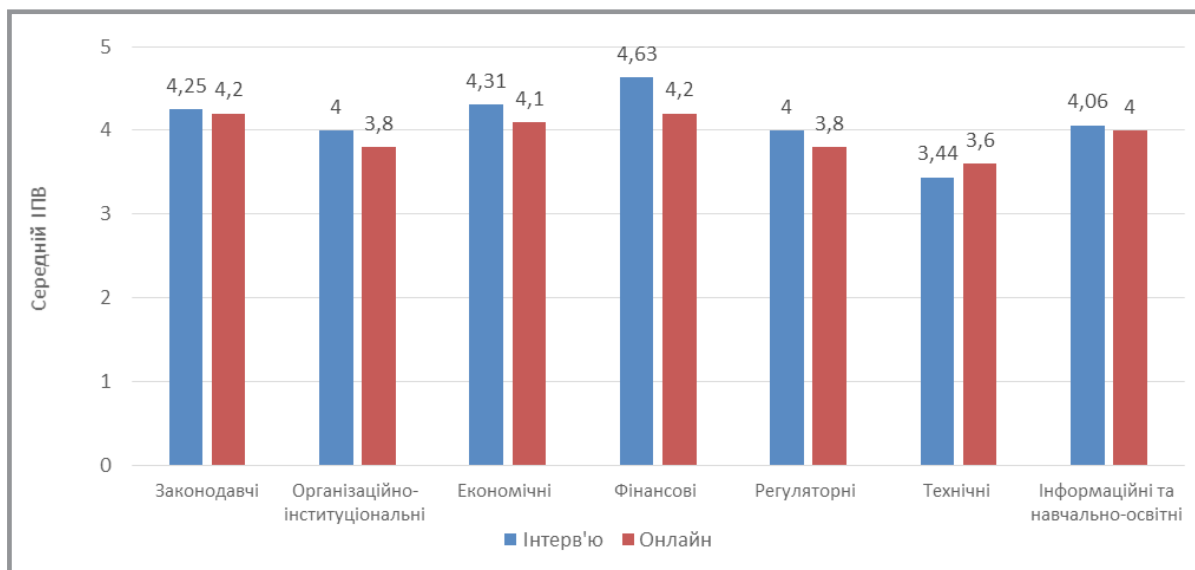
В той же час вони більш позитивно оцінили діяльність Мінфіну та Мінприроди. Порівняння оцінок представлено на малюнку 25.

Малюнок 25. Порівняння оцінок діяльності органів влади в сфері енергоефективності

Незважаючи на незначні розбіжності оцінок, цікавою особливістю є те, що респонденти обох груп ідентично визначили **пріоритетність напрямків реформування** в

сфері енергоефективності. Порівняння оцінок представлено на малюнку 26.

Малюнок 26. Порівняння оцінок пріоритетності напрямків реформування в сфері енергоефективності

10. Міжнародний досвід впровадження системи енергоменеджменту

Проблема енергоменеджменту, яка в цілому пов'язана з контролюванням та зменшенням енергоспоживання до допустимо оптимального рівня, стає все більш важливою у всьому світі. Запровадження ринкових реформ на національному рівні викликало необхідність розглянути відповідні кроки держави в цьому напрямку, які вплинуть на всі соціальні групи та безпосередньо на державу. Ці кроки включають в себе не лише розробку відповідної законодавчої та інституціональної бази, а й активне сприяння її просуванню, допоки ринкові сили знову не стануть природним економічним стимулом в процесі енергоменеджменту, в той час коли держава підтримує її в межах своїх повноважень.

Мета таких заходів завжди орієнтована на результат. Тобто, використання меншої кількості енергії означає дешевші товари, менші витрати для всіх споживачів та більш конкурентоспроможну промисловість.

Таким чином, відповідальність держави за встановлення належної системи енергоменеджменту є важливою, але ефективне використання цієї системи залежить від ініціативи кожного.

10.1. Співвідношення європейських та національних вимог

В цілому, законодавство ЄС є гнучким щодо правової форми створення державних установ та їхніх функцій, які стосуються управління енергоефективністю. Основні вимоги на рівні ЄС не пов'язані з формою відповідних органів, які повинні бути створені, чи зі способом розподілу їхніх повноважень. Вони пов'язані з конкретними результатами їх функціонування: від способу подолання всіх регуляторних та не регуляторних бар'єрів для підвищення енергоефективності² до встановлення мінімальних вимог енергоефективності³. З точки зору сьогоднішнього, такий підхід чітко видно в більш загальному визначенні «системи енергоменеджменту»⁴, описаному як «сукупність взаємопов'язаних або взаємодіючих елементів плану, який визначає мету енергоефективності та стратегію для досягнення цієї мети». Однак, зважаючи на те, що значна кількість установ, пов'язаних з енергоефективністю, мають довгу історію до прийняття відповідних директив, справедливо сказати, що законодавство ЄС легалізувало існуючі практики.

Слід також підкреслити, що хоча визначення системи енергоменеджменту, яка знаходиться в центрі поточного

аналізу, й пов'язано, в основному, з енергоефективністю, однак ряд державних інститутів, в рамках цієї системи, також має справу з відновлюваними джерелами енергії, що є цілком виправдано.

Таким чином, як встановлено європейським законодавством, підхід до досягнення цілей залишається в рамках національної правової системи, а не дотримується встановленого порядку ЄС. Це пояснює різноманітність форматів і підходів на національному рівні у державах-членах ЄС.

Основоючись на цьому, для ілюстрації тільки цілей необхідно врахувати всі визначені на національному рівні формати, які зазначаються далі. Відповідними державними органами влади слід розглянути та обрати найбільш доречний набір з точки зору структури і компетентності. Це потрібно для того, щоб їх діяльність відповідала об'єктивній потребі просувати енергоефективність на національному і регіональному рівнях і, в той же час, загальним вимогам законодавства ЄС.

10.2. Про статус державних органів: деякі ілюстративні приклади

Нижче наведено деякі приклади, що ілюструють національні організаційні відмінності, які поєднуються задля досягнення спільних цілей, як це встановлено в рамках ЄС.

В Австрії, наприклад, Австрійське енергетичне агентство було створено як неприбуткову організацію. Членами-засновниками є не тільки Республіка Австрія (представлена кількома міністерствами), а й федеральні землі, а також великі компанії з енергопостачання та технологій, наукові організації та зацікавлені групи. Такий особливий ряд засновників та правовий статус забезпечують можливість здійснювати різноманітні заходи, деякі з яких не є характерними для інших національних інституцій з енергоефективності, особливо тих, які є частиною державної адміністративної структури. В австрійському випадку повноваження енергетичного агентства варіюються від надання порад особам, які приймають рішення в галузі політики, науки і промисловості, до проведення соціальних аналізів; від експертної оцінки і стратегічного консалтингу до конкретних PR-заходів тощо⁵.

У порівнянні з Австрією, **Болгарія** має зовсім інших підхід до створення системи енергоменеджменту на національному рівні. Це пов'язано не лише з іншою роллю регіональних та місцевих органів влади, які є більш залежними від Уряду Болгарії, хоча й мають незначну автономію. Найбільшою відмінністю є те, що Агентство сталого енергетичного розвитку Болгарії⁶ було створено як частину національної системи виключно державних установ, а конкретно, як

² Стаття 19 (п. 1) Директиви 2012/27/ЄС про енергоефективність

³ Стаття 4 Директиви 2010/31/ЄС про енергоефективність будівель

⁴ Стаття 2 (п. 11) Директиви 2012/27/ЄС про енергоефективність

⁵ Детальніше http://en.energyagency.at/fileadmin/dam/pdf/publikationen/Image_Brochure__pdf__pdf

⁶ <http://www.seea.government.bg> та статті 4, 7 (п. 1), 7 та 11 (п. 2) Закону Болгарії "Про енергоефективність"

орган виконавчої влади при Міністерстві енергетики. Проте, історично ця інституція раніше мала більшу незалежність, звітуючи безпосередньо перед Радою міністрів. Крім того, законодавство чітко розрізняє розподіл повноважень у галузі енергоефективності на стратегічному, тактичному та функціональному рівнях. Таким чином, на стратегічному рівні Парламент, за пропозицією Ради міністрів, приймає Національну стратегію з енергоефективності, визначаючи етапи, засоби та заходи для досягнення національних цілей у сфері енергоефективності. Рада міністрів приймає конкретні національні плани, пов'язані, наприклад, з будівництвом, залученням інвестицій у цю сферу та ін.

Більше того, хоча Агентство й відповідає перед Міністром енергетики, крім нього є ще кілька міністрів, які мають власні повноваження у сфері енергоефективності – це міністри економіки, транспорту та регіонального розвитку.

На рівні виконавчої влади, саме директор Агентства з енергоефективності керує діяльністю з реалізації державної політики в сфері енергоефективності.

На відміну від Австрії, де Агентство з енергоефективності може об'єднувати ряд державних установ, представників бізнесу, громадських організацій та ін., у випадку з Болгарією, участь інших структур, окрім державних установ, вирішує Міністр енергетики. Відповідно до закону, він є єдиним, хто уповноважений приймати рішення про можливу співпрацю з іншими органами, коли мова йде про реалізацію державної політики в сфері енергоефективності.

У випадку з Грецією, Центр відновлювальних джерел енергії та енергозбереження (ЦВДЕ)⁷ є гарним прикладом державного органу, який, однак, користується фінансовою, адміністративною та підприємницькою незалежністю, що відрізняє його від інших. Організаційно діяльність ЦВДЕ контролюється Міністерством промислової реконструкції, навколишнього середовища та енергетики. Тим не менш, найбільш очевидно роль держави проявляється, коли справа доходить до практичної роботи. Інакше кажучи, будучи офіційним консультантом грецького уряду з питань національної політики у сфері енергозбереження та відновлюваних джерел енергії, стратегії та планування, ЦВДЕ отримує користь від істотної функціональної незалежності. Посадження адміністративної та фінансової незалежності, як зазначено вище, забезпечує установі самодостатність. Наприклад, ЦВДЕ здійснює прикладні дослідження і розробляє технології, які є технічно та економічно життєздатними і екологічно чистими, підтримує демонстраційні та експериментальні проекти, щоб просувати нові технології. Крім того, в теоретичній роботі ЦВДЕ має демонстраційні можливості, такі як вітропарк в Агіа Марина в Лавріо, Аттика⁸ та інше. Центр керується Адміністративною радою з семи членів, до якої входять представники Генерального секретаріату з досліджень і технологій

(Міністерство освіти, релігійних справ, культури та спорту), Державної енергетичної корпорації і Грецької федерації підприємств.

В даний час Україна орієнтована на максимальну централізацію системи управління та досить близька з цієї точки зору до моделей, що існують в Болгарії чи Греції, але з ще більш сильною позицією національного органу, який створено при Кабінеті Міністрів України. Об'єктивне обґрунтування використання такого підходу у випадку з Україною пов'язано з нагальною потребою створення належних дієвих механізмів для просування енергоефективності, які ще відсутні та є обов'язком держави. Крім того, це дозволяє значно полегшити забезпечення координації між зацікавленими установами національного та регіонального рівнів (міністерства, області), які мають повноваження в сфері енергоефективності. Крім того, Україна як і раніше має величезні можливості, щоб найкращим чином використовувати істотну міжнародну підтримку в просуванні заходів з підвищення енергоефективності, а координацію цих заходів найкраще зробити за допомогою держави, через її відповідну установу.

10.3. Створені та існуючі організаційні структури, які забезпечують функціонування енергетичного менеджменту на національному, регіональному та місцевому рівнях

10.3.1. Деякі необхідні попередні роз'яснення по темі

Загалом, розуміючи, що в поточному контексті поняття «регіональний» відноситься до частини «національного», порівняння різних державних підходів при організації діяльності структур на внутрішніх рівнях залежить від значної кількості факторів, наприклад, об'єктивної потреби, фінансових та організаційних можливостей, визначення стратегічних пріоритетів, статусу законодавчої та правової аргументації. Таким чином, було б справедливо резюмувати, що немає єдиної формули. Такий висновок також підтверджується і законодавством ЄС. Хоча було чітко зазначено, що законодавча база ЄС з питань енергоефективності потребує оновлення, і, що комплексний підхід повинен бути застосованим до всього існуючого потенціалу енергозбереження, який охоплює заощаження в енергопостачанні та секторах кінцевого споживання⁹, законодавство ЄС передбачає для кожної країни величезний простір для маневрів на державному рівні. До того ж, законодавство пропонує державам-членам ЄС використовувати максимально різні рівні існуючих форматів співпраці, які впливають на адміністративний поділ в державах-членах, особливо регіональних і муніципальних структур. Таким чином, було чітко зазначено, що численні муніципальні та інші державні органи у державах-членах

⁷ http://www.cres.gr/kape/index_eng.htm

⁸ http://www.creswindfarm.gr/site1/index_en.htm

⁹ Пункти 10 і 12 констатуючої частини Директиви 2012/27/ЄС

вже ввели в дію комплексні підходи до енергозбереження та енергопостачання, наприклад, через плани сталого енергетичного розвитку. Ініціатива «Угода мерів» є одним з провідних форматів у цьому відношенні, яка вважається унікальною моделлю багаторівневого управління за участю місцевих та регіональних органів влади для добровільного підвищення енергоефективності та використання відновлювальних джерел енергії на своїх територіях¹⁰. На цій основі законодавство заохочує держави-члени підтримувати муніципалітети та інші державні органи у впровадженні комплексних планів сталої енергоефективності з чіткими цілями, у залученні громадян у їх розробку та реалізацію, а також в адекватному інформуванні про їх зміст та прогрес в досягненні поставлених цілей. Насправді, підхід ЄС йде ще далі, сприяючи обміну досвідом між великими та малими містами, а також іншими державними органами, які варто заохочувати до впровадження більш новаторського досвіду¹¹.

Крім того, законодавство ЄС дає свободу державам-членам самостійно визначати їх регіональні та муніципальні структури задля досягнення найкращих результатів у рамках загальноєвропейських та національних цілей. Підсумок цього підходу може бути викладений різними словами, але, в цілому, його суть одна – держави-члени повинні заохочувати державні органи, в тому числі на регіональному та місцевому рівнях, а також органи управління соціальним житлом, які керуються громадським правом, з урахуванням їх відповідних компетенцій і адміністративних засад, прийняти плани з підвищення енергоефективності та створити адекватні правила енергоменеджменту, які дозволять ефективно реалізувати ці плани¹².

Таким чином, підсумовуючи викладене, хоча в конкретному контексті регіональні структури розглядаються як частина адміністративних одиниць відповідних країн¹³, проведені заходи відносяться також й до співпраці між цими регіональними органами влади (незалежно від їх формату – область, район тощо), а також до співробітництва на державному рівні.

10.3.2. Про інституційні засади на національному рівні: деякі загальні аспекти

Загальний установчий підхід пов'язаний зі створенням окремих структур, що займаються питаннями енергоефективності. Як вже згадувалося, хоча й існують основні відмінності, але коли йдеться про правовий статус відповідної державної установи, налагодження системи енергоменеджменту займає окреме місце, яке чітко визначене виконавчою владою. В останньому

випадку, коли установа є частиною органу виконавчої влади, вона має чітко визначені повноваження та високий рівень фінансової, організаційної та політичної незалежності. На додаток до вже наведених прикладів, можна привести й інші.

В Швеції це питання знаходиться в межах компетенції Шведського енергетичного агентства¹⁴, яке було створене як державне агентство при Міністерстві захисту навколишнього середовища та енергетики. Агентство регулюється урядовою постановою, але саме Парламент та Уряд вирішують асигнування та бюджет Агентства.

В Нідерландах, Нідерландське агентство підприємництва також було створене при Міністерстві економіки Нідерландів¹⁵ і є фактично його частиною. Це організація, яка існує з 2014 року і є результатом злиття інших установ – Нідерландського агентства сталого розвитку та інновацій (SenterNovem), Агентства з питань міжнародного бізнесу та співпраці та Нідерландського патентного відомства (Oostrooi Centrum Nederland). У певному сенсі його сучасна структура відповідає розподілу функцій цих установ.

Воно зосереджується на наданні послуг підприємствам через ефективне використання смарт-систем та систем цифрового зв'язку. Агентство активно працює в Нідерландах, а також має право працювати з іноземними урядами, науковими центрами, міжнародними організаціями та ін.

10.3.3. Про формування національної інституціональної структури: конкретні підходи

Без всякого сумніву, хоча держави-члени ЄС та інші країни, які дотримуються європейського законодавства, мають спільні цілі, вони використовують значну кількість засобів для досягнення цілей у встановлених загальних рамках. Це стосується не тільки інституційних форматів, але й використання спеціальних механізмів, встановленого державного порядку координації між органами влади різного рівня, тощо.

Існують різні обставини, що виправдовують ці відмінності.

Ось деякі відмінності, які обумовлені географічними причинами.

У Франції, Французьке агентство з питань довкілля та енергоуправління (ADEME)¹⁶ є державним органом під спільним управлінням Міністерства екології, сталого

¹⁰ http://www.uhodameriv.eu/index_uk.html. На сьогоднішній день більш ніж 90 міст України приєдналися до Угоди.

¹¹ Пункт 18 констатуючої частини Директиви 2012/27/ЄС

¹² Стаття 5.7 Директиви 2012/27/ЄС

¹³ Через ініціативи Енергетичного співтовариства, деякі країни не члени ЄС взяли на себе зобов'язання імплементувати законодавство ЄС в обов'язковому порядку, вкл. основні елементи законодавства ЄС. Отже, зазначені позиції в цьому документі відносяться також до них. Детальніше <http://www.energy-community.org>

¹⁴ <http://www.energimyndigheten.se/en/>

¹⁵ <http://english.rvo.nl/>

¹⁶ <http://www.ademe.fr>

розвитку та енергетики та Міністерства вищої освіти і наукових досліджень. В цілому, його повноваження пов'язані зі стимулюванням, контролем, координацією, сприянням та проведенням операцій з метою захисту навколишнього середовища та управління енергетикою. Особливими в контексті статусу та діяльності АДЕМЕ є так звані заморські території Франції (Французька Полінезія, Нова Каледонія та Санкт-П'єр і Мікелон), де є представницькі органи АДЕМЕ.

У **Нідерландах**, в силу географічних особливостей країни, є спеціальний інструмент, для використання морської вітроенергетики. Слід нагадати, що умови для морської вітроенергетики в цій країні вважаються відмінними. Це пов'язано з мілководдям, хорошим вітром, гарним обладнанням та досвідченою промисловістю. Між іншим, на цій основі розроблена конкретна дорожня карта для збільшення потужності морської вітроенергетики від сьогоднішніх 1000 МВт до 4500 МВт в 2023 році. Ці кроки ілюструють прагматичну координацію та взаємну підтримку між Урядом та бізнесом. Для цього було укладено Національну енергетичну угоду, яка була розроблена за результатами консультацій усіх зацікавлених сторін. З практичної точки зору, зони вітрових електростанцій запроєктовано й для нових об'єктів, відповідно нові системи було розроблено для розміщення нових вітрових електростанцій. Уряд відповідає за значну частину певної підготовчої роботи – дозвільної документації, електричної інфраструктури тощо. Зі свого боку, компанії, які хочуть розвивати вітропарк можуть базувати свої дослідження на таких підготовчих роботах та реєструватись на одну або більше локацій. Система передбачає, що компанія з найкращим та найдешевшим планом отримує дозвіл і грант на розробку вітрової електростанції¹⁷.

На додаток до цього, існує безліч відмінностей, пов'язаних з чинниками економічної політики.

Зокрема, наприклад у випадку Болгарії, незважаючи на існування Виконавчого агентства, відповідального за підвищення енергоефективності, коли йдеться про використання та ефективне управління фінансами ЄС, пов'язаними з енергоефективністю, роль національного уряду є дуже важливою. Конкретним прикладом є Національна програма з енергоефективності для ОСББ (фінансуються в рамках Оперативної програми «регіонального розвитку» - www.bgregion.eu). В цьому випадку, незважаючи на активну роль муніципалітетів, уряд зосередив всі аспекти виконання програми у спеціальній постанові¹⁸.

Аналогічні аргументи щодо більш активної участі на національному рівні можна знайти й в державах, які не є

членами ЄС. Таким чином, наприклад, деякі з передумов для реальної фінансової підтримки України пов'язані з наявністю адекватних законодавчих рамок, адміністративних структур та їхнім управлінням з метою забезпечення ефективного отримання наданої підтримки, яка тільки з боку ЄС досягне суми в 11 млрд. євро протягом найближчих семи років¹⁹.

10.3.4. Організаційна структура на регіональному та муніципальному рівнях

Участь регіональних і муніципальних органів влади в питаннях енергоефективності в різних країнах варіюється не тільки в порівнянні їх повноважень, але і в порівнянні конкретних законодавчих актів, якими визначаються відповідні повноваження. З практичної точки зору на це впливають декілька чинників, наприклад, тип державного устрою (унітарний чи федеративний), статус органу з питань енергоефективності (суб'єкт господарювання, державний орган тощо), конкретна потреба в більш активній участі держави чи домінуванні ринкових механізмів тощо. З огляду на це, в деяких випадках посилання на регіональні і муніципальні повноваження є набагато важливішими, ніж в інших.

Зокрема, у випадку Болгарії закон однозначно визначає, що вимоги державної політики в сфері енергоефективності обов'язкові для всіх центральних і місцевих установ. Останні зобов'язані за законом розробити місцеві (регіональні та муніципальні) програми з енергозбереження. На додаток до повноважень місцевих органів влади, законодавство зобов'язує Агентство сталого енергетичного розвитку створити свої регіональні підрозділи²⁰.

У **Франції** АДЕМЕ включає три центральні департаменти в містах Ангер, Париж та Вальбонн, 26 регіональних підрозділів, три представницьких офіси на французьких заморських територіях та одне представництво в Брюсселі.

Тим не менш, необхідно чітко визначити, що правові зобов'язання навряд чи є мотивуючим стимулом для формування регіональних та муніципальних структур. Найбільш ефективною рушійною силою в цьому відношенні є ринок. Водночас, для країн, які мають можливість використовувати різні типи фінансування, включаючи гранти, зазначена опція виявляється дуже сильним мотивуючим фактором. Відомий приклад **міста Гессинг (Австрія)**, енергопостачання якого повністю забезпечується відновлюваними джерелами енергії та зберігає мільйони євро на рік для муніципального бюджету²¹, показав, що муніципалітети мають набагато більше можливостей, ніж можна було б подумати. Коли йдеться про ефективне

¹⁷ <http://english.rvo.nl/topics/sustainability/offshore-wind-energy>

¹⁸ <http://mrrb.government.bg/?controller=category&catid=117> (болгарською мовою). Детальніше в Постанові уряду 18/02.02.2015

¹⁹ Детальніше: співробітництво ЄС з Україною: http://ec.europa.eu/enlargement/neighbourhood/countries/ukraine/index_en.htm;

Стаття 338, пункти (i) та (j) Угоди про асоціацію ЄС з Україною: http://eeas.europa.eu/top_stories/2012/140912_ukraine_en.htm;

Проект IFC «Енергоефективність в житловому секторі України»: http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/region__ext_content/regions/europe+middle+east+and+north+africa/ifc+in+europe+and+central+asia/countries/promoting+energy+efficiency+in+ukraine+residential+housing

²⁰ Стаття 12 і 11 (п. 4) Закону “Про енергоефективність” Болгарії

²¹ <http://www.guessing.co.at/>

використання грантів, можна простежити безліч прикладів застосування різних механізмів²² по всій Європі.

10.3. Виконані завдання та функції

Загальний підхід є таким, що ці інституційні установи зосереджені на обох напрямках діяльності: енергоефективності та відновлюваних джерелах енергії. На цій основі, інституційні установи на національному рівні в різних країнах мають загальні та специфічні функції. В цілому, спільність пов'язана з принципами та загальними цілями використання заходів з підвищення енергоефективності, а також з формальними вимогами (наприклад, законодавством ЄС). Конкретні функції головним чином пов'язані з необхідністю віддзеркалювати специфічні особливості кожної країни (наприклад, морську вітроенергетику), а також статус національного органу (суб'єкт господарювання, державна установа тощо).

Коли справа доходить до інституційних установ на регіональному та муніципальному рівнях, то підхід також істотно відрізняється. Це пов'язано, наприклад, з конституційними повноваженнями відповідних регіонів, що залежать від типу державного устрою (унітарний, федеративний), з встановленими на державному рівні механізмами фінансування та фінансового контролю, з рівнем працездатності відповідних регіональних структур та з чіткими юридичними вимогами тощо.

Тим не менш, справедливо буде звернути увагу на те, що інституційні установи на національному рівні мають два основних типи функцій – стратегічні напрямки та конкретна реалізація політики²³.

Стратегічні напрямки пов'язані, зокрема, з:

- реалізацією національної державної політики у відповідних сферах;
- додержанням відповідних критеріїв для гарантування послідовності у реалізації політики і дій в рамках програми сталого розвитку;
- наданням допомоги партнерам, пропонуючи методи та інструменти, адаптовані до їхніх потреб;
- реалізацією середньострокових та довгострокових програм тощо.

Коли йдеться про реалізацію політики, то це зазвичай пов'язано з діяльністю на різних рівнях:

- багатосторонній рівень - аналітична робота та консультування урядів і міжнародних організацій відносно форматів багатостороннього співробітництва (типовим прикладом є Конвенція про зміну клімату);

- на рівні ЄС - опрацювання юридичних текстів, участь у фінансуванні проєктів і програм ЄС тощо;
- національний рівень – моніторинг імплементації відповідного законодавства ЄС; підтримка реалізації національних, регіональних і місцевих стратегій щодо поліпшення енергоефективності, управління міським навколишнім середовищем, використання відновлюваних джерел енергії або доступ до енергії в сільських районах тощо.

Інституційні установи в межах кожної держави на регіональному та муніципальному рівнях, мають різні функції, які також пов'язані з типом установи на національному рівні, встановленими вимогами законодавства або ініціативою відповідної регіональної та муніципальної структури. Таким чином, з одного боку регіональні структури реалізують політику національної установи (наприклад, Франція та її заморські представництва), а з іншого боку, вони можуть бути зобов'язані законом розробляти регіональні програми та забезпечувати в цьому аспекті їх відповідне фінансування своїми бюджетами (наприклад, у Болгарії) тощо.

10.5. Типова організаційно-штатна структура установ з питань енергетичного менеджменту

Дуже складно наслідувати які-небудь моделі, коли йдеться про організаційно-штатну структуру відповідних установ на національному рівні. Основний підхід до цього такий, що структура залежить від визначених потреб, від типу установи (суб'єкт господарювання, державна установа тощо) та, звичайно, від наявності коштів. Таким чином, можна легко помітити різноманітність підходів. Це також стосується й визначення чисельності співробітників. Щоб це уявити, можна розглянути приклади декількох країн, беручи до уваги чисельність їхнього населення. Ось кілька прикладів.

В **Болгарії**, де Агентство сталого енергетичного розвитку є державною установою, в його структуру входять Генеральна адміністрація та Спеціалізована адміністрація, які керуються законодавством про Адміністрації. Генеральна адміністрація включає один директорат, а Спеціалізована адміністрація два директорати: Директорат контролю та інформації та Генеральний директорат координації та управління енергоефективністю та відновлюваними джерелами енергії (складається з 6 співробітників відповідальних за регіональні підрозділи). Загальна кількість співробітників становить 63 особи (населення Болгарії – приблизно 7,2 млн. чоловік²⁴).

У **Франції**, АДЕМЕ, яке теж є державною установою, має три центральних департаменти, 26 регіональних підрозділів та три

²² Короткий опис опцій та результатів з точки зору ЄС: <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-efficiency/financing-energy-efficiency>

²³ Деталі та конкретні приклади доступні на зазначеному вище веб-сайті.

²⁴ <http://www.worldometers.info/world-population/population-by-country/>

представницькі офіси на французьких заморських територіях, а також один представницький офіс в Брюсселі²⁵. Загальна кількість співробітників становить приблизно 1000 осіб, крім них близько 400 робітників працюють в регіональних підрозділах (населення країни складає приблизно 64,5 млн. чоловік).

У **Німеччині**, ДЕНА (прибуткова компанія-виконавець, яка була заснована представниками держави та бізнесу, в т.ч. банками, і таким чином функціонує в якості посередника між політикою і бізнесом) має структуру, яка включає спеціалізовані та обслуговуючі підрозділи²⁶. Спеціалізованими підрозділами є: підрозділ енергоефективності будівель, підрозділ енергетичних систем та підрозділ енергетичних послуг, підрозділ енергоефективності транспортних систем та підрозділ відновлюваної енергетики. Обслуговуючими підрозділами є: підрозділ комунікацій та адміністрація. Загальна чисельність співробітників становить 185 чоловік (населення країни – приблизно 82,6 млн. чоловік).

Енергетичне агентство **Швеції** є громадською організацією при Міністерстві підприємництва, енергетики та комунікацій та має своєю структурі п'ять ключових підрозділів, дві виконавчі ради, Консультативну раду, Внутрішній аудит та Секретаріат²⁷. Ключовими є підрозділи енергетичного аналізу, дослідження та інновації, енергоефективності, розвитку ринку, розвитку та підтримки. Поряд з цим є особливий елемент структури - це Шведська рада з питань централізованого теплопостачання, яка є незалежною організаційною структурою в рамках Енергетичного агентства. Завдання Ради з теплопостачання полягає у посередництві в переговорах між компаніями, що працюють в сфері централізованого теплопостачання, та їх клієнтами щодо термінів та умов надання послуг.

Рада також відповідає за посередництво між компаніями з централізованого теплопостачання та тими компаніями, які хочуть отримати доступ до мережі централізованого теплопостачання. В цілому штат Агентства становить 350 осіб (населення країни – приблизно 9,6 млн. чоловік).

10.6. Критерії оцінки результативності та ефективності

Є кілька різних критеріїв оцінки ефективності діяльності цих установ, однак ключові з них пов'язані з додержанням юридичних зобов'язань та виконанням поточних національних планів, що стосуються енергетичної ефективності та відновлюваних джерел енергії, а також ефективного використання коштів.

Відповідно до законодавства ЄС, національні плани дій з підвищення енергоефективності та національні плани дій з використання відновлюваних джерел енергії є важливими інструментами для реалізації конкретних заходів. Це вже було чітко зазначено. Крім того, виконання цих планів дій є не тільки критерієм оцінки вжитих заходів, але вони можуть також слугувати основою для конкретних рекомендацій, розроблених Європейською комісією²⁸. У зв'язку з цим, необхідно нагадати, що підготовка зазначених планів також обов'язкова для учасників Договору про заснування енергетичного співтовариства, тобто для країн, які не є членами ЄС, але приєдналися до виконання закону ЄС (у тому числі Україна)²⁹. Таким чином, цей підхід є одним з конкретних доказів того, що енергетична політика ЄС є вже енергетичною політикою Європи, яка у випадку Енергетичного співтовариства підкріплена також посиленням механізмом, що містить інструменти, пов'язані з енергетичною ефективністю³⁰.

Також мають місце експлуатаційні критерії. Добре відомо, що в контексті планування на національному рівні, **муніципалітети та інші державні органи в державах-членах ЄС вже мають структурований набір інтегрованих проектів**, пов'язаних з енергозбереженням та енергопостачанням, наприклад, за допомогою планів дій зі сталого енергетичного розвитку. У деяких випадках вони розроблені відповідно до ініціативи Угоди мерів. **Виконання таких поточних індивідуальних планів на регіональному та муніципальному рівнях також відображає конкретні критерії для оцінки.** Дійсно, Європейська комісія щільно звертає увагу саме на роль цього виду планування, нагадуючи про подальший практичний ефект для відповідної регіональної або муніципальної структури, «... обмін досвідом між великими та малими містами, а також іншими державними органами необхідно заохочувати враховуючи більш новаторський досвід»³¹.

Звичайно, один з найбільш ефективних критеріїв оцінки, який доповнює два попередніх, пов'язаний з **ефективним використанням виділених коштів**. У цьому відношенні, однак, слід чітко розрізняти кілька випадків, зокрема, стосовно джерела фінансування. Донори мають свої власні правила, коли йдеться про ефективну розробку проектів, які вони фінансують, і, хоча ці правила у різних донорів можуть відрізнятися, отримання реальних результатів, відповідно до вимог проекту, завжди є критерієм оцінювання. Оцінка ефективного використання коштів з державного бюджету здійснюється за різними правилами, але також має різні наслідки. Конкретним прикладом в цьому відношенні може бути зобов'язання для регіональних і муніципальних органів

²⁵ Більш детально в Органіграмі від лютого 2015 р.: http://www.ademe.fr/sites/default/files/assets/documents/organigramme_fevrier_2015_en.pdf

²⁶ Детальніше: <http://www.dena.de/en/about-dena/divisions.html>

²⁷ <http://www.energimyndigheten.se/en/About-us/Our-organisation/>

²⁸ Стаття 24.3 Директиви щодо підвищення енергоефективності 2012/27/ЄС, а також Стаття 4.3. Директиви з ВАЕ 2009/28/ЄС

²⁹ Детальніше: https://www.energy-community.org/portal/page/portal/ENC_HOME/AREAS_OF_WORK/Instruments/Energy_Efficiency та багато іншого.

³⁰ Наприклад: https://www.energy-community.org/portal/page/portal/ENC_HOME/AREAS_OF_WORK/Dispute_Settlement/2014/1_14

³¹ Пункт 18 констатуючої частини Директиви з енергоефективності 2012/27/ЄС.

влади щодо розробки відповідних планів енергоефективності А в деяких випадках це також пов'язано з правовими зобов'язаннями забезпечити фінансування через відповідні інституційні бюджети³², які підлягають державному контролю.

10.7. Фінансування інституційних установ, які займаються енергоменеджментом

Фінансування діяльності, пов'язаної з енергоефективністю, включаючи установи та структури, які мають з цим справу, відрізняється між собою, як і самі установи.

Як вже було зазначено, у деяких випадках (як в **Болгарії**) розвиток місцевих (регіональних та муніципальних) програм у сфері енергоефективності є обов'язковим, що йде разом з зобов'язанням передбачати фінансування для їхньої реалізації в рамках відповідного бюджету. В той же час, установи на національному рівні (Агентство з питань сталого енергетичного розвитку) фінансуються з державного бюджету. Однак, на відміну від інших країн, у Болгарії є Фонд енергоефективності, про який далі поговоримо більш докладно.

У випадку **Німеччини**, ДЕНА, як компанія, орієнтована на отримання прибутку, сама фінансує свої проекти за допомогою великої кількості партнерів з державного та приватного секторів.

В **Австрії** Енергетичне агентство є неприбутковою організацією і фінансується завдяки послугам, які воно надає. Як сучасна експертна організація воно здатне фінансувати себе в більшій мірі завдяки численним науковим та дослідницькими проектами з енергетики.

Якщо говорити й далі про відмінності, то залежно від типу установ, існує особлива форма фінансування діяльності з енергоефективності, про яку справді варто згадати – це фонд з енергоефективності. До принципового та детального аналізу цього варіанту, варто додати, що хоча він ще не дуже поширений, ця особлива форма фінансування досить ефективно працює там, де її було застосовано³³.

Такий фонд може бути особливо ефективним у країнах, де необхідні довготермінові заходи з підвищення енергоефективності. Доступність до фонду особливо корисна там, де комерційне фінансування відповідних проектів є проблематичним, а послуги з енергоефективності не розвинуті.

Створення фонду енергоефективності може забезпечити структурований спосіб для фінансування чітких потреб, пов'язаних з енергоефективністю та відновлюваною енергетикою, що в свою чергу повинно базуватись на строгих та прозорих правилах. В конкретних умовах фонд асоціюється з управлінням коштами, наданими для інвестиційних проектів, які пов'язані з підвищенням енергоефективності та проектів ВДЕ, які розробляються відповідно до прийнятих національних планів з підвищення енергоефективності та відновлюваної енергетики, а також відповідають головним стратегічним цілям цих напрямків. Централізація цих процесів забезпечує істотні переваги в контексті відносин між донорами та вигодоотримувачами фонду.

Болгарія є конкретним прикладом, де було створено такий фонд, що існує вже більше 10 років³⁴.

При створенні фонду повинні бути враховані конкретні деталі для відображення особливостей кожної країни. В цьому аспекті варто нагадати про те, що європейське законодавство містить в собі деякі згадки про такі фонди, але їх зобов'язання точно не визначені (наприклад, стаття 11 Директиви 32/2006 тощо). Мова йде про право кожної країни здійснювати кроки в тому напрямку, який найбільше відповідає її особливостям.

Зазвичай, через такий фонд можуть бути відшкодовані витрати на фінансування проектів, на гарантійні заходи для кредитування, які пов'язані з проектом в рамках діяльності фонду, на деякі адміністративні витрати в цьому контексті тощо. Джерела фінансування також між собою відрізняються. Наприклад, надходження з державного бюджету, гранти від міжнародних фінансових установ та фондів, державних та іноземних фізичних і юридичних осіб, кредити (під конкретно визначені умови), дохід від квот на викиди тощо. Однак, створення таких фондів повинно передбачати конкретні кроки. Звичайно їх варто зробити на початковому рівні. Це виправдано необхідністю стабільного та передбачуваного існування та функціонування фонду. Також це пов'язано з питаннями, які чітко регулюються на рівні основного законодавства (наприклад, оподаткування, в т.ч. умови оподаткування фонду, податки на грошову допомогу, тощо). Аспекти, які стосуються державного бюджету – це можливість виділення коштів з державного бюджету та відповідні для цього процедури. Більше того, насамперед у довгостроковій перспективі повинна існувати початкова прозорість фінансових засобів.

³¹ Пункт 18 констатуючої частини Директиви з енергоефективності 2012/27/ЄС.

³² Наприклад, в Болгарії: Стаття 4 Закону "Про енергоефективність" Болгарії

³³ Аналіз Світового банку: <http://siteresources.worldbank.org/INTEAPASTAE/Resources/FinancingEnergyEfficiency.pdf>

³⁴ Дивіться детальніше на <http://www.bgeef.com/display.aspx>; конкретні деталі знайдено також у Статті 78 і далі Закону про енергоефективність (2015)

10.8. Проблеми та виклики, які слід вирішити – як досягнути успіху в сфері енергоменеджменту

Існує ряд практичних проблем, які стосуються енергоефективності та відновлюваної енергії, і впливають на відношення до відповідних установ, незалежно від того, яка це установа – державна, регіональна чи муніципальна.

Принципова передумова пов'язана з тим, що енергоефективність та ВДЕ допомагають зекономити кошти, але впровадження як одного, так і іншого теж коштує грошей. Таким чином, популяризація кроків та заходів у цьому напрямі вимагає показати на практиці баланс між цими двома аспектами, що особливо правильно для бідних країн, незалежно від того, чи є вони членами ЄС, чи ні. В той же час, позитивний ефект вимагає певної кількості часу, тому детальне та вчасне пояснення має вирішальне значення. Також існує дуже сильна різниця між підходами бізнесу та комунальних господарств, оскільки бізнес не лише гнучкіший, він також має сильнішу мотивацію для швидкої реалізації заходів з підвищення енергоефективності.

Більше того, відсутність ефективності часто виникає через недостатні адміністративні можливості. Якщо на державному рівні це не так суттєво, то на регіональному та районному рівнях існують значні проблеми з адміністративними можливостями. Для належного розуміння та ефективної реалізації відповідних заходів, відсутність адміністративних можливостей може бути сильною перешкодою у виконанні конкретних проектів. Питання завжди чутливе, і воно може мати значні негативні наслідки на державному рівні (навіть коли йдеться про регіональні та муніципальні проекти), якщо це стосується неефективного використання донорського фінансування.

Часто реалізація також може бути проблематичною у зв'язку з тим, що усвідомлюючи необхідність виконання заходів з енергоефективності, домашні господарства в багатьох країнах досі зіштовхуються зі значними проблемами економічного, культурного, адміністративного та навіть політичного характеру. Наприклад, великі сподівання на підтримку з боку держави щодо цін на енергоносії, особливі житлові стандарти та відповідні труднощі в координації діяльності між сусідами тощо.

Розв'язання таких проблем знаходиться в компетенції держави, навіть якщо вони мають регіональний чи муніципальний характер. Вирішення проблем повинно бути частиною національної стратегії, на основі якої слід впровадити ряд заохочень. Такі заохочення повинні бути пов'язані з особливою підтримкою податкового механізму, наданням легкого доступу до фінансування (менше бюрократії), розробкою ряду навчальних програм тощо. Якщо належний підхід є

на державному рівні, то його реалізація на регіональному та муніципальному рівнях стане набагато легшою. В цьому процесі держава повинна покладатися на допомогу ЗМІ, неурядового сектору та ін. Демонстрація «передового досвіду» повинна стати провідною формою візуалізації результатів, а для цього на державному рівні повинна існувати чітка національна політика, не дивлячись на те, чи це стосується більших регіонів, чи менших муніципалітетів.

Інше ключове питання – це ефективне використання донорської підтримки, якщо вона надається. Держава повинна переконатися, що в цьому аспекті налагоджена не лише координація, а й відповідний механізм контролю.

10.9. Функціональні аспекти системи енергоменеджменту: застосування міжнародного досвіду в Україні

Найбільш доречно переймання досвіду має бути здійснено в основному на підставі аналізу досягнутих результатів. У зв'язку з цим можна розглянути кілька аспектів.

10.9.1. Про ефективність інституційного статусу

Попередній статус Держенергоефективності, коли воно функціонувало при Міністерстві економічного розвитку і відповідало за ефективне кінцеве споживання, передбачав прямий вплив на ефективність роботи, коли йшлося про законодавчу розробку, проектний менеджмент (у т.ч. при фінансуванні ЄС) та практичну роботу відповідного управління. Ситуація дуже ускладнилась після приєднання ще двох міністерств – Міненерговугілля, яке відповідало за політику у сфері енергоефективності з точки зору попиту, та Мінрегіону, яке відповідало за енергоефективність будівництва. Крім того, повноваження з питань енергоефективності та відновлюваної енергії також були розподілені між Міністерством навколишнього середовища, Мінприроди, Міністерством аграрної політики України та Міністерством транспорту України. Однак ці зміни були на краще, роль Держенергоефективності з середини 2014 року суттєво покращилась та активізувалась.

10 вересня 2014 року Кабінет Міністрів України прийняв Постанову № 442, відповідно до якої діяльність Держенергоефективності здійснювалась через Віце-прем'єр-міністра – Міністра регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства. 26 листопада 2014 року Кабмін затвердив Положення про Агентство²⁵, в якому більш детально йдеться про те, що Агентство підпорядковується при Кабінеті Міністрів України та свідчить про високий рівень незалежності та горизонтальної координації під час співпраці з міністерствами в рамках їхніх повноважень у сфері енергоефективності та ВДЕ.

²⁵ <http://sace.gov.ua/uk/about/polozhennya-derzhenerhoefektyvnosti-ukrainy>

Такі зміни були правильними. Незважаючи на це, не буде зайвим зробити найближчим часом (наприклад, до 2016 року) професійний адміністративний аналіз, що відобразатиме, якою мірою Держенергоефективності здійснює свою діяльність незалежно від інших органів виконавчої влади, а саме міністерств. Такий аналіз адміністративної діяльності є типовою формою пошуку можливих прогалин для поліпшення практичної діяльності. Покращення такого роду є першочерговими, так як Держенергоефективності має повноваження, які можуть впливати на загальний економічний розвиток та ефективне використання значних коштів. Все це призведе до налагодження контролю та координації, які має здійснювати Держенергоефективності, так само як і активно підтримувати Кабінет Міністрів України у питаннях з підготовки відсутньої первинної законодавчої бази³⁶.

10.9.2. Більша прозорість

Через особливості України, які стосуються поточної політичної ситуації та ситуації в державному енергетичному секторі, доцільно використовувати будь-які можливості, щоб зробити діяльність Держенергоефективності та її результати більш прозорими. Існує кілька можливостей, які варто використати. Наприклад, створити періодичні інформаційні бюлетені³⁷, постійно оновлювати вебсайт³⁸ (особливо англійську версію) та ін.

Окрім того, ефективність роботи Держенергоефективності та Уряду в сфері енергоефективності та ВДЕ повинна бути прозорою на рівні ЄС, це має бути ініціативою української сторони. Отже, щоб зробити роботу Держенергоефективності результативнішою, необхідно щоб ця установа була більш відомою на європейському рівні. Цього можна досягти, наприклад, за допомогою регулярних презентацій для Європейської комісії (особливо для Генерального директорату з енергетики). Так як ЄК в більшій мірі є координатором донорської діяльності, це забезпечить прозорість досягнення результатів та вирішення проблем для всіх донорів, які працюють в державі.

Особлива форма громадської прозорості пов'язана з оприлюдненням пілотних та демонстраційних проектів, які можна представити громадськості (комунальні послуги, міська інфраструктура, житлові асоціації), також оприлюднювати конкретні доступні програми для залучення інвестицій (прямих чи кредитних) у промисловий та комунальний сектори та ін³⁹.

Україні потрібно розвивати сучасну Національну

інформаційну систему з енергоефективності та відновлюваної енергії⁴⁰ та керувати нею, а також переконатися, що ці дані полегшують поширення інформації серед гравців у цій сфері. Така база даних буде корисною для досягнення багатьох цілей, які включені в процес реалізації та моніторингу національних планів дій в сфері енергоефективності та відновлюваної енергії.

Операційні переваги покращення прозорості в діяльності Держенергоефективності полягають у тому, що Агентству можна буде легко надавати структуроване середньострокове фінансування в рамках проектів, які фінансує ЄС.

10.9.3. Більш активні кроки щодо створення Фонду енергоефективності

Розвиток Фонду енергоефективності періодично обговорюється та, очевидно, є питанням, яке стоїть на порядку денному в Україні⁴¹. Не дивлячись на це, його потрібно й далі розвивати. Ясно, що створення такого фонду вимагає серйозного обговорення, тому чим раніше це розпочнеться, тим краще. З практичної точки зору, це обговорення повинно включати в себе: законодавчий підхід щодо створення фонду, систему внутрішнього порядку, інституційну структуру та процес фінансування. Звичайно, планування конкретної діяльності повинно йти паралельно.

Взагалі, якщо необхідно, то кожен з цих аспектів можна розробити детально.

Наступні кроки, які повинні бути розглянуті при першій же можливості:

- Досягнення політичної та правової згоди щодо необхідності створення Фонду на основі детальної концепції, в тому числі: ключові цілі та сфера діяльності, перелік необхідних поправок до законодавства та конкретних пропозицій в цьому напрямі, що відносяться до створення Фонду, конкретну структуру, перелік необхідних положень, які мають бути прийняті тощо;
- Звичайно існують можливості залучення до такої підготовки зовнішніх ресурсів; тому конкретний запит на допомогу має містити відомості про обсяг такої допомоги та потрібні часові рамки;
- Зустрічі зі схожими структурами будуть мати багато переваг для ґрунтового обміну досвідом.

³⁶ Звіт про заснування Енергетичного Співтовариства 2014, стор.186: <https://www.energy-community.org/pls/portal/docs/3356393.PDF>

³⁷ Приклад інформаційної брошури в Австрії: http://en.energyagency.at/fileadmin/dam/pdf/publikationen/Image_Brochure_pdf.pdf

³⁸ Наприклад, на даний час англійська версія сайту містить старий Статут установи, який затверджено адміністрацією Президента Януковича, найвища англійська новина датована травнем 2015 р; плани на діяльність після 2015 р. не визначено тощо.

³⁹ Наприклад, схожий підхід французького агентства АДЕМЕ <http://www.ademe.fr/en/investments-for-the-future>

⁴⁰ Наприклад, схоже в Нідерландах – Огляд стану національної енергетики 2014 - <http://www.pbl.nl/en/publications/netherlands-national-energy-outlook-2014>

⁴¹ <http://sace.gov.ua/uk/news/604>

Надання швидкого імпульсу розвитку сектору енергоефективності є складним завданням, яке одночасно має відповідати на багато питань в процесі проведення поточних урядових реформ. Це дослідження стало дуже своєчасним, тому що зби́рало думки, ідеї та пропозиції представників відповідних фахових груп. Як пояснювалося в методології, це не репрезентативне дослідження, однак варто відмітити, що результати особистих інтерв'ю дуже схожі на результати відкритого онлайн-опитування. Це дозволяє припустити, що не було упущено жодних важливих чи суперечливих питань. Спiрні питання визначені такими, що вимагають подальшого обговорення і прийняття певних рішень.

Висновки, отримані в ході особистих інтерв'ю та онлайн-опитувань, дозволили представити деякі основні рішення для подолання існуючих бар'єрів. Вони не зможуть вирішити усі системні проблеми, але дозволять значно прискорити зростання масштабів впровадження проектів з енергоефективності. Основне питання, яке було поставлене до цього дослідження звучить так: **«Які основні кроки необхідно зробити, аби подолати бар'єри на шляху до проведення реформ у сфері енергоефективності та зробити можливим масштабне енергозбереження?»**.

В ході дослідження респонденти визначили наступну за важливістю подолання пріоритетність існуючих бар'єрів у сфері енергоефективності (при цьому є розуміння, що відповідні заходи щодо подолання зазначених бар'єрів необхідно впроваджувати практично паралельно):

1. Фінансові.
2. Економічні.
3. Законодавчі.
4. Інформаційні та навчально-освітні (оцінені на рівні з законодавчими бар'єрами).
5. Регуляторні.
6. Організаційно-інституціональні.
7. Технічні.

Надання споживачам доступу до **фінансових ресурсів за прийнятною ціною** є найбільш пріоритетним завданням на національному рівні. Звичайно, подолати фінансові бар'єри можливо лише шляхом запровадження системних реформ з метою покращення інвестиційного клімату. Не зважаючи на це, якщо визначати першочергові заходи, то варто зосередитись на:

- Створенні **Державного фонду енергоефективності** із залученням міжнародних фінансових організацій для співфінансування заходів з енергоефективності (особливо для підтримки довгострокового фінансування житлових проектів з енергоефективності тривалістю 15-20 років);
- **Зниженні відсоткових ставок** за кредитами на енергоефективні проекти на стільки, на скільки це можливо в умовах сучасного стану економіки. Це повинно бути завданням Національного банку України та Міністерства фінансів України, яке може бути вирішено, у тому числі шляхом впровадження інструментів, що гарантують комерційним банкам мінімальну ризикованість енергоефективних проектів.

Для подолання **економічних бар'єрів** та збільшення економічної привабливості інвестиційних проектів у сфері енергоефективності, вважається за доцільне:

- Гарантувати **ринковий рівень цін/тарифів** на енергоресурси, які мають покривати витрати на виробництво, та прозорість їх формування;
- Впровадити прозорі та доступні для усіх суб'єктів господарювання **фіскальні інструменти** стимулювання енергоефективних заходів.

Рішення для **подолання законодавчих бар'єрів** повинні бути системними та націленими не лише на базове законодавство, але й на підзаконні акти. Пріоритетом повинна бути якість законів та розпоряджень, а не їхня кількість, а застаріле законодавство необхідно переглянути та оновити відповідно до вимог сьогодення. Декларативні законодавчі норми мають бути трансформовані в норми прямої дії. При цьому в коротко- та середньостроковій перспективі мають бути пріоритетними:

- Затвердження Енергетичної стратегії України до 2035 року та Національного плану дій з енергоефективності до 2020;

- Імплементация Директиви 2012/27/ЄС про енергоефективність;
- Розроблення нового базового закону в сфері енергозбереження та енергоефективності, який визначить зрозумілі, прозорі та доступні правові та економічні механізми стимулювання енергозбереження;
- Розробити та прийняти закони щодо розбудови загальнодержавної системи енергетичного менеджменту, закони та методологію проведення енергетичного аудиту та моніторингу споживання енергоресурсів;
- Закон про енергоефективність будівель повинен вирішити всі відкриті питання та забезпечити розробку вторинного законодавства;
- Закон про надлишкове тепло, щоб стимулювати промислові підприємства спрямовувати надлишкову енергію на потреби опалення;
- Закон про створення й функціонування Державного фонду з енергоефективності;
- Нормативні акти, які дадуть змогу використовувати механізми ЕСКО-контрактів в бюджетній сфері;
- Повна гармонізація державних будівельних норм, технічних стандартів та регламентів України з відповідними нормами ЄС.

Особливої уваги потребує законодавче визначення механізмів стимулювання (мотивації) населення брати участь в енергоефективних заходах, створення сприятливих умов для отримання необхідної організаційної та фінансової підтримки. Важливу роль в цьому має відіграти монетизація пільг та субсидій малозабезпечених верств населення, але цей процес доцільно впроваджувати із застосуванням відповідних механізмів мотивації до енергозбереження. Безумовно законодавчі ініціативи у цій сфері також повинні бути спрямовані на створення сприятливого інвестиційного клімату та гарантування захисту інвестицій.

Доступність інформації є одним з ключових факторів, що впливає на думку середньостатистичного споживача щодо застосування енергоефективних заходів. Недосконалі способи просування відомостей про переваги ефективного використання енергоресурсів не сприяють формуванню необхідного розуміння, особливо побутовими споживачами, необхідності активної участі в ініціативах з енергозбереження. Тому заходи з **подолання інформаційних та навчально-освітніх бар'єрів** повинні враховувати особливості окремих груп споживачів, а також оптимальні можливості ЗМІ (набагато ширше, ніж зараз), інтернет-ресурсів, місцевих консультаційних та ресурсних центрів. Акценти в роботі в цьому напрямку доцільно зробити на поширенні:

- **Досвіду успішно реалізованих проєктів** із підвищення енергоефективності, передусім у житловому секторі, з висвітленням досягнутих економічних переваг та підвищення комфортності умов проживання;
- **Практичних порад** побутовим споживачам, яким чином можна зберегти енергію та мінімізувати негативний вплив зростання тарифів на енергоресурси;
- Відомостей щодо **переваг енергозбереження та позитивного впливу скорочення споживання енергоресурсів на довкілля**. Надзвичайно важливо сформулювати більш глобальне стратегічне бачення громадськістю ролі раціонального використання енергії для майбутніх поколінь;
- **Інформації про існуючі державні та місцеві програми підтримки** енергоефективних проєктів у житловому секторі, акцентуючи увагу на доступності зазначених програм та механізмів фінансування.

Регуляторні бар'єри дуже схожі по своїй природі до економічних бар'єрів, тому окремі заходи щодо їх подолання також мають ефект в обох напрямках. Важливо, щоб механізм тарифоутворення став ефективним інструментом впливу на поведінку виробників та споживачів енергоресурсів. Необхідно також уникати перехресних субсидувань шляхом формування економічно обґрунтованих цін/тарифів на енергоресурси для споживачів усіх категорій. Тариф повинен відповідати якості наданих послуг, а якість повинна служити обґрунтуванням підвищення тарифів в очах споживачів.

Пропонується два першочергові заходи:

- Забезпечити прозорість та зрозумілість **механізмів тарифного регулювання**. Зокрема, необхідно зробити доступною

інформацію щодо реальних витрат на виробництво і постачання та всі розрахунки щодо інвестиційної складової та надати чіткі початкові ввідні дані. Особливо у секторі теплопостачання процедура тарифоутворення повинна бути заснована на RAB-регулюванні;

- Застосувати **методологію ЄС щодо енергопланування** та сучасні показники для оцінки споживання енергоресурсів замість застарілих радянських.

Заходи з **подолання організаційно-інституціональних бар'єрів** мають охоплювати національний, регіональний та місцевий рівні. В той же час, створення ефективної системи муніципального енергоменеджменту повинно стати пріоритетним завданням реформ в сфері енергоефективності. Враховуючи існуючі бар'єри, в коротко- та середньостроковій перспективі важливо здійснити наступні заходи:

- Вирішити питання щодо визначення **Держенергоефективності центральним органом виконавчої влади** з особливим статусом (з прямим підпорядкуванням Кабінету Міністрів України і додатковими повноваженнями для більш ефективного виконання поставлених завдань);
- Реалізувати **план стимулювання енергоменеджменту** в бюджетних установах, розробленого Робочою групою Держенергоефективності, який передбачає комплекс заходів з моніторингу споживання енергоресурсів в бюджетних установах, навчальних тренінгів відповідальних працівників з енергоменеджменту, їх матеріального стимулювання та інше;
- Розробити **стандартизовані рекомендації** щодо запровадження енергоменеджменту в територіальних громадах з урахуванням принципів стандартів EN 16001 та ISO 50001:2011;
- Поширити на всі територіальні громади досвід розроблення Муніципальних енергетичних планів/Планів сталого енергетичного розвитку, які визначають потенціал енергозбереження та проблемні/вузькі питання, а також стратегічні та тактичні цілі щодо раціонального використання енергоресурсів та шляхи їх досягнення.

Зі стратегічної точки зору, важливо забезпечити професійне навчання та запровадження системи мотивації для місцевих чиновників, які займаються енергоменеджментом.

Технічні бар'єри впливають на практичні аспекти реалізації проектів у сфері енергоефективності, тому заходи щодо їх подолання важливо розглядати в контексті вирішення інших стратегічних завдань в правовому та економічному напрямках реформ. Найважливішим завданнями в найближчому майбутньому є:

- **Гармонізувати національні стандарти, технічні норми та правила** в сфері енергоефективності відповідно до законодавства ЄС згідно з планами Кабінету Міністрів України;
- **Переглянути існуючі застарілі норми та технічні умови** з метою впровадження сучасних технологій та обладнання (санітарні вимоги, вимоги з пожежної безпеки тощо).

Подальша робота з подолання цих бар'єрів буде необхідна з метою забезпечення практичного впровадження законодавчих і технічних вимог у будівництво. Зрозуміло, що відповідні довгострокові рішення вимагають більших інвестицій та зможуть дати в результаті більш високі показники енергозбереження. З огляду на це, впровадження в процесі реалізації проектів технічних вимог, що забезпечують вищі показники енергоефективності, доцільно винагороджувати (наприклад, впровадження та просування сертифікатів енергетичної ефективності будівель).

***

Крім подолання бар'єрів на шляху підвищення енергоефективності, як вже зазначалося, не менш важливо нарощувати потенціал держави щодо впровадження зазначених реформ, а на місцевому рівні – сприяти їхній реалізації за підтримки муніципальних енергетичних агентств.

Впровадження реформ потребує не тільки розуміння що робити, але й відповідних людських, адміністративних і фінансових ресурсів. При цьому політична воля, а саме реальне прагнення влади досягти визначених цілей, є необхідною умовою для здійснення будь-яких реформ. На жаль, політична воля та **зданість уряду** щодо підтримки законодавчих чи

фінансових реформ (співфінансування проектів з енергоефективності) є дуже низькими. Безумовно, що вирішення зазначених проблем знаходиться поза сферою енергоефективності та потребує системних перетворень на загальнодержавному рівні, однак певні кроки доцільно зробити вже в найближчій перспективі, а саме:

- * Підвищити рівень обізнаності з питань енергоефективності серед населення (аби забезпечити громадську підтримку реформ) та серед державних установ (можна залучати працівників бюджетної сфери до участі в проектах з підвищення енергоефективності чи відправляти на відповідні освітні курси). В цьому сенсі економічний ефект від енергозбереження відіграє величезну роль як на рівні домогосподарств, так і на рівні всієї економіки країни.
- * Зміцнити стабільність серед працівників підприємств, намагаючись створити довгостроковий інтерес до їх роботи, яка оплачується відповідним чином та дає змогу розвиватися та навчатися. Реформа в HR секторі повинна дозволити співробітникам будувати довгострокові плани і брати на себе відповідальність, що досі не типово.
- * Ефективна координація всіх органів державної влади та відповідних виконавчих органів завжди залишатиметься визначальною для будь-яких подальших реформ у галузі енергоефективності.

Створення та організація діяльності **муніципальних енергетичних агентств** є безсумнівно найважливішим пріоритетом для впровадження енергетичного менеджменту та енергоефективних проектів на рівні територіальної громади. Повноваження МЕА підлягають обговоренню і можуть варіюватися між функціями ініціювання/просування проектів (тобто надання інформації), до функцій контролю та забезпечення відповідності (сертифікації експертів або виконання функцій місцевого представника Держенергоефективності).

Для надання позитивної динаміки процесу створення МЕА пропонується запустити інформаційну кампанію про переваги МЕА та їхні функції на місцевому рівні. Формати кампаній можуть відрізнятися в залежності від міст та регіонів. Стратегічно необхідно пам'ятати, що ефективна робота МЕА залежатиме від стабільності місцевого та національного економічного клімату. Чим більший горизонт довгострокового планування, тим кращих результатів можна буде досягнути від функціонування МЕА.

***

Було б неправильно вважати, що деякі напрямки реформ є більш важливими, ніж інші, або що подолання деяких бар'єрів має бути більш пріоритетними. Щоб по-справжньому впровадити реформи енергоефективності, подолати бар'єри та досягти енергозбереження, всі зазначені та багато інших кроків необхідно розглядати і здійснювати паралельно. Реформа в сфері енергетичної ефективності, як й будь-яка інша реформа на державному рівні, вимагає всебічного цілісного підходу до вирішення різнопланових завдань, які дозволять досягнути кінцевої мети – суттєвого енергозбереження. Перелік основних кроків, представлених вище та описаних у звіті, може бути основою для визначення завдань та розроблення відповідних заходів на шляху подальшого розвитку ринку енергоефективності.

12.1. Оцінка чинників, які мотивують споживачів до енергозбереження

Таблиця 1

Розподіл середніх оцінок по фокус-групам чинників, які мотивують споживачів впроваджувати енергоефективні заходи

Чинники	Експерти 4	Бізнес 7	НГО 4	МФО/МП 5	ЦОВ 5	МОВ 3	Середній ППВ
Економія коштів	5,0	5,0	5,0	4,8	4,8	5,0	4,93
Створення більш комфортних умов	4,75	3,57	3,25	3,8	3,4	4,0	3,75
Турбота про навколишнє середовище	2,0	1,57	2,25	1,8	1,8	2,33	1,89
Енергетична незалежність держави	1,5	1,71	3,25	2,6	2,0	3,0	2,25

Необхідність економії коштів найбільше мотивує споживачів до запровадження енергоефективних заходів (ППВ – 4,93): майже 92% респондентів оцінили цей чинник на «5»; понад 7% – на «4». У меншій ступені споживачів мотивує фактор створення більш комфортних умов для проживання або перебування у приміщеннях, ППВ якого становить 3,75: 25% респондентів оцінили цей чинник на «5»; понад 39% – на «4»; більш ніж 21% – на «3» та понад 14% – на «2». Надзвичайно слабо впливають на мотивацію споживачів такі чинники як енергетична незалежність держави (ППВ – 2,25) та турбота про стан довкілля (ППВ – 1,89).

12.2. Оцінка достатності законодавства

Таблиця 2

Розподіл відповідей фокус-груп на питання щодо достатності законодавчих умов для впровадження енергоефективних заходів

Відповіді	Експерти 4	Бізнес 7	НГО 4	МФО/МП 5	ЦОВ 5	МОВ 3
Так	-	-	-	-	1	-
Ні	4	-	1	1	-	-
Не повною мірою	-	7	3	4	4	3

12.3. Оцінка організаційно-інституціональних бар'єрів

Таблиця 3

Розподіл відповідей фокус-груп на питання щодо відповідності потребам сьогодення завдань та функцій центральних органів виконавчої влади в сфері енергоефективності та енергозбереження

Відповіді	Експерти 4	Бізнес 7	НГО 4	МФО/МП 5	ЦОВ 5	МОВ 3
Так	-	1	-	1	2	1
Ні	2	4	3	1	-	-
Не повною мірою	2	2	1	3	3	2

Таблиця 4

Розподіл відповідей фокус-груп на питання щодо достатності компетенції місцевих органів влади для реалізації енергоефективних заходів

Відповіді	Експерти 4	Бізнес 7	НГО 4	МФО/МП 5	ЦОВ 5	МОВ 3
Так	1	-	1	-	2	1
Ні	2	3	3	2	1	-
Не повною мірою	1	4	-	3	2	2

Таблиця 5

Розподіл середніх оцінок по фокус-групах чинників, які стимулюють або перешкоджають впровадженню енергетичного менеджменту на місцевому рівні

Чинники	Експерти 4	Бізнес 7	НГО 4	МФО/ МП 5	ЦОВ 5	МОВ 3	Середній ІПВ
Недосконале законодавство	4,0	3,0	4,0	2,0	4,2	3,67	3,39
Відсутність належного фінансування	3,5	4,14	3,25	4,0	3,6	4,0	3,79
Відсутність необхідних організаційних структур	3,5	3,43	3,75	2,6	3,6	3,33	3,36
Відсутність кваліфікованих фахівців	3,5	4,57	4,0	3,0	3,2	3,67	3,71
Низький рівень свідомості громади	3,75	3,71	2,75	4,0	3,2	4,33	3,54

12.4. Оцінка економічних бар'єрів

Таблиця 6

Розподіл середніх оцінок по фокус-групах механізмів, які мають пріоритетне значення та потребують впровадження для стимулювання енергоефективних заходів

Чинники	Експерти 4	Бізнес 7	НГО 4	МФО/МП 5	ЦОВ 5	МОВ 3	Середній ІПВ
Податкові	3,5	2,86	3,5	2,6	3,2	3,33	3,11
Митні	2,75	2,71	3,0	2,4	2,0	2,67	2,43
Тарифні	5,0	4,57	4,75	4,6	4,6	4,67	4,68
Підтримка бюджетів	2,25	4,57	4,75	3,2	4,6	4,67	4,04

12.5. Оцінка фінансових бар'єрів

Таблиця 7

Розподіл середніх оцінок по фокус-групам шляхів підвищення доступності до фінансових ресурсів

Чинники	Експерти 4	Бізнес 7	НГО 4	МФО/МП 5	ЦОВ 5	МОВ 3	Середній ППВ
Створити умови для залучення місцевих інвесторів	4,25	4,29	3,25	4,2	4,2	4,33	4,11
Створити умови для залучення іноземних інвесторів	4,75	3,57	3,5	4,6	2,8	3,33	3,75
Здешевлення кредитів	3,25	4,86	5,0	4,8	4,4	4,67	4,54
Часткове відшкодування державою витрат за кредитами	4,25	4,43	4,0	4,0	4,4	4,33	4,25
Грантова допомога	2,25	2,57	3,00	3,6	3,0	2,67	2,86

12.6. Оцінка регуляторних бар'єрів

Таблиця 8

Розподіл відповідей за фокус-групами на питання, чи виконує чинна тарифна політика стимулюючу функцію щодо впровадження ЕЕ заходів

Відповіді	Експерти 4	Бізнес 7	НГО 4	МФО/МП 5	ЦОВ 5	МОВ 3
Так	1	3	2	-	2	-
Ні	2	1	1	2	2	-
Не повною мірою	1	3	1	3	1	3

12.7. Оцінка технічних бар'єрів

Таблиця 9

Розподіл відповідей за фокус-групами на питання, чи існують технічні бар'єри, які перешкоджають впровадженню енергоефективних заходів

Відповіді	Експерти 4	Бізнес 7	НГО 4	МФО/МП 5	ЦОВ 5	МОВ 3
Так	1	1	1	1	1	-
Ні	-	3	-	1	2	-
Частково	3	3	3	3	2	3

12.8. Оцінка інформаційних та навчально-освітніх бар'єрів

Таблиця 10

Розподіл середніх оцінок по фокус-групах щодо способів впливу на формування свідомого ставлення громадян до енергозбереження

Чинники	Експерти 4	Бізнес 7	НГО 4	МФО/МП 5	ЦОВ 5	МОВ 3	Середній ІПВ
Тематичні телевізійні та радіопередачі	4,0	3,86	4,25	4,2	4,8	4,0	4,18
Друковані матеріали	3,5	2,86	2,0	3,2	3,6	3,67	3,11
Лекції та семінари	3,75	3,0	3,25	3,8	3,6	2,67	3,36
Демонстраційні стенди ЕЕ технологій та обладнання	2,75	3,86	3,75	3,6	3,0	3,67	3,46
Стимулюючі тарифи	5,0	4,14	4,75	4,2	4,8	4,33	4,5

12.9. Оцінка діяльності міжнародних донорських проектів та фінансових організацій

Таблиця 11

Оцінка діяльності міжнародних донорів та фінансових організацій на окремих напрямках діяльності в сфері енергоефективності

Напрямки діяльності в сфері ЕЕ	Експерти 4	Бізнес 7	НГО 4	МФО/ДП 5	ЦОВ 5	МОВ 3	Середній ІПВ
Формування рамкових законодавчих умов в галузі ЕЕ	4,75	3,57	4,8	4,0	4,33	3,25	4,07
Передача ЕЕ технологій та обладнання	4,0	2,57	4,0	2,0	4,33	3,0	3,18
Впровадження досвіду фінансування ЕЕ проектів	4,0	3,43	4,8	3,6	4,67	3,0	3,86
Грантова допомога у розробці та реалізації ЕЕ проектів	4,5	3,71	4,8	3,8	4,33	3,75	4,11
Кредитування ЕЕ проектів	3,5	2,86	4,0	3,0	4,33	4,5	3,57
Навчально-освітні програми	4,5	4,0	5,0	4,2	4,67	3,25	4,25

Таблиця 12

Оцінка міжнародного досвіду в сфері енергоефективності, який доцільно запровадити в Україні

Напрямки діяльності в сфері ЕЕ	Експерти 4	Бізнес 7	НГО 4	МФО/ДП 5	ЦОВ 5	МОВ 3	Середній ІПВ
Технічні норми та правила	5,0	3,57	3,75	4,6	3,4	3,67	3,96
Технології та обладнання	4,0	3,29	2,25	4,2	3,6	4,33	3,57
Досвід державної підтримки ЕЕ заходів	4,75	4,43	4,5	3,6	4,2	4,33	4,29
Досвід створення сприятливого інвестиційного клімату	5,0	3,86	4,0	4,6	3,2	3,33	4,0
Стимулювання споживачів до енергозбереження	5	4,43	3,75	5	4,8	4,67	4,61

Таблиця 13

Визначення пріоритетних напрямків діяльності міжнародного співтовариства щодо реформування в сфері енергоефективності

Напрямки діяльності в сфері ЕЕ	Експерти 4	Бізнес 7	НГО 4	МФО/ДП 5	ЦОВ 5	МОВ 3	Середній ІПВ
Формування рамкових законодавчих умов у галузі ЕЕ	5,0	4,29	4,0	5,0	4,4	3,67	4,43
Передача ЕЕ технологій та обладнання	3,75	3,29	2,75	4,2	3,0	4,0	3,46
Впровадження досвіду фінансування ЕЕ проектів	5,0	4,0	4,25	4,8	3,8	4,0	4,29
Грантова допомога у розробці та реалізації ЕЕ проектів	3,5	3,86	4,0	4,2	4,4	3,67	3,96
Кредитування ЕЕ проектів	4,5	4,29	4,25	5,0	4,4	4,33	4,46
Навчально-освітні програми	4,5	4,0	4,5	5,0	4,4	4,67	4,46

12.10. Оцінка впливу центральних органів влади в сфері енергоефективності

Таблиця 14

Розподіл середніх оцінок по фокус-групам діяльності центральних органів влади в сфері енергоефективності

Органи влади	Експерти 4	Бізнес 7	НГО 4	МФО/МП 5	ЦОВ 5	МОВ 3	Середній ППВ
ВРУ	2,5	2,86	3,5	3,2	3,6	2,67	3,07
КМУ	2,25	2,43	3,00	2,6	2,8	2,67	2,61
Мінрегіон	1,67	2,57	2,75	2,0	2,6	3,33	2,5
Держенергоефективності	3,5	3,71	3,25	3,0	3,8	3,33	3,46
Міненерговугілля	1,5	1,57	2,0	1,8	1,4	2,33	1,71
Мінекономрозвитку	1,75	1,57	1,75	2,0	1,4	2,33	1,75
Мінфін	1,25	1,43	1,25	2,4	1,4	1,67	1,57
Мінприроди	2,0	1,0	1,5	2,0	1,2	1,67	1,5
НКРЕКП	2,0	1,43	3,5	2,6	1,8	2,0	2,14

Респонденти оцінили діяльність центральних органів державної влади в сфері енергоефективності наступним чином:

- **Держенергоефективності** (ППВ – 3,46) «позитивно» оцінили приблизно 61% респондентів, у тому числі понад 7% «відмінно – 5» та майже 54% «добре – 4»; 25% «задовільно - 3»; «незадовільну» оцінку дали більш ніж 14,28% респондентів, у тому числі понад 7% – на «2» та понад 7% на «1». Найбільш високу оцінку Держенергоефективності отримало від представників ЦОВ (3,8) та бізнесу (3,71), а найнижчу від представників НГО (3,25).
- **Верховну Раду України** (ППВ – 3,07) більш ніж 64% респондентів оцінили «задовільно - 3», приблизно 18% – «добре – 4»; майже 4% респондентів – «відмінно – 5», «незадовільно» оцінили понад 14% респондентів, у тому числі приблизно 11% – на «2» та майже 4% (1) – на «1». Найбільш високу оцінку ВРУ отримала від представників ЦОВ (3,6), а найнижчу від експертів (2,5).
- **Кабінет Міністрів України** (ППВ – 2,61) понад 7% респондентів оцінили «добре – 4», більш ніж 57% – «задовільно – 3»; майже 36% – «незадовільно», у тому числі 25% на «2» та близько 11% на «1». Найбільш позитивно діяльність КМУ оцінили представники НГО (3,0), найбільш негативно – експерти (2,25).
- **Мінрегіон** (ППВ – 2,5) понад 14% респондентів оцінили «добре – 4»; більш ніж 46% - «задовільно – 3»; понад 39% оцінили «незадовільно», у тому числі майже 18% на «2» та більш ніж 21% на «1». Найбільш позитивно діяльність Мінрегіону оцінили представники МОВ (3,33), а найбільш негативно – експерти (1,67).
- **Міненерговугілля** (ППВ – 1,71) незадовільно оцінило майже 79% респондентів, у тому числі оцінкою «2» – 25%, оцінкою «1» – приблизно 54%. При цьому найбільш негативно – представники ЦОВ (1,4).
- **Мінекономрозвитку** (ППВ – 1,75) незадовільно оцінило майже 79% респондентів, у тому числі оцінкою «2» – близько 29%, оцінкою «1» – 50%. Найбільш негативно оцінили представники ЦОВ (1,4).
- **Мінфін** (ППВ – 1,57) незадовільно оцінило понад 82% респондентів, у тому числі оцінкою «2» – більш ніж 14%, оцінкою «1» – майже 68%. Найбільш негативно оцінили експерти (1,25) та представники НГО(1,25).
- **Мінприроди** (ППВ – 1,5) незадовільно оцінило понад 82% респондентів, у тому числі оцінкою «2» - більш ніж 14%, оцінкою «1» - майже 68%. Найбільш негативно оцінили представники бізнесу (1,0).
- **НКРЕКП** (ППВ – 2,14) незадовільно оцінили понад 57% респондентів, у тому числі оцінкою «2» - майже 18%, оцінкою «1» - більш ніж 39%.

Таблиця 15

Розподіл середніх оцінок по фокус-групах потенціалу реформування в сфері енергоефективності

Чинники	Експерти 4	Бізнес 7	НГО 4	МФО\МП 5	ЦОВ 5	МОВ 3	Середній ІПВ
Наявність політичної волі в українській владі	3,0	2,14	2,75	2,4	3,0	3,67	2,71
Готовність законодавчої та виконавчої гілок влади до ефективної співпраці	2,5	2,29	2,5	1,6	3,0	3,0	2,43
Потенціал фінансової підтримки реформ на національному рівні	1,75	1,43	2,25	1,6	1,60	1,67	1,68
Потенціал фінансової підтримки реформ на місцевому рівні	1,5	2,0	1,75	2,2	3,6	2,33	2,25
Потенціал промисловості забезпечити потребу в необхідних технологіях, обладнанні та матеріалах	3,0	2,43	3,25	3,6	3,0	2,67	2,96
Оцінити рівень громадської свідомості щодо сприйняття та підтримки заходів реформування в сфері енергоефективності	3,75	3,14	3,75	3,4	3,4	2,67	3,36

Таблиця 16

Розподіл середніх оцінок по фокус-групах рівня кваліфікації фахівців у сфері енергоефективності

Категорії фахівців	Експерти 4	Бізнес 7	НГО 4	МФО\МП 5	ЦОВ 5	МОВ 3	Середній ІПВ
Співробітники центральних органів влади	2,0	2,57	2,75	2,8	2,6	3,33	2,64
Співробітники місцевих органів влади	1,5	2,0	2,25	2,8	2,4	3,33	2,32
Науковці	3,5	2,71	3,0	3,4	3,2	3,67	3,18
Проектувальники	3,25	3,43	3,25	3,2	3,8	3,33	3,39
Виконавці будівельних та монтажних робіт	2,25	3,0	2,75	3,0	3,4	3,33	2,96

12.11. Оцінка заходів щодо створення муніципальних енергетичних агентств

Таблиця 17

Розподіл оцінок по фокус-групах можливих заходів щодо стимулювання створення та ефективної діяльності МЕА

Заходи	Експерти 4	Бізнес 7	НГО 4	МФО/МП 5	ЦОВ 5	МОВ 3	Середній ІПВ
Законодавчо зобов'язати створити МЕА	3,25	2,43	3,5	2,6	2,4	3,33	2,82
Прийняти державну програму створення МЕА	2,0	2,14	3,25	2,2	2,4	3,67	2,5
Запровадити економічні стимули	5,0	3,57	4,25	5,0	3,6	4,33	4,21
Створити сприятливий інвестиційний клімат	4,0	4,29	4,0	4,6	4,4	4,33	4,29
Надати доступ до дешевих кредитних ресурсів	3,0	4,43	4,5	4,0	4,8	4,67	4,25
Запровадити інформаційно-освітні програми	5,0	4,43	4,5	4,6	4,2	4,33	4,5

12.12. Оцінка пріоритетності заходів реформ у сфері енергоефективності

Таблиця 18

Розподіл оцінок по фокус-групах щодо пріоритетності заходів реформи в сфері енергоефективності

Заходи	Експерти 4	Бізнес 7	НГО 4	МФО/МП 5	ЦОВ 5	МОВ 3	Середній ІПВ
Законодавчі	4,75	3,57	4,75	4,4	3,8	4,33	4,18
Організаційно-інституціональні	4,5	3,86	4,0	3,8	4,0	3,33	3,93
Економічні	3,5	4,57	4,5	4,4	4,2	4,0	4,25
Фінансові	4,5	4,71	4,75	4,6	4,4	4,33	4,57
Регуляторні	4,5	3,57	4,0	4,4	4,2	4,0	4,07
Технічні	4,25	3,0	3,25	4,0	2,8	3,67	3,43
Інформаційні та навчально-освітні	4,75	3,57	4,25	4,8	4,2	3,67	4,18

Таблиця 19

Розподіл оцінок по фокус-групах щодо державних пріоритетів діяльності
з підвищення енергоефективності за секторами національної економіки

Сектори економіки	Експерти 4	Бізнес 7	НГО 4	МФО/МП 5	ЦОВ 5	МОВ 3	Середній ІПВ
Виробництво, генерація та постачання енергоресурсів	3,5	3,29	3,75	4,0	4,0	4,67	3,79
Промисловість	3,25	2,71	3,5	3,2	3,0	3,0	3,07
Транспорт та транспортна інфраструктура	3,0	2,71	3,25	4,0	3,2	3,67	3,25
Житлово-комунальне господарство	5,0	5,0	4,5	5,0	5,0	5,0	4,93
Житловий сектор	5,0	4,57	4,5	5,0	5,0	4,67	4,79
Комунальна теплоенергетика	4,5	4,57	3,5	5,0	4,8	4,33	4,5
Водопостачання та водовідведення	4,5	4,0	3,25	4,0	4,0	3,67	3,93
Бюджетна сфера	5,0	4,71	4,75	5,0	4,8	4,67	4,82

Державні пріоритети з підвищення енергоефективності за секторами національної економіки

Респонденти також визначили **державні пріоритети з підвищення енергоефективності за секторами національної економіки**. Розподіл результатів відповідно до відповідей фокус-груп представлено в таблиці 19 Додатку 1 і на малюнку 27.

Зокрема, згідно з відповідями респондентів, держава в першу чергу повинна концентрувати зусилля та ресурси на збільшенні енергоефективності в **побутовому/житловому секторі** (ІПВ – 4,93), частка якого в кінцевому споживанні енергії складає близько 34%. Крім того, це також зв'язано з дуже високою соціальною чутливістю цього сектору, яка у порівнянні з іншими секторами в значній мірі вимагає підтримки з боку держави. Для більш активного впливу держави на цей сектор вважається необхідним зробити наступне:

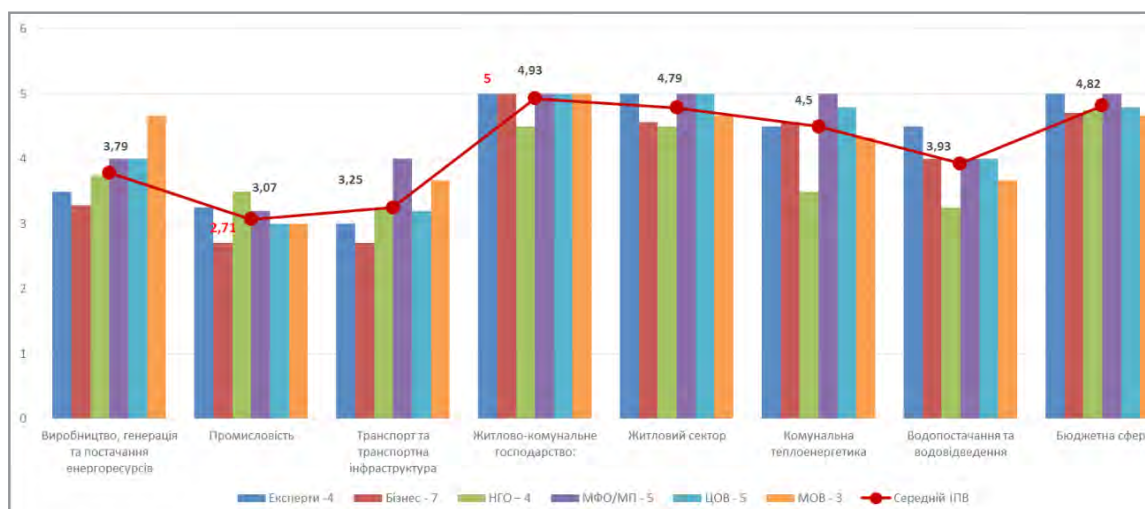
- запровадити механізм анбандлінгу в секторі теплопостачання;
- перейти від нормування собівартості до системи бенчмаркінгу в області природних монополій;
- усунути законодавче обмеження щодо приватизації об'єктів виробництва теплоенергії;
- законодавче закріпити механізми 100% комерційного обліку в сфері постачання тепла та води;
- законодавчо зобов'язати місцеві органи вживати заходів щодо підвищення енергоефективності бюджетних будівель;
- забезпечити всебічну організаційну та фінансову підтримку процесу створення ОСББ, а також формування прозорого конкурентного середовища на ринку управління багатоквартирними будинками;
- заборонити в законодавчому порядку видатки місцевих бюджетів на капітальні ремонти багатоквартирних будинків, в яких не створено ОСББ.

Другим за пріоритетністю респондентами визначено сектор **виробництва, генерації та постачання енергоресурсів** (середній ІПВ – 3,79). Важливість уваги до цього сектору пояснюється, як вже зазначалося, тим, що витрати та втрати на всіх етапах безпосередньо впливають на паливно-енергетичну складову тарифів на комунальні послуги.

Транспорт та транспортна інфраструктура виявилися третіми за пріоритетністю діяльністю держави в сфері енергоефективності (середній ІПВ – 3,25).

Найменш з боку держави потребує діяльність в сфері енергоефективності в **промисловому секторі** (ІПВ – 3,07).

На думку респондентів, вплив держави на виконання заходів з енергоефективності в промисловому та транспортному секторах економіки, діяльність яких базується на принципі економічної доцільності, повинен здійснюватися через запровадження відповідних рамкових умов та вимог (тарифні, фінансові, екологічні тощо).

Малюнок 27. Оцінка державних пріоритетів з підвищення енергоефективності за секторами національної економіки

Звернення до респондентів

Шановні колеги!

Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ) від імені Федерального Міністерства довкілля, охорони природи, будівництва та безпеки ядерних реакторів Німеччини (BMUB) впроваджує проект «Створення енергетичних агентств в Україні». Мета проекту - підтримка заходів з енергозбереження та підвищення енергетичної ефективності в Україні, а також створення необхідних умов на національному рівні з подальшою підтримкою сектору через енергетичні агентства.

В рамках проекту компанії **айСі консулентен** (iC consulenten LLC) доручено провести аналітичне дослідження існуючих проблем в галузі енергоефективності й шляхів їх розв'язання та підготувати Стратегічний Документ щодо розвитку галузі для подальшого розгляду урядом України. З огляду на це, для нас є вкрай важливою Ваша думка та експертна оцінка. Ми намагаємося зібрати усі актуальні пропозиції та думки представників центральних та місцевих органів влади, науковців, підприємців та експертів, що працюють в сфері енергозбереження та енергоефективності, з приводу існуючих бар'єрів та можливостей їх подолання через вдосконалення відповідних законодавчих рамкових умов. З цією метою нами розроблено опитувальний лист, який за змістом поставлених запитань охоплює основні проблемні аспекти галузі.

Результати опитування ляжуть в основу Стратегічного аналітичного документу та пропозицій щодо вдосконалення законодавчих рамкових умов на національному та місцевому рівні щодо покращення політики в галузі енергоефективності.

Запрошуємо Вас взяти участь в опитуванні та зробити свій внесок у розвиток енергоефективності в Україні. Опитування може проводитися за допомогою особистої зустрічі та інтерв'ю, або по телефону чи скайпу в узгоджений час, і ми будемо раді отримати ваші відгуки в електронній формі.

Будь ласка, повідомте нам про Ваше бажання взяти участь в опитуванні та спільно ми визначимо найбільш зручний формат.

З усіх питань можна звертатися до Віталія Шаповаленко
v.shapovalenko@ic-group.org тел. 067-637-19-41

Роберт Кюнне
Директор проекту «Створення
енергетичних агентств в Україні»

Анкета учасника:	
Ім'я , прізвище :	
Організація за категорією (підкреслити):	Державна структура, приватний бізнес, НГО, незалежний експерт, інше _____
Посада (підкреслити):	керівник, фахівець, експерт, інше _____
Електронна адреса:	
Телефон (для уточнення відповідей)	

До уваги!

Вся інформація щодо респондентів є конфіденційною, може бути поширена виключно за згодою респондента, і буде використовуватися виключно для аналізу відповідей.

№ з/п	Питання
1	<p>Які чинники спонукають (мотивують) заінтересованих осіб на рівні територіальної громади, у тому числі домогосподарств, впроваджувати енергоефективні заходи? <i>(Надані варіанти відповідей оцініть за п'ятибальною шкалою, де 5 – найвища, 1- найнижча оцінка)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Економія коштів - ___ • Створення більш комфортних умов - ___ • Турбота про навколишнє середовище - ___ • Енергетична незалежність країни - ___ • Інші чинники (вказати необхідне) _____ <p>Додаткові питання для опитування/обговорення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Чи в достатній мірі заінтересовані особи обізнані у потенціалі енергозбереження, перевагах та вигодах від впровадження енергоефективних заходів? • Що реально доступно заінтересованим особам на місцевому рівні, у т.ч. домогосподарствам, для впровадження енергоефективних заходів (визначення та розуміння потенціалу енергозбереження, конкретних енергоефективних заходів, джерел фінансування, виконавців проектних та будівельно-монтажних робіт; доступність обладнання та матеріалів тощо) та можливо робиться ними для підвищення ефективності споживання енергоресурсів? • Яка роль домашніх господарств у енергозбереженні (з урахуванням поточної тарифної політики) та які умови доцільно створити для більш активного їх залучення до впровадження енергоефективних заходів? • Яку роль наразі мають місцеві органи влади та комунальні підприємства у підтримці енергозбереження на місцевому рівні? Що має бути змінено для підсилення їх ролі? • Яким чином впровадження енергоефективних заходів в територіальній громаді може вплинути на місцеву промисловість, зокрема, на економічне зростання?
2	<p>Законодавчі бар'єри:</p> <p>Чи створені достатні умови на законодавчому рівні для впровадження ЕЕ заходів?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Так 2. Ні 3. Не повною мірою <p>Додаткові питання для опитування/обговорення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Прокоментуйте надану вище відповідь. • В якій мірі чинне законодавство відповідає вимогам сьогодення щодо підвищення енергоефективності економіки держави? • Як можна оцінити практику реалізації чинних законодавчих норм, а також державних, галузевих та регіональних програм? • Які напрямки (проблеми) вдосконалення законодавства в галузі енергоефективності є пріоритетними та потребують першочергового законодавчого врегулювання?

	<p><u>Організаційно-інституціональні бар'єри:</u></p> <p>Чи відповідають потребам сьогодення завдання та функції центральних органів виконавчої влади в галузі енергоефективності та енергозбереження?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Так 2. Ні 3. Не повною мірою <p>Коментар _____</p> <p>Чи є достатньою компетенція місцевих органів влади для реалізації ЕЕ заходів?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Так 2. Ні 3. Не повною мірою <p>Коментар _____</p> <p>Які чинники стримують / перешкоджають впровадженню енергетичного менеджменту на місцевому рівні? <i>(Надані варіанти відповідей оцініть за п'ятибальною шкалою, де 5 – найбільш важливо, 1 – найменш важливо)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Недосконале законодавство - ___ • Відсутність належного фінансування - ___ • Відсутність необхідних організаційних структур - ___ • Відсутність кваліфікованих фахівців - ___ • Низький рівень свідомості громади - ___ <p>Інше / Коментар _____</p> <p>Додаткові питання для опитування/обговорення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Які на рівні територіальних громад є організаційні інструменти щодо запровадження енергетичного менеджменту та відповідних практичних заходів з підвищення енергоефективності? Які мають бути створені? • Який позитивний досвід діяльності в сфері енергетичного менеджменту на місцевому рівні доцільно поширити та закріпити на законодавчому рівні? • Які фактори перешкоджають результативній комунікації між центральними та місцевими органами влади та забезпечувати реалізацію ЕЕ заходів? • Які заходи доцільно вжити для запровадження ефективною системи енергетичного менеджменту на місцевому та національному рівнях? • Який практичний вплив на просування енергоефективності може надати адміністративна реформа, зокрема розширення повноважень місцевих органів влади? • Які повноваження центральних органів влади в сфері впровадження енергоефективних проєктів доцільно передати місцевим органам влади в рамках адміністративної реформи (щодо децентралізації)?
	<p><u>Економічні бар'єри :</u></p> <p>Які з перелічених нижче механізмів мають пріоритетне значення та потребують першочергового впровадження для стимулювання енергоефективних заходів? <i>(Надані варіанти відповідей оцініть за п'ятибальною шкалою, де 5 – найбільш важливо, 1 – найменш важливо)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Податкові - ___ • Митні - ___ • Тарифні - ___ • Підтримка з державного та місцевого бюджетів - ___ <p>Інше / Коментар _____</p> <p>Додаткові питання для опитування / обговорення: Яким чином доцільно застосовувати податкові, митні та тарифні механізми для стимулювання ЕЕ?</p>

	<p><u>Фінансові бар'єри:</u></p> <p>Що потрібно зробити для забезпечення доступності заінтересованих осіб до фінансових ресурсів? (Надані варіанти відповідей оцініть за п'ятибальною шкалою, де 5 – найбільш важливо, 1 – найменш важливо)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Створити умови для залучення місцевих інвесторів - ___ • Створити умови для залучення іноземних інвесторів - ___ • Здешевлення кредитів - ___ • Часткове відшкодування державою витрат за кредитами - ___ • Грантова допомога - ___ <p>Інше / Коментар _____</p> <p>Додаткові питання для опитування / обговорення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Які фактори перешкоджають споживачам отримати доступ до фінансових ресурсів на місцевому та національному рівнях для впровадження ЕЕ заходів? • Які фактори перешкоджають залученню інвестицій в ЕЕ заходи на місцевому та національному рівні?
	<p><u>Регуляторні бар'єри:</u></p> <p>Чи виконує чинна тарифна політика стимулюючу функцію щодо впровадження ЕЕ заходів?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Так 2. Ні 3. Не повною мірою <p>Додаткові питання для опитування / обговорення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Прокоментуйте надану вище відповідь. • Чи можна вважати існуючі регуляторні механізми щодо формування цін та тарифів на енергетичні ресурси прозорими та ефективними? Чому? • В якій мірі існуючі регуляторні механізми стримують або стимулюють впровадження енергоефективних заходів? • Які заходи доцільно вжити для того, щоб регуляторні механізми мали стимулюючий характер?
	<p><u>Технічні бар'єри:</u></p> <p>Чи існують технічні бар'єри, які перешкоджають впровадженню ЕЕ заходів?</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Так 2. Ні 3. Частково <p>Додаткові питання для опитування / обговорення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Прокоментуйте надану вище відповідь. • Якою мірою чинні технічні стандарти, норми та правила відповідають цілям підвищення енергоефективності, а також вимогам аналогічних документів ЄС? • Які існують перешкоди щодо практичного застосування технічних стандартів, норм та правил на місцевому та національному рівнях? • Які технічні та технологічні питання потребують додаткового врегулювання на рівні технічних стандартів, норм та правил? • Яким чином впровадження заходів з технічного регулювання вплине на стан енергоефективності та яка пріоритетність цих заходів?

	<p>Інформаційні та навчально-освітні бар'єри:</p> <p>В який спосіб більш доцільно впливати на формування свідомого ставлення громадян до енергозбереження? <i>(Надані варіанти відповідей оцініть за п'ятибальною шкалою, де 5 – найбільш важливо, 1 – найменш важливо)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Тематичні телевізійні та радіопередачі - ___ • Поширення серед населення друкованих матеріалів - ___ • Проведення лекцій та семінарів - ___ • Обладнання в населених пунктах постійно діючих демонстраційних стендів ЕЕ технологій та обладнання - ___ • Запровадження стимулюючих тарифів на енергоресурси - ___ <p>Інше/Коментар _____</p> <p>Додаткові питання для опитування / обговорення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Який рівень доступності для споживачів інформації про необхідність раціонального та ефективного використання енергетичних ресурсів, а також про економічні та екологічні переваги впровадження енергоефективних заходів? • Чи існують на рівні територіальних громад системи навчання та освіти з питань енергоефективності та як можна оцінити ступінь їх впливу на свідомість споживачів? • Які фактори перешкоджають формуванню у споживачів свідомого ставлення до раціонального використання енергетичних ресурсів? • Які додаткові організаційні заходи доцільно вжити для зміни поведінки споживачів щодо раціонального та ефективного споживання енергетичних ресурсів?
<p>3</p>	<p>Що з міжнародного досвіду в галузі енергоефективності доцільно поширювати в Україні? <i>(Надані варіанти відповідей оцініть за п'ятибальною шкалою, де 5 – найбільш важливо, 1 – найменш важливо)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Технічні норми та правила - ___ • Технології та обладнання - ___ • Досвід державної підтримки ЕЕ заходів - ___ • Досвід створення рамкових умов для формування сприятливого інвестиційного клімату - ___ • Механізми стимулювання споживачів до оптимізованого ставлення до використання енергоресурсів - ___ <p>Інше / коментар _____</p>
<p>4</p>	<p>Як Ви можете оцінити активність міжнародних донорських та фінансових організацій за напрямками: <i>(Надані варіанти відповідей оцініть за п'ятибальною шкалою, де 5- найнижча оцінка, 1 – найвища)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Формування рамкових законодавчих умов в галузі ЕЕ - ___ • Передача ЕЕ технологій та обладнання - ___ • Впровадження досвіду механізмів фінансування ЕЕ проєктів - ___ • Грантова допомога у розробці та реалізації ЕЕ проєктів - ___ • Кредитування ЕЕ проєктів - ___ • Навчально-освітні програми - ___ <p>Інше/Коментар _____</p> <p>Визначте за пріоритетами напрямки подальшого співробітництва з міжнародними донорськими та фінансовими організаціями щодо реформування галузі ЕЕ (від індексу 5 – найбільш важливо, до індексу 1 – найменш важливо; окремі заходи можуть мати однаковий індекс, якщо вони на одному рівні пріоритетності):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Формування рамкових законодавчих умов в галузі ЕЕ • Передача ЕЕ технологій та обладнання • Впровадження досвіду механізмів фінансування ЕЕ проєктів • Грантова допомога у розробці та реалізації ЕЕ проєктів • Кредитування ЕЕ проєктів • Навчально-освітні програми <p>Додаткові питання для опитування / обговорення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Виділіть основні політичні рекомендації, що надходили від міжнародних донорів щодо підвищення енергоефективності на національному та місцевому рівнях? • Які з зазначених рекомендацій впроваджено та яким чином, який ефект через це досягнуто? • Які рекомендації залишилися не реалізованими та які причини стримують впровадження цих рекомендацій? • Яку програму / проєкт, як найбільш корисний, Ви б запропонували донорам?

5	<p>Визначте за пріоритетністю напрямки реформування галузі ЕЕ та подолання відповідних бар'єрів <i>(від індексу 5 – найбільш важливо, до індексу 1 – найменш важливо; окремі заходи можуть мати однаковий індекс, якщо вони на одному рівні пріоритетності):</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Законодавчі - ___ • Організаційно-інституціональні - ___ • Економічні - ___ • Фінансові - ___ • Регуляторні - ___ • Технічні - ___ • Інформаційні та навчально-освітні - ___ • Інше _____ <p>Визначте державні пріоритети у діяльності з підвищення ЕЕ за секторами національної економіки <i>(від індексу 5 – найбільш важливо, до 1 - найменш важливо; окремі напрямки можуть мати однаковий індекс, якщо вони на одному рівні пріоритетності):</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Виробництво, генерація та постачання енергоресурсів - ___ • Промисловість - ___ • Транспорт та транспортна інфраструктура - ___ • Житлово-комунальне господарство: <ul style="list-style-type: none"> * Житловий сектор - ___ * Комунальна теплоенергетика - ___ * Водопостачання та водовідведення - ___ * Бюджетна сфера - ___ * Інше _____ <p>Додаткові питання для опитування / обговорення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Які заходи необхідно першочергово впровадити на національному рівні для стимулювання ЕЕ заходів в територіальних громадах? • Які заходи необхідно першочергово впровадити на рівні місцевих органів влади для організації та реалізації енергоефективних проєктів на рівні територіальної громади?
---	--

6	<p>Як Ви оцінюєте діяльність української влади щодо підвищення ЕЕ економіки держави в сучасний період (оцініть за п'ятибальною шкалою, де 5 – найвища оцінка, 1 – найнижча):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Верховна Рада України - ___ • Кабінет Міністрів України - ___ • Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України - ___ • Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України - ___ • Міністерство енергетики та вугільної промисловості України - ___ • Міністерство економічного розвитку та торгівлі України - ___ • Міністерство фінансів України - ___ • Міністерство екології та природних ресурсів України - ___ • Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг України - ___ <p>Як Ви оцінюєте потенціал України забезпечити реформування галузі ЕЕ (надані варіанти відповідей оцініть за п'ятибальною шкалою, де 5 – найвища оцінка, 1 – найнижча):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Наявність політичної волі в українській владі - ___ • Готовність законодавчої та виконавчої гілок влади до ефективної співпраці - ___ • Рівень компетентності та професіоналізму ключових органів виконавчої влади в галузі ЕЕ - ___ • Достатність фінансових ресурсів для забезпечення потреб реформування галузі - ___ • Здатність промисловості забезпечити потребу в необхідних технологіях, обладнанні та матеріалах - ___ • Рівень кваліфікації наукових та технічних спеціалістів - ___ • Наявність громадської підтримки заходів реформування - ___ <p>Оцінити (за п'ятибальною шкалою, де 5 – найвища оцінка, 1 – найнижча) виробничий потенціал української промисловості щодо здатності забезпечити споживачів обладнанням та матеріалами необхідної якості - ___</p> <p>Оцінити (за п'ятибальною шкалою, де 5 – найвища оцінка, 1 – найнижча) рівень кваліфікації фахівців в галузі енергоефективності:</p> <ul style="list-style-type: none"> • центральних органів влади - ___ • місцевих органів влади - ___ • науковців - ___ • проектувальників - ___ • виконавців будівельно-монтажних та ремонтних робіт - ___ <p>Оцінити (за п'ятибальною шкалою, де 5 – найвища оцінка, 1 – найнижча) рівень громадської свідомості щодо сприйняття та підтримки заходів реформування галузі енергоефективності - ___</p> <p>Оцінити (за п'ятибальною шкалою, де 1 – найнижча оцінка, 5 – найвища) потенціал для фінансової підтримки реформування галузі енергоефективності на:</p> <ul style="list-style-type: none"> • національному рівні - ___ • місцевому рівні - ___ <p>Додаткові питання для опитування / обговорення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Чи відповідає існуюча система управління на національному та місцевому рівнях потребам реформування галузі ЕЕ та якою мірою центральні органи державної влади спроможні в теперішній час забезпечити реалізацію заходів реформування? • Яким чином доцільно стимулювати та зміцнити фінансову спроможність споживачів енергоресурсів (приватний бізнес сектор, домогосподарства) взяти участь в реформуванні галузі?
---	---

7	<p>Які першочергові заходи доцільно вжити щодо стимулювання створення та ефективної діяльності муніципальних/регіональних енергетичних агентств? (Позначте за пріоритетністю від індексу 5 – найбільш важливо, до індексу 1 – найменш важливо; окремі заходи можуть мати однаковий індекс, якщо вони на одному рівні пріоритетності):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Видати відповідний розпорядчий акт Уряду, яким зобов'язати місцеві органи влади створити такі агентства - ___ • Прийняти державну програму, що передбачає щорічне фінансування діяльності таких агентств - ___ • Запровадити на національному рівні економічні стимули щодо створення таких агентств - ___ • Створити сприятливий інвестиційний клімат на рівні територіальних громад - ___ • Надати споживачам доступ до дешевих кредитних ресурсів - ___ • Запровадити інформаційно-освітні програми - ___ • Інше _____ <p>Додаткові питання для опитування/обговорення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Які основні завдання, обов'язки і повноваження повинні мати муніципальні/регіональні енергетичні агентства? • На яких напрямках доцільно сфокусувати діяльність муніципальних агентств?
---	---

Авторський колектив висловлює велику подяку усім фахівцям, які брали участь в опитуванні, за вагомий внесок в дослідження.

Перелік респондентів, які брали участь в інтерв'ю-опитуванні:

<p>Бабак А., народний депутат України Барулін Ф., ТОВ «Регіональна енергосервісна компанія» Борисова О., ЄБРР Бурдов В., Чернігівська міська рада Буртовой О., ТОВ «Антика» Денисенко А., Українській екологічний центр Дмитрученко І., Івано-Франківська міська рада Додонов Б., Аналітичний центр “Нова соціальна і економічна політика” Іншеков Є., Інститут енергоменеджменту та енергозбереження НТУ КПП Кокшаров О., Одеське Муніципальне Енергетичне Агентство Корчміт О.Ю., Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України Кушнір С.І., Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України Лейвіков С., КП «ОдесаЕСКО» Лисий І., Асоціація з енергоефективності та енергозбереження</p>	<p>Мазурчак О., Асоціація міст України Міцкан А., проект USAID «Муніципальна енергетична реформа в Україні», Нікітін Є., Центр муніципальної та промислової енергетики Олійник Н., Національна академія державного управління Омельчук Д., Herz Україна Павлюк С., проект «Угода мерів – Схід» Пащенко О., проект UNIDO Пирков В., Danfoss Україна Поровський С., проект UNIDO Сакало А.П., ПрАТ «УкрЕСКО» Соломаха С., Миргородський міський голова Суходоля О., Національний інститут стратегічних досліджень Степаненко В., ЗАТ «Екологічні системи» Радченко Є., ДП «Центр державно-приватного партнерства» Туловський Л., проект ПроООН «Муніципальна програма врядування та сталого розвитку»</p>
--	---

Перелік респондентів, які брали участь в онлайн-опитуванні:

<p>Бабич І., незалежний експерт Баранік В., державна установа Берестян А., підприємство Білов О., громадська організація Богданович В., державна установа Бойко О., незалежний експерт Вареник Є., незалежний експерт Виноградов Д., державна установа Галаб'юцький П., підприємство Данилів С., підприємство Здебський А., вільний підприємець Ковинев М., Асоціація міст України Кокшаров О., комунальне підприємство Коломийченко М., Галузева Асоціація Український Пелетний Союз Кривулін О., підприємство Куртяк О., підприємство Макарук Р., підприємство Маркович В., підприємство</p>	<p>Мельник А., незалежний експерт Мирошніченко Т., громадська організація Овчиннікова А., підприємство Олефірова О., незалежний експерт Омеляненко І., підприємство Омелян О., громадська організація Парасочка С., підприємство Перегінчук І., підприємство Пилип В., підприємство Пушечніков І., громадська організація Рибачук О., підприємство Русановський, незалежний експерт Савченко С., підприємство Селиванов О., державна установа Семенюк В., підприємство Скибиляк І., ОСББ Шевченко-Фіщай В., незалежний експерт Яроцький А., громадська організація</p>
---	---

Deutsche Gesellschaft für
Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Проект "Створення енергетичних агентств в Україні"

вул. Антоновича, 16-Б
01004, Київ Україна
Т +38 044 594 07 63
Ф +38 044 594 07 64
Е info@eeau.org.ua
І <http://eeau.org.ua>
І <http://www.giz.de/ukraine-ua>